

మా స్వంత ప్రచురణములు

నాటకరాజములు

ఇచ్చాపురపు యజ్ఞనారాయణశాస్త్రిగారి

రసపుత్రివిజయము ... 1-2-0

రాణాప్రతాపసింగ్ ... 1-0-0

డాక్టరు నండ్లూరి శివరావుగారి

చంద్రగుప్త ... 1-4-0

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుగారి

పాదుకాపట్టాభిషేకము ... 2-0-0

విప్రనారాయణ ... 1-8-0

రాధాకృష్ణ ... 0-12-0

ముత్తనేని వేంకటచన్న కేశవులుగారి

చండిక ... 1-8-0

సూరి పార్థపారథిశర్మ

రంగూన్ మెయిల్ ... 1-4-0

వలయువారిల్లు వ్రాయవలయును :

కూర్చి కూరినుబ్బారావు సన్

పొవ్వయిటరు;

సరిస్వతీబుక్ డిపో, బెజవాడ

మ దు నే వ

(సాంఘిక నాటకము)

—•••••—

చింతాసునీ చిత్రాభ్యుపయాది గ్రంథకర్త
మ హా క వి

కౌశ్యకూరి నారాయణరాయ

ప్రభుత్వము.
AH STATE

—•••••—

ప్రభుత్వము

కురుకూరి సుబ్బారావు సేవ

ప్రొఫెసరు టరు సరస్వతీబుక్ షిప్,

బెజవాడ (కృష్ణా)

అయిదవ కూర్పు : 500 పేజీలు

బెజవాడ :

శ్రీ సరస్వతీ ముద్రాక్షరశాలయం దు

ముద్రితము

1947

ఇందలి పాత్రములు

- 1 రఘు - రఘునాథరావుగారు - కథానాయకుడు
- 2 విశ్వా - విశ్వానరావు - రఘునాథరావుగారి మిత్రుడు
- 3 శర్మ - రఘునాథరావుగారి దుష్ట స్నేహితుడు
- 4 నిర్మ - నిర్మల - రఘునాథరావుగారి భార్య
- 5 కస్తూ - కస్తూరి - వేశ్య
- 6 చిన్న - సిపాయి చిన్నయ్య - రఘునాథరావుగారి సమరకు
- 7 రంగ - రంగడు, ఒక త్రాగుబోతు
- 8 వెంక - వేంకటేశము - కస్తూరి తమ్ముడు
- 9 కాసిం - కాసింసాహేబు - కస్తూరి రహస్య విటుడు
- 10 ఇన - ఇనస్పెక్టరు
- 11 మేజి - మేజిస్ట్రేటు
- 12 పాసి - పాసిక్యూటరు
- 13 పంతు - పంతులు - రఘునాథరావుగారి వకీలు
- 14 నాయు - నాయుడు - కస్తూరి శర్మల బారిష్టరు.

ప్రకటన

లిఖితరూపక మగు మాయనుమతిని పొందనివారు

ఈ నాటకమును ప్రదర్శింపఁ గూడదు

ఇట్లు,

కాశీరైటు హక్కుదారు

కురుకూరి సుబ్బారావు 'సక'

K. S. V. సత్యనారాయణరావు,

ప్రొఫ్రయిటరు : సరస్వతీబుక్ డిపో, బెజవాడ.

ప్రథమాంకిము

|నవేశము : రఘునాథరావుగారి మేడమూది కచేరిచావడి
 ప్రవేశము : రఘునాథరావు గారు సవకశక్తిగూః నూర్చుడి పత్రక సదువువాచన.
 రఘు (చదువు నిలిపి, దయొక్కన్నిట్టాడుపుచ్చి) మొత్తముమూదల
 బరిస్థితు లన్నియు బహు భయమకనములుగా నున్నవి!
 చ. కఱి లోకనంక ! జాతి మనకక్షి భూకారోకనంక ! హత్యలుక
 మరణము లూక్కనంక ! నయనూలిని ధర్మవిరుద్ధ చర్యలుక
 జెల లోకనంక ! నోటికిని చేతికిని గట్టచు లూక్కనంక ! ఇ
 త్తైఱుగున దేశ మెల్ల నతిదీననశావశ మయ్యె నే మనక !
 చ. తలకని స్వేచ్ఛతో, బటువు తప్పి యెరుంగని పౌరుషంబుతో,
 నెలకొను శాంతిలో, దిశలు నిండిన కీరితితో. నమస్తితో
 పొలంగని భోగభాగ్యములతో, దులహంగిన దేశ మిప్పుడి
 ప్పిలు తలక్రిందులై, కుడిచెను నిమితి లేని విపత్పరంపరల !
 (క్షణ మూరకుండి) మన దేశమున కన్నడైన సురల చుంది
 యోగము పట్టునా!....ఎక్కడి యోగము....ఎక్కడి లోకము!
 స. కొంపలు తెగనమ్మి కోర్టుల, పైళ్ళు గా
 ఫీ హాటెళ్ళు, వకేళ్ళు పెంచువారు
 పండిన సరకల్లల బరదేశముల కంపి
 కఱవున కిర వేటుపటుచువారు
 మూడుప్రొద్దుల ముప్పి మూన్సిపల్ మెంబరు
 పదవిలో గనులు కన్నడినివారు

ఆస్తి భార్యలపేర అప్పులు తమపేరఁ

జెంచి, ఎ. ఓ. అను బెట్టువారు

బట్టకొఱకు, జుట్టుకొఱకు, బ్రాందికొఱకు

సిరులు పరదేశములపాలు సేయువాడుఁ

బూర్తిగా నెల్లెడల వట్టిపోవుననుక

దేశమున కీ యరిష్టము తీఱఁ బోదు !

(ఉలికిపడి) ఏమిచెప్పుమా యా గోల ! (అని లేచి గళాత్మకముగా గుండ వీధివంకఁ జూచి) ఎవనినో తప్ప దాగిన రాగ్నిగ్గుని చంక భటులు, చచ్చిన గేదెమాడనుబలెఁ జరచర నీష్యుకొని పోవుచుండ సోమరులు కొందరు చోద్యమునొందఁ జూచుచు నానిని వెంట డించినారు ! సిగముడి వీక, సింగారించిన పుట్ట మూస, బిడ్డనఁ బడ్డ చేవవలె, ఓడ దిగిన నావికునివలె, నేచేతేచుకఁ బులుతేక్క. లాడుచు, అనువు తప్పిన యవయనములతో, అలుకుచున్న లైసె యుడుపులతో, వెంట లూడ్చిన తలతో, పెచ్చు లూడిన రెండుతలతో మద్యపానమువల్ల నీమందభాగ్యుఁ డేమి మూసంద మనుభవించు చున్నాడో !

చ. జలములు క్రోలి కుంజరము సత్యసమృద్ధి మెలంగ నేర్పు, నా జలములె త్రావి సింహ మతిశౌర్యబలప్రతిభాస్థితి న్మదా వళ ఘన కుంభయుగ్మమును బ్రహ్మలు సేయును; వీని నాత్మలోఁ దలఁచక, మానవుండు సురఁ ద్రావఁగఁ గోరు నిదేమి పెత్తియో !

చిన్నయ్య—(ప్రవేశించి) బాబూ ! రంగఁ గీపూట కొంచె దమ్మునీళ్లు బద్దకించి, పెళ్ళాన్ని కొట్టబోతే, ఆ బట్ట, అడ్డవెట్టిన అత్తగారికి తగిలించంటండి, అందుకోనము పోలీసునా రాయెదనను తుకను కీడ్చుకుపోతున్నారంటండి. యేన్నివారితో గూనంగతిచెప్పమని ఆడిపెళ్లాం వొచ్చి అగోరిస్తోందండి.

రఘు—ఏమీ, యిప్పుడు పోలీసువారిచే నీష్యుకొని పోవకుచున్న వాడు రంగజా ! ఇటువంటి విషయములో మానవుల్లకు మేము సాయపడువారము కానుని చెప్పుము !

చిన్న—చిత్తం బాబూ! చిత్తం. ఇదే మా పటాలలో అయితే
యీవాటికి చీకటికొట్టో నేనా రన్నమాటే తెల్లొండు తాను
తాగడంవేకాని, యెవటివాడు తాగడాని తెన్నమావోప్రకోడు.

రఘు—నరే, నీసోదే చాలు గాని, వీలుగా నున్నయెడల నొకసారి
పయికి రమ్మన్నా నని నిశ్చయరావుగారితో జెప్పి క్రొత్తగొట్టి
ముసకు బీనుగట్టి కొని తెచ్చిని గుట్టిపువానికి వర్తమానమంపుము.

చిన్న—చిత్తం బాబూ! చిత్తం (అని నిమ్మమించును.)

నిశ్చయ—(ప్రవేశించును)

రఘు—మామగారూ! రంగని సంగతి విన్నారా?

నిశ్చయ—విన్నాను బాబూ! విన్నాను.

రఘు—తోడనే వీనిని కొలుపునండి తొలగించుట మంచిది కాదా?

చిన్న—నుంచిదే కాని, యొకసారి మందలించి చూతము.

రఘు—ఏమి న్నెట్టి! గుగ్గిళ్లు పెట్టిన గూలనంపు లీకునా?

ఆ. అంబుగ నరుడు దుర్వ్యసనంబులు

నిపుడు లేని చింత నిప్పు రవలు

స్పర్శమునకు దారి సంఘటిల్లిన నంశు

చూడకుండ వీడనాడు శూడ!

ఆపయిని—

గీ. అంబుగంబులకును, దుర్వ్యసనములకు

లేదు పరికింప నదము లేశమేని;

దరికి రానిస్తు మేని, తథ్యముగ ప్లేగు

పోలిక, తుణంబులొ జన్మముల్లేము!

నిశ్చయ—నిజమే నిజమే. కావుననే. దుర్వ్యసనములకును మనకును

మీర మెంతమున్న నంతమంది నని పెద్దలు చెప్పుదురు. తమ

సెలవుప్రకార మీరంగని తల్ తుణమే తొలగించెనను.

రఘు—(నవ్వుచు) సరి కాని, మామగారు! సాహసించి యడుగు

చున్నాను. మీ కేమియు దుర్వ్యసనములు లేవు కద?

నిశ్చయ—ఈశ్వరానుగ్రహమువల్ల నింతవఱకు లేవు!

రఘు—అ! మామగా రిప్పుడు నా చేతిలో మత్స్యము గలమునఁ

జిక్కినట్లు చిక్కినాడు ! మీకు నన్యన్యసంఘము లేనా?

సీ. నన్యంబు దృష్టి నాశంబు గావించు

పొగచుట్ట పెదవుల పొలుపుఁ జెఱచు

బిడీలు జిహ్వ కప్రియ మాచరించు

సిగరెట్టు గుండెను శిథిలపఱచు

మద్దతు బుద్ధికి మాంద్యంబు కలిగించు

గంజాయి పిచ్చిని గలుగఁ జేయు

కాఫీ నరంబుల కాపత్తుఁ గలిగించు

టీ పైత్యస్పృహ ఘటిల్లఁ జేయు

మానుము వివేక మెల్లను మంటఁ గలుపు

భంగు జ్ఞాపకశక్తిని భంగపఱచు

అభిని రక్తమాంసంబుల నార్చివేయుఁ

గాంచ దుర్వ్యససంబులు కావె యివ్వి?

విశ్వా—నన్య మంతకూడని దని నా కెన్నఁడుఁ నోచలేదు.

రఘు—అలాగుననా! అట్లయిన నాబకింపుడు...

సీ. ఎంతటివానిచే నేమియు బిడియంబు

వెడలించి, చేయి చాపించితిఱు !

విశ్వా—ఆమాట నిజమే. వేలమదొరగారు కూడ పొడుము పుట్టిన

వెనుతీయరు !

రఘు—తఱుచుగా నేడనో దా కొని వచ్చెదాము

త్తించి తైతక్క లాపించితిఱు !

విశ్వా—ఏడనో కాదు, ఎదుటను నుండియే కంటి కగపడదు !

రఘు—మందుగాఁ దన్నెత్తి మూర్ఖునకున్నఁ, జీ

యంగబూను పని కష్ట తగిలితిఱు !

విశ్వా—నందియ నేమి, భోజనసమయమునఁగూడ పొడుము పుట్టినఁ

గాని కథ నడువనివారు కావలసినంతమంది !

నిశ్వా—ముక్కును ముటుగు శూముగఁ జేసి, దేవుని

లిన్నెన్నెనెన నీదించితీటు!

నిశ్వా—దేవుని తిన్నె మీదనే కాదు—దేవునితలపైగూడ నాయూ
టతో నప్పుడప్పుడభిషేకము జరుగుచునే యుండును!

నిశ్వా—ఊటమరకలతో మేని యుడుపులెల్ల
చించి—చాకలిచేత దిట్టించితీటు!

నిశ్వా—చాకలి చేతనేగాదు—వాకిలి యూప్పు దాసీదానిచేగూడ
చావుచిట్లు తినవలసినదే!

నిశ్వా—పలుపలుకు లేల—సెలయీలుపగిది— నెత్తి
నెక్కి, కట్ట కుండల చేతి కిచ్చితీటు!

నిశ్వా—నిజమే బాబూ!—నిజమే! ఇదిగో—నాపొడుముబుట్ల నిప్పుడే
పప్పుకింద కొట్టెద! (అని యట్లు చేయును).

నిశ్వా—సెబాను! నాజన్మ మిపుడు చరితార్థమైనది! ఏమా?
ఏటనాముగఁ బాణెడి యేటినుండి
నీణమునలె నల్పు తలమించు ఋణమునుండి
నాటుకొనినట్టి దుర్వ్యసనములనుండి.
యొకనిఁ గాపాడినను జన్మ మొప్పు నండు.

చిన్న—(ప్రవేశించి) బాబూ, గుట్టు వొచ్చిందండి.

నిశ్వా—మామగారు! నే నొకసారి మనలోటవఱకుఁ బోయి వచ్చెద.
ఈవూట వచ్చిన యుత్తరములివిగో, యిచ్చట నున్నవి (అని
బల్లమీఁది యుత్తరములుచూపి, బట్టలు వేసికొనిచిన్నయ్యతో
నిష్క్రమించును.)

నిశ్వా—(ఉత్తరములం దీసికొనుచు) అవురా! అబ్బాయిగారి యో
గ్యత! ప్రభువు లందఱు నిట్టి వారైనచో బ్రజల భాగ్య
మెట్లుండెడిదో గదా!

నీ. కోళ్లతో, గొట్టపాచేళ్లతో, సీమ కుం
దేళ్లతో గొలుపులు తీటువారు!

వేలును లక్షలు వెచ్చించి, కుక్కల
 గొని మూతి నాసిచుకొనెడివారు!
 ఇంటిదాసీలకు బంటులై, ధార్యల
 మోములన్న మొగాలు ముడుచునారు!
 పాడువేసాలపై బ్రాంది సీసాలపై
 యెట్టేటనే విక్రియించువారు!
 నై, జమీందారు లెండలో నైజకీర్తి
 గంగలోఁ గల్పుచున్న యిక్కలమందు...
 భాగ్యవశమునఁగాక, యిచ్చగిరి పరమ
 పావనండైన ప్రభువు సంతాప్త మగునె!

చిన్న — (నడిగాఁ బ్రవేశించి) అయ్యో! అయ్యో! రంజీ!-రంజీ!-రంజీ!
 పాడుగుట్టం బెదరి బాబుగార్ని పదదోసిందట!

అయ్యో — (ఉలికిపడి) అరేరే! యెంతవని జరిగినది! అబ్బయిగారి
 కేమియు బెబ్బ తగుల లేదు గద?

చిన్న — అమ్మయ్యో! అంతగుట్టంమీదనుంచి పడితే బెబ్బే తగ్గల్గో!
 తల పగిలందట, తరునేసి ఆసుపత్రికి తీసుకు పోతున్నారంట!
 పోలీసువారు జామీను తీసుక పోమ్మంటే, ఆనవయానికి రంగ
 డెల్లారో అదారి నొస్తున్నాడంట, పాపం. బాబుగార్ని వాళ్లే
 పట్టి లేవనెత్తాడంట!

విశ్వా — (అందోళనముతో! అన్ననా! యెంత ప్రసూద మొంత
 ప్రమాదము! దైవమా! నీవెంత దారుణమున కొకిగట్టబివేమి!

ఆ. నకలనుగుణరాశి, శాంతి పయోరాశి

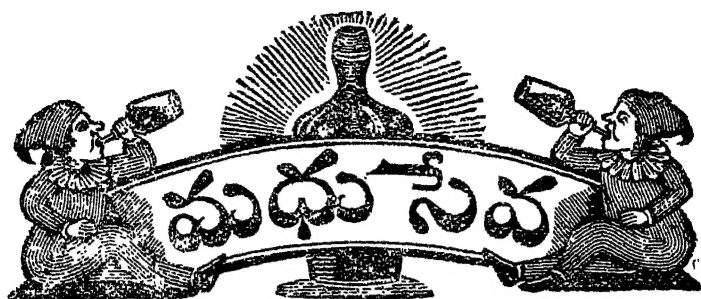
వినయ భరతుఁ, డతివివేకకలితుఁ;

డట్టివాని క్షిప్తి యాపద కలిగింప

బుద్ధి యెట్లు నీకుఁబుట్టె నయ్య!

(అనుచు సత్వరముగా నిష్క్రమించును.)

ఇది ప్రథమాంకము.

ద్వితీయాంకము

వెనుదటి గంగము

ప్రదేశము: రాజవీధి

పాతలము -- (గొడుగు చేతఁ బట్టుకొని ప్రవేశించి)

పాతల

- (1) సారా కల్లూ నల్లగ పుంటే - కొక్కడ కబ్బలు కొంటినివుంటే లోకుల్లో నా కేరి పని! యాలోకంతో నా కేవి పని!
- (2) కాబవ లిన్ని కట్టి అయితే - నంపువ) వందా సారా అయితే కలువొస్తే నా కేవి బయం! కాటకం వొస్తే యేరి బయం!
- (3) సారా సీసా నలక నుండగా, నేతను గుప్పెను నీకు లుండగా హాయిగ వేణం బోవాలి, అప్పుడు సంగం రావాలి!

సందేయం వేవీ? సారా తాగినావో నరసుకు; కల్లు తాగి నోడే ఘనుకు. కాదన్నవాడు నా కాలిగోరుమీదనుంచి బలా మారు! అయితే, వోటిమా త్తరం నిజం! తాగేనాళ్ళ అనురుప్తం నంతా తాటిసారానో పీచోయిది అంకురీనూ సిగురు సారా పోవడం, సి పోవడంవే! ఆమావిడిసిగురు రంగూ—ఆ సకల సంవెంగ వోసనా, ఆ అగ్నినిప్పు నిషా, వో! వో! గ్యావకం వొస్తే, వొళ్ళు గరిపొడుస్తుంది! పాడు రమ్మ, ఈ రమ్మెచ్చి, కొమ్మలు తినేస్తోంది! అయిదుబుడ్లు తాగినా, అగ్గివుల్ల మంటలాగ, అంతలోసెల్లు! సాల్వోళ్ళు తాళ్ళకు నెంబల్లెయ్యడం హొచ్చాక, కల్లుకూడా కంగాళీ అయిపోయింది. కల్లు తాగితే

మునుపు, కవిలాసంలో నున్నట్టుండేది! ఇప్పుడు కల్లు తాగిపో కళ్ళు తిరగడం, వాళ్ళు పెరగడం, పళ్ళు నిరగడంతప్ప, పైనేమీ లేదు! కల్లు సంచుదొంగ యెక్కడుందో కనపర్చిందాకా, బేవ నోళ్లను పట్టుకొని, బేళుల్నాకే గుత్తనే బేసుగ్గా వుండేది! (పరికిమించి) నేను రంగంవెళ్ళి, ముకుళులమ్మ తీర్చానికి మూడేళ్ళు ఈమూడేళ్ళల్లోనూ ఊరంతా ముక్కలూ సక్కలూ అయింది. బ్రాందిపావులు పలచబడ్డాయి, సారాకొట్టు సగం వై నాయి, కల్లుదుకాణాలు కనబడకుండానే పోయాయి! కాఫీహోటళ్ళు మాత్రం కావాల్సినన్ని లేచాయి! కాని కల్లు కావలిస్తే కానీ యెల్లిన టైల్లా! ఈదుకాణాలు మారంగా తరిచేసినోళ్ళి, పడదీసి తన్నినా పాపం లేదు! వోయి రంగ! వోయి రంగ! నాసేతినిండా డబ్బే వుంటే, కానీ రావేశ్వ రాల్దాకా కల్లునలివేందల్లు పెట్టించక పోయానా! డబ్బున్నా వోళ్ళకొక్కళ్ళకీతల్లో పూకన్నమాట లేదు. (ముందునకు) జూచి) అడుగో సిపాయి సిన్నయ్యతాత! (పరికిమించి) ఏం సిన్నయ్యతాత! యెల్లా వున్నావు?

చిన్న—(ప్రవేశించి) అదిగో, రంగ డెప్పడో రంగన్నుంచిదిగాజే?

రంగ—మొన్నటి వోడలో వాచ్చాను తాతా!

చిన్న—ఎన్నాళ్ళ కొచ్చావు! ఏవిటి రంగం విసేసాలు?

రంగ—అబ్బో! రంగం సంగతి పెప్పడానికి నాతరచవా, నాయబ్బ తరచవా! ఎవ్వరో నూసినా, సేతినిండా డబ్బు, కడుపునిండా సారా! పెతియిందిని బ్రాందిపావు, సందుసందుకూ సారాకొట్టు! బ్రాంది సారాలు తాగితే బర్మావోడే తాగాలి; అయితే, రమ్మ సారా వొచ్చాక, రంగాన్ని కూడా పోకుతగ్గిందట.

చిన్న—మేం వెళ్ళినాటికి రమ్మంకా రాలేదు.

రంగ—ఏవిటి! అయితే నువ్వు రంగం సూశా వన్నమాటే!

చిన్న—వొక్కరంగంవేనా?, రంగం మోరీను, టోకీ, సింగపూరు, మాండలే, వొకటేవిటి, అటాపంతా సుట్టబెట్టాం. అసలుఅవా

రాజును పట్టుకున్న దెవరు? మేపు కామా? అప్పుడేగా ఆకా
శాన్నుంచి సుక్కలు రాలాయి! మాపటాల వెళ్ళకపోతేమాండ
లీకోట దొరికేదా! ఆరాజు సింహాసనాన్ని ఆరువందల వజ్రరా
లున్నాయి! కోటలో యెటు తిరిగినా కోడిగుడ్డంతేసిరత్తనాలు
కాళ్ళకు తగలేవి!

రంగ—రత్తనాలేనా! రమ్మసారా యేవైనా వుండేదా?

చిన్న—రమ్మంకా రాలేదన్నాగా? ఇట్టవొచ్చి నంత యిప్పుసారా
పట్టసారా దొరికాయి.

రంగ—అయితే నువ్వు సేనాసారాలు సూశా నన్నమాట!

చిన్న—సూశాను గానీ, 'పాచుమంతరం నేర్చుకున్నాక, పట్టిరిసేవ
మొదలెట్టి, కల్లు సాగాలు కంట సూట్టం మానేశాను.

రంగ—సరేగానీ బాబుగా రెల్లా వున్నాడు?

చిన్న—బాబుగారు బంగారలా గున్నాడు. అన్నట్టు సెప్పలేదు!
బాబుగారు పడ్డప్పుడు నువ్వు సేసిన సేచకు, బగుమతి యివ్వడా
నికి పిలమంటే, నువ్వురంగం వెళ్లినట్లు నేనే సెప్పాను. అప్పట్లో
నువ్వుగతే అడిగిన యీనా విచ్చేవాడు. నిజంగా బాబుగా
రప్పుడు నీమూలాన్ని బతికారు!

రంగ--తప్పు తప్పు. నామూలాన్ని కాదు, నయినానికి నాచేతులో
వున్న సారాసుక్క మూలాన్ని బతికారు! అప్పుడేపాటుకే ఆ
సుక్క నడకపోతే, ఆపాటు గుటుక్కు మనవలసిందే!

చిన్న—అయితే బాబు!, అయ్యగా మీకాడికి తెచ్చింది నీసేతి
బోణీయేనా!

రంగ—అదేంటదేంటి? ఏకాడికి తెచ్చిందేంటి?

చిన్న—ఏకాడికా, (మెల్లగా) తాగినోడంటే తరిచేకేక్కానంది తాగు
మోతుల్నిసూట్టూ కూకుండబెట్టుకుని, తప్పతాగేకాడికి!
కావోసినంత సొమ్ముతో కలకల్లాడేక్కానంది, అరవద్యోల్తాకా
అప్పుసేసే కాడికి! ఈపాలి తెలిసిందా?

రంగ - (ఆశ్చర్యంతో) నిజంగానే?

చిన్న—అమ్మతోను! ఆమారాజుమీన నేనబ్బవ: వాడతానా!

రంగ—అవు నవును! అందు కాచ్చెరి: వేవుని! నామట్టుకు నా కెలా తగులుకుందో తెల్పుగా? మాబాబుదినినికి నూనాశాసి జయ్యన్ననచ్చినోడు కానికా వుచ్చుకొని కాస్తకాస్త సేసుకో పోశాడు! ఆకానిదబ్బు నీవ్వతోనూ, కాచావవు జీశిరాను పట్టు కుంది. అయితే, బాబుగారికి కార్తవ్యమిందా?

చిన్న—కావోసినంత బలవంతమిందా? నిగుడు కాళ్ళమూర్తిరగ జరి గింది. ఆయెనక, అమ్మగారన్నగు మంచా లేదు, నూనామీసమీసమీ రాతమ. అయితే, కంకాన్నుంచి అమ్మతో పోచ్చాళావేం?

రంగ—అబ్బో ఆగొడను సేనా వుంది. కోబర్కాకట్టికి వాటిగూ సారాకొట్టులో జగజం పెరిగి శాసునో చొకినాను. అంకానేక పోలీసోళ్ళ కంకకుడా అచూంకంగా నక్కా రావలసివచ్చింది.

చిన్న—అల్లాగయితే నీ సేతిశొంక చింకా అలాగలే నన్నమాట! ఏం తెచ్చావు రంగాచుంచి?

రంగ—రంగాన్ని గణించిం నుతా రకుమిసిప్పికే పోయింది. పో పెట్టి, పట్టుకువాలూ, నూ గొడుగూ, నీవూనామాయులు రొక్కలమాస్తరగ తెచ్చాను. పదిరూపాయలూ పచ్చిగానో పయనలయ్యాయి. పొన్నపెట్టిచూచును. నిన్నగుమాయామూపు, నూపుట నూగొడు గట్టును బయటపెట్టును.

చిన్న—ననే, ననే అనుగో సెర్వగా పట్టివ్వాడను! ఆశికంట పడితే యేదో నని సెప్పకమానని. అది కంటి కొట్టును పద.

రంగ—సెరమగా నెరమ?

చిన్న—బాబు గారికి దావరించిన బాటిల్ కేర్వల్లో పోకడు! తక్కిన మాంటులు తగువాత సెబుతాదే!

(శిష్ట నిష్క్రమణ)

రెండవరంగము

ప్రదేశము — రఘునాథరావుగారి మేడమీద గది.

ప్రవేశము — పొంగిపీటలును గ్లాసులును గల పట్టకం జెయ్యుచు వైపున నూర్చుండి... రఘునాథరావు గారు, శర్మ.

రఘు — సరికాని, యొక సందేహము —

చ. నునునూ తెటాలున స్వరపు మాతరి నీర్తి వహించు; బుగ్గియ బుగ్గిమకరణబులం గనుల మెట్టులొ యెట్లు నికాన మెందు; జయ్యన నిశితాంగకంబులును యెఱుమునం ఘటియించినట్లు కాల్లును. మఘ సేవ యేటి కిలలోన నిషేధ మెసర్పిలో బుసుత!

శర్మ — డౌబ్టు (Doubt) నే నిష్టే క్లియరాఫ్ (Clear off) చేసెనను గాని, ఇంకొక గ్లాసు కానిండు

రఘు — (నవ్వి) దానిహాయి దానిచేతనే కాని ప్రతిదూ కావలయును!

అర్జును — (బ్రాంధితో) గ్లాసులు విరిచి, చూడు చేయుచును

రఘు — దీనిలో నీ వెన్నిగ్లాసులు ?

శర్మ — ఎన్నియో యెక్కడో, అన్నియుం గలిసి మెజేగా! మారో?

రఘు — నీను మూడే కాని నా కన్నటి ముచ్చెరుటలు పట్టుచున్నవి! ఏమి చిత్రిమో కాని, యెన్నిగ్లాసులు పశినను నీ వేమియుం జరింపనే చలింపనోయి!

శర్మ — అదిగో అదియే మనయొద్ద నున్న యాశయము.

ఉ. తాగ్రుట గొప్పకాదు పది బ్రాహ్మణులు వ్రాగిన మూలపూటలకొనాగక, పలు దోక, వన త్రాగిన విట్టవిధాన మెట్టిగానాగక, యొద్దకుం బవిన నానన గొట్టుంగ నీక వీధులకొదోగక; పెంటకుప్పలను దోరక యొప్పుట గొప్ప నా నగుకొ.

రఘు — సరే కాని, నా సందేహము తీర్చినావు కావు.

శర్మ — బాబూ! మనపెద్దల తెలివితేటలు మనకుం బూర్తిగాఁ జెలిసిన తరువాతఁ గూడ మన కీ సందేహ మెందులకు?

చ. దినకరుఁ డంబరస్థలిని దేరిపయిం జను నన్నవారు; అ
వ్వనరుహబాంధవారుల నవారిగ సర్పము మీరింగు నన్నవారు;
రనువుగ నప్తవాధులకు హస్తలు చెప్పినవారు మద్య మం
టిన దురితం బటంచుఁ బ్రకటించుటలో విపరీత మున్నదే!

రఘు—నాస్సెస్సు (Nonsense) నా కామాట సన్నలేదు.

ఉ. మానమునందు, శాస్త్రపరిమాణమునందు, వివేకమందు, వి
జ్ఞానమునందు, నాగరిక సంవదయందు, గళారహస్య సం
ధానమునం దశేష వసుధాస్థలికి స్తనదేశమే గురు
స్థాన మటంచుఁ దేలె! సుర సంగతి మనవా రెఱుంగుకో?

శర్మ—అట్లయిన నొకటి కావలెను. అట్టి భయమే పెట్టకపోయినచో,
నందలు నదే మరగి, మననంటివారి కందకుండుఁ జేయుదు రని
యట్లు నిషేధించియుండును. అయినను, మనహారమున్ననమి,
అనుభవజ్ఞులైన యింగిలీషు వారన్నమాట యిది.

* హి మస్తు డ్రింకు విస్కీ ఆఫ్ దీ స్ట్రాంగెస్టు కైండు

ట్యూస్టెజీ హిజ్ నర్వు అడు డ్రైంక్ టెక్ డ్రైండు.

రఘు—నరేకాని, ఆదిలో నీ కీ యంటురోగమెట్లు సంప్రాప్తమైనది?

శర్మ—అబ్బో! ఆ గింధము, అరేబియా నైట్లుంట గున్నది.
మఱియొక గ్లాసు వేసికొని మనవిచేసెదను. (అని యట్లుచేసి)
నేను స్కూలులోఁ జదువుకొనుచుండగా, మాటీచరుగా నొక
సారి మూచేత నొకనాటక మాడించినారు. అంతట, నానృప్తి
చదువుమీఁదినుండి, సరాసరి నాటకములమీదికి నడిచినది.
ఆపాటున మాయూరు నందలి అధ్యమువజన సంఘోష
సంగీత సరస్వతీ హిందూనాటక సమాజ సంఘ సభలోఁ
జేరినాను. నాటకసంఘము డ్రెస్క్ నామమునకుఁ గాబోలు
నవ్వుచున్నారు! ఇప్పటిమీ లింకను నమఃగోయ్య, గర్జర
బిత్తర, కొకి చికి కొల్లేటి చేద్రాకులుగా!

* He must drink Whisky of the strongest Kind
To steady his nerve and strengthen his mind.

నిగ్గు -- కావన్నరా రెవరు? సకథ కానిముక్త. అందు జేరినావు.

శర్మ -- చేరగానే సంఘమునారు నా సరదా చూచి, నూనూగు మీసము నున్నగాగొరిగించి, చిన్నచిన్న స్త్రీవేషములు వేయించుటకు మొదలుపెట్టినారు. కాని - యేమిలాభము? గంపెడు సిగ్గు! పెండ్లి కూతురినలె రంగస్థలమున కరిగి, పేడకుప్పవలె జతికిలఁబడెడివాడనను! సభ్యులవంక గన్నెత్తి చూచితినా, చలి జ్వరము వచ్చినంత వడంకు! మా మేనేజరు మంచి బాటిల్ మాప్టరు! అదిసములలో నేనాయనదినచర్యలనుగూర్చి యల్లిన పద్యము చదువనా? --

మార్నింగు (Morning) కాఁగానె మంచము లీవింగు (Leaving) మొగము నాపింగు (Washing) చక్కఁగసిటింగు (Sitting) కార్కు (Cork)రిమూవింగు(Removing)గ్లాసులుఫిల్లింగు(Filling) గడగడ డ్రింకింగు (Drinking) గొంబులింగు (Grumbling) భార్యతో ఫైటింగు (Fighting) బయటికి మార్చింగు (Marching) క్లబ్బును రీచింగు (Reaching) గాంబులింగు (Gambling) విత్తము లావింగు! (Losing) చిత్తము రేవింగు (Raving) వెంటనే డ్రింకు (Drinking) వేవరింగు (Wavering) మరల మరల రిపీటింగు (Repeating) మట్టరింగు (Muttering) బసకు ప్టార్చింగు (Starting) జేబులు ప్లండరింగు (Plundering) దానిబొడుగున డాన్సింగు (Dancing) ధండరింగు (Thundering) సారెసారెకు రోలింగు (Rolling) స్లంబరింగు (Slumbering)

రఘు . (పకపక నవ్వి) ఓరీ నీ పద్యము కాల! పాణములు తీసినావు?

శర్మ -- ప్రతిరోగమునకు బ్రాందిచుక్క పరహాషధ మని యాయన సిద్ధాంతము. ఆసిద్ధాంతము ననుసరించి యొకనాఁ డాయన నా రోగమున కొక యవున్నబ్రాంది త్రాగించెను. ఆపూట నా యాట నిప్పు త్రొక్కినకోతిని నీవా నేనా యనునట్లు నడచినది! అందువల్ల, నాడు మొదలు నా కది మందై నది. ఆయనచుక్క

హెచ్చినకొలది నాచుటుకుకడము హెచ్చింది. నాచుకుకు
దనము హెచ్చినకొలది యాయనచుక్కలను హెచ్చించి, అది
డావిధముగా నాయన పెట్టిన బిచ్చ మనిచ్చిన్నముగ వేసివేసి
సాగుచున్నది! నాకథ యది. దయచేసి, మీకథ మీదగల
పితిరా వినియోగించుచును, మీరుపక్రియించుకోవల నొకనాడు
మరల నోరు తడుపు కొనెద. (అని మరలకొకప్పుడు ప్రార్థించును)

రఘు — నాకథ నాకే వింతగాఁ దోచుకంత విచిత్రమైనది! మొన్న
మొన్నటినటకును, మన్యపానమును నాకంటె నిరసించునాగు
మనయిండియాలో లేరు! అట్టిస్థితిలో, నొకనాడు నేనొకక్రిస్టియన్
గుఱ్ఱమునెక్కి పికారుపోవుటయు నొకచోట నది వెనకి వెళ్లెను
పడుటయు నేను దత్తరిల్లి తలక్రిందగుటయు, అది నగుట
టయుఁ దటస్థించినది. ఆపుటనే, త్రాగినందులకై నా
గొలుపునుండితొలగింపఁబడి, దైవయోగమున, నానాచుటకును
నాచేరువకు నచ్చియున్న నాపరిచారకావ్యమునకు నాచాటు
చూచి, చప్పునఁ దనకడనున్న సారాయి ను నోటాఁ బోసును!
అమ్మగతలోఁ గిమ్మనకుండ నాచుక్కలు పైకిఁగిరిగిరి! అప్పు
డెఱిగిన దంతవఱకే. మఱునాడు మధ్యాహ్నమునకు మరల
దెలివి నచ్చినది. కాని, తాళవశముకాని తలపోటు! డాక్టరు
నాబాధ చూచి, గ్లాసుకో నింత యరఱు తెచ్చి పోసెను.
దానిచే మరల మైముఱచి నిద్రించితిని. కాని ముక్కువ రాగానే
తలపోటు మరల దాపుర మైనది! మరల డాక్టరు మందుతెచ్చి
పోసెను. ఈ విధముగాఁ దెలివి నెంబడినె తలపోటు...తలపోటు
నెంబడినె డాక్టరు గారి పరమాపదము!

శర్మ — నరే, సంగతి బోధపడినది. ఆ పరమాపదము బ్రాండ్!

రఘు — యూ ఆర్ రైట్! (You are right) కాని యాసంగతి
నాకప్పటికి దెలియదు. గాయముమానినపిమ్మటఁగూడగ్రహచా
రపుడలపోటు మానకపోగా, డాక్టరు తా నిచ్చుచువచ్చిన యర

ఇది యని చెలిచి - బాధానివృత్తి యగువఱకును బాంధిసేవ తప్పదని చెప్పెను! ఇంకఁ జేయవలసిన దేమున్నది?—

చ. పదిలముగా గవాటమును వైచి, యొకండునె కూరుచుండి యీ గది నొక కొన్నినాళ్ళు— నిటఁ గాదని మావనవాటి కేగి పూ గాదలను గొన్నినాళ్ళు—నిరుపూటల మండుగఁ గోలి కొలి, హా! యిద కిటు లేవు మాపులను దుష్టిగఁ ద్రాగెడుదాడ వచ్చితి! శర—ఇంకఁ జెప్పనక్కఱలేదు. ప్రసంచమునందలి పై తరగతిత్రాగు బోతులలో—వందకుఁ దొంబడిమందిపై దుస్థులవల్ల వక్రించినవారే!

గీ. తథ్యము వచింతు— మవ్యసుందరికి గన్న తండ్రి నై ద్యుడు, వెలయాలు తల్లి; నైష్ఠ వుండు చెలికాడు; తన్వర్తకుండు దూత; జారులుం, జోరులు, నిశాచరులు, మంత్రీ వాదులుం, జూదగులు, నటుల వలపుమగలు!

అప్పు - అయినను, నీగాయన చెప్పగానే మెత్తబడలేదు. అనేక సాధనములుచేసి చూచినాను. కాని, దానితోఁగానితలపోటు తగ్గెడిదేకాదు! చివరకొకసంవత్సరమునకాశిరోవేదనపోయినది. అయిననేమి అప్పటికి యది సెన్నెముకనఱకును వేరుతన్నినది!

శర—(తనలో) కనుకనే, మావంటి వాండ్ల కింత గ్రాసము దొరకు చున్నది! (పయికి) అయిన, నందులకు మీరన్యథా భావింప నవసరము లేదు.

* ఏలిటిల్ విస్కీ, నా అంగ్ డెజ్,
యూజ్ రెలిష్టు టైన్ బెస్టు ఆఫ్ మెన్.

అని కారికలే యున్నవి. అది కాక - మీరు గుఱ్ఱముమీది నుండి పడినప్పుడు మీ సేవకుడు పోసినచుక్కలే మీ ప్రాణములను నిలిపినవి. కాకున్నదోడనే కాళ్లు సేతులు చల్లబడెడివి. మధ్యము యొక్క మహిమకు మేర యున్నదా!

*A little whisky, now and then, is relished by the best of men,

సే. కనుగొందువాడొక గ్లాసు వేసికొని

హనుమంతునకు గంగునీటి నీరొక్క

మూగవాడొక్కడొకడు గొన్నసూర్యుని

వేనోళ్ల శేషుని వెక్కిరించు

పిఱికివాడొక యాను నీల్వినయంతనే

యుత్తరు చెంపపై నూచివ్రేల్చు

పుంస్తవహీనుం డొక పుడిసెడు గొనగానె

సింహబలుం బట్టి చిత్తుచేయు

పరమలోభి యొక్క పాత్రేడు సేవింప

దానకర్ణు దరిమి తరిమి కోట్లు

కోకభరితుం డొక్క సోలెడు కోరిన

నొడలు మఱచి హర్షజలధి మునుగు!

కథలు — (నవ్వి) ఇదిగో—యీ నీధోరణియే యిందులకు నికర్షణము!

కవిత—నామాటలు మీరల్లు నవ్వుల బుచ్చునగినవి కాను. ఇకత్సరి
భూతి వడసిన—పేక్సియర్ త్రాగుబోతు, పెరిగి త్రాగు
బోతు; నిల్వ త్రాగుబోతు, నెక్కి త్రాగుబోతు; మనోహ
వ్యాసుడు త్రాగుబోతు, వాల్మీకి త్రాగుబోతు; కాళిదాసు
త్రాగుబోతు; కబీరుదాసు త్రాగుబోతు; సుప్రదివనాడు త్రాగు
దేవతలు త్రాగుబోతులు, మును లందఱు త్రాగుబోతులు.
ఇప్పటి నాగరక ప్రపంచములో త్రాగనివానికి తానే లేడు!
త్రాగినవాడేయూరికితలమానికము—త్రాగినవాడేనలుగురిలో
తగవరి! త్రాగినవానికే యూరిలోదాక్షిణ్యము—త్రాగినవానికే
యింటిలో ధర్మపిండము! త్రాగినవానికే సభలోతాంబూలము—
త్రాగినవానికే మేజువాటిలో దండము! ప్రభువుత్రాగకపాలిం
పలేడు. సేవకుడు త్రాగక సేవింపలేడు! నకిలు త్రాగక
వాక్కుమెదపలేడు. వైద్యుడు త్రాగక వ్యాధినిగనిపెట్టలేడు.
కవి త్రాగక కలముపట్టలేడు—గాయకుడు త్రాగక కంఠమెత్త

లేను! పూజారి త్రాగక పులికాపు పెట్టలేడు - అర్చకుడు త్రాగక హరి పెట్టలేడు! నంటాడు త్రాగక వండలేడు - వడ్డినవాడు త్రాగక వడ్డించలేడు! పెండ్లిలో తాగుడు, పేరంటములో తాగుడు, పిండులో తాగుడు, వీడుకొలుపులో తాగుడు, కబ్బులో తాగుడు, గ్రంథకుటిలో తాగుడు, రచ్చలో తాగుడు. రైలులో తాగుడు, భోగములో తాగుడు, లోగములో తాగుడు, చావులో తాగుడు, శ్రాద్ధములో తాగుడు! శుద్ధముగా తాగుడు. ఇష్టదైవమునలె నిహపరి సాధనమై-పడుగు పేకలవలె ప్రపంచమంతయు సిండి-గాలే నెలుగులవలె గారవాదరములను బడసినది. పశయుచున్నది, పడయ నున్నది!

అభి - (పకపకనవ్వి) ఓరీ నీ తెచ్చురు కాల! తెంపకెన్ను పొన్నెట్టి నారి (Temperance Society) నుంప తెంపడునట్లున్నావే! నదికాని, మూడుర్వ్యసనమున కింపములోనగుటకు గారణమేమి? అని - బాని మహిమయే దానికి గారణము. ఆమహిమ కంతున్నదా!

స. బ్రౌందినీసా కంటు బడగానె వరహాల

పాతు కాన్పించినపగిడి వోచు!

పప్పు మంచును గార్కు చప్పజేసంతనె

జనుభేరి నిన్నంత సంద్ర మొదవు!

దొడదొడ గ్లెసులో దొలికించు సమయాస

నన్మృతంబు పశుచున్నయట్టులుండు!

చూచుచు గొంతులో నొచ్చెడు తఱి, పోయి

నట్టిప్రాణము వచ్చి నట్టు నొప్పు!

అవల, నానందవార్ధి నోలాపనట్లు

స్వర్గభూమి విహారము పలువునట్లు

గంభ యొడిలోన నిద్రార క్రమి నట్లు

తస్మయానన్ధలోన జన్మము సుఖించు!

రఘు అనహాయవాదులు దాని సంత మొందింపజూచుచున్నారే.

శర్మ—అసహాయవాదులు కాదు సరిగదా - హరిహరాదులు కూడా దాని సంత మొందింప లేరు! ఏమందురా? - నారి స్పష్టకొనడం గల మహానుభావులు వైస్రాయి సభలోగూడ గలరు! ఆ వైని ఎలెక్షనులో దాని కిప్పు డెక్కడలేని ప్రాముఖ్యతము గలిగినది! వినూర్ లేదో మొన్నటిమ్యూనిసిపల్ యెలెక్షను సందర్భమున-సారాకొట్టు, మ్యూనిసిపల్ కచేరీలనుభ్య-పట్టు దిరుపతి మొక్కుల బిచ్చగాండ్రవలె పీట పీట నొరలినారట! దీనికేమిగాని-క్లబ్బులో గానసభ యట- వెస్సేజమా!

రఘు—చీట్లాట గుంపులో మనకెట్లు-శివలింగ తిగునాళ్ళను మించి యుండును గదా-ఆగందరగోళములో గానసభ కూడనా!

శర్మ—అసలు, మీకు, సంగీతమునందు జవి కలదా?

రఘు—సంగీతమునందు జవి లేకపోలేదుగాని

చ. బిరడలు తిప్పి, తంతులను బెళ్ళుత్రొంది, ముహల్లాటించి, తంబుర శ్రుతిచేసి, గొంతుకఘముక్ సకిలింపుల నెట్టి గూబపై కరము గదించి, వాతపారి క్రమిమైన చందమున స్వికారవై ఖరి సభలోన గింజుకొను గాయకుడన్న ససహ్యమే జమా!

శర్మ—అట్లయిన, మీకాడుపాటపైనాదరము హెచ్చన్నమాట!

రఘు—అందుపాట యన్నజ్జుటికి వచ్చినది. మొన్నరాత్రి నొక పెండ్లి యూరేగింపు వెళ్ళినది. ఆయనూరేగింపు మీద నాణిలో నొకతె పాడినది గదా, ఆస్వరసూక్తుర్య మేమని చెప్పవచ్చును!

శర్మ—స్వరసూక్తుర్యమేనా - దాని సాందర్యసూక్తుర్యము కూడ జిత్తగించినారా?

రఘు—అంతనాటకు జగుగుట కనకాశము లేకపోయినది.

శర్మ—(తనలో) సెబాసు! అసలైన ఆవర్కూనిటీ (Opportunity) దొరికినది! ఈసందర్భములో నీతినికీ మనుతకలిగించి, దాని యింటికీ దార్పణగలిగితేనా-నాయదృష్టము నాలుగుకాళ్ళమీద

నకచిన దస్యమాట! బహుకాలమునుండి దానిపై నాకుగల
భ్రమయుఁ గీలును. ఈయెఱచేత నీతఁడు నాచేతి కీలుగొమ్మయు
నగును! ఏమిఁగొన్న (Chance)! టూబర్డ్స్ విత్ వన్ స్టోన్ !
(Two birds with one stone)

రఘు—ఏమిటి గూఱోచించుచున్నావు?

శర్మ—ఏమని చెప్పుదును! దాని యందము చూడలే దనఁగానే నా
డెంచము కుంగిపోయినది !

రఘు—అ దేమి? ?

శర్మ—అ దేమిమిటి?— ఆ సౌందర్యరాశిని చూడనివి చూపులా !

రఘు—ఎవఁడె యా యువతి ?

శర్మ—దానితల్లి దానికి పెట్టిన పేరు: కస్టూరి—దాని సౌందర్యమును
బట్టి లోకులు పెట్టిన పేరు సెర్చ్ లైట్ ! (Search light)

రఘు—ఆ కంఠస్వర మాకస్తూరిదే యని నీ వెటు చెప్పఁగలవు?

శర్మ—ఆ సమయమున నేనుగూడ నా మేఘవాణీలోనే యున్నాను.
ఉండకపోయిననుజెప్పఁగలను. అట్టికంఠస్వరముకల దీయూరిలో
నదితప్ప యింకొకతె లేనే లేదు.

రఘు—(నవ్వుచు)అట్లయిన, నీ వీ యూరిలోని ఆటకత్తెల నందఱు
నెరుఁగుదు నన్నమాటయే!

శర్మ—ఎంతమాట! అంతో యింతో చేయునది వైద్యముకదా?

రఘు—అట్లయిన, నీసారి యాసెర్చ్ లైట్ తీవీధిని వచ్చినప్పుడు— ఏన్ని
కాండిల్స్ పవరు (Candles power) కలదో చూచెదలెమ్ము.

శర్మ—అట్లయిన నూ కాపవరు దేసి చూపఁగలను!

రఘు—అ చెల్లు ?

శర్మ—ఎట్లా?— మరల నొకసారి రవంత మధుసేక చేసి మనవి
చేసెదను. కాసింత మీరుకూడ కానిండు.

ఇద్దఱు—(గ్లాసులు నింపి నోటఁ బోసికొనుచుండఁగా— శేర పడును)
ఇది ద్వితీయాంకము.

తృ తీ యాం కి ము

ప్రవేశము:—కస్తూరి యిల్లు.

ప్రవేశము:—కుక్కురై, గుమ్మడి శర్మ, మొదట నిలుచుండి కస్తూరి

కస్తూ—పంతులుగారికి నామీద నేడు సరిపూర్ణకటాక్షము వచ్చినది.

శర్మ—ఇదిగో! మొదలే నేను పుష్పము మొగ మోటమిగో

వచ్చినాను! అట్టె పెద్దమాటలు వినిరి న న్నడలుగొట్టెను!

కస్తూ—ఎంతమాట ! తాయాగమీద మీకు తగనియిట్ట నును

వాడుక. అందుచేత నట్లన్నాను.

శర్మ—నిజమే కాని—నీచవుముండ నిలుపుకొన లేక పోయినది !

కులమువానిని మరగి కూటిలో మున్ను వేసికొన్నది!

కస్తూ—అట్లయిన, దానియింటికి మీరు దయచేయుటలే దన్నమాట!

శర్మ—నీతోడు! నీతో నే నబద్ధ మాడుదునా? కులమువాడు

పొరలి వెళ్ళిన ప్రక్కమీద—కుక్క—నడచుచుండ గూలబడివలసి

వచ్చినప్పు డాగుమ్మము త్రొక్కుటకంటె గూడనిననియున్నదా?

ఒక్క తాయారే కాదు—ఇపు పెక్కడఁ గూచిన నిద్రకన్యము!

కులమువాడు ముందు—కిలమువాడు వెనుక !

నీ. సోమయాజులుగారి శోభనాంగికి, దాని

మద్దెల కాండె కా మూలు మగఁడు!

అచారిగారి సింహాచలంబునకు గ

ద్దెల మోతగాండె కా వలపునుగఁడు!

పంతులుగారు చేపట్టిన యిందిరా

స్వకు ఖిడెల్ కాండె కా చాటు మగఁడు !

నాయకుగాన పాణముపెట్టునట్టె
 త్రికి త్రిత్రికాండె కా పేరమగఁడు !
 పెద్దకోమటి సొమ్ముతోడ బెరిగినట్టి
 మురహరికి తాళగండె కా ముద్దుమగఁడు !
 ఇది యది యనంగ నేల యే యింటఁ గనిన
 కులమువారలె విటులు సానులకు నేఁడు !

నిట్లు—కదోప మెవ్వరి దని మీ యభిప్రాయము?—

శ్రీ. సుబ్బిసెట్టి తేనాలి సుందరియింటను
 పక్కలు వైచి దీపములు పెట్టు !
 పొట్టిపంసులు విరిబోణి మేళములకు
 నెడలిన యూరెల్ల వెంబడించు !
 కామశాస్త్రులు పూల కనికి కూతుండ్రును
 మగలఁ బెచ్చుటకు లేవగలు దిరుగు !
 స్వామినాయఁడు తన సాని నన్యుల కప్ప
 గించి, తా వీధివాకిటఁ బరుండు !
 కొండమీఁద నున్న గోటి కానలెనన్నఁ
 జచ్చి యైనఁ జెచ్చి యిచ్చుచారె
 పాడుపనుల కిట్లు పాల్పడుచుండంగ
 సానిముండ లేమి నలుపకుండు ?

శర్మ—ఎట్లయిననేమి, ఎక్కడనో నీవంటిది తప్ప, యేయింటఁ బాచి
 నను, కులమునాని కుక్క కానిది లేదు !

కస్తూ—నరి సరి. నామాటకేమిలెండు, నామీఁది వయచేత న నిట్లు
 పొడిగించుచున్నాను !

శర్మ—నీతోడు ! నీసంగతి నీయెదుటఁ జెప్పవలసినదికాదు. నిశ్చ
 యముగా నీవంటివాండు కోటికి నూటికిఁ గొండతైన నుండుట
 చేతనే ప్రపంచము నిలిచినది. అందుచేతనే, ని న్నాకాశమున

కెత్తవలెనను తలంపుతో, మంచి స్క్రీ మొకటి మనసులో సీరి
పఱచుకొని వచ్చినాను. నీతోడు, నీ యంగీకారమే తరుచాయి.

కస్తూ — ఏదో విశేషము లేకున్న మీ రే తెంచువారు కారని నేను
మొగటనే యనుకొన్నాను. ఏమిటి యాస్కీము (Scheme)?

శర్మ — జమిందారు రఘునాథరావుగారికిని నాకును, బచ్చినఁ జూపు
బ్రతికిన బ్రతుకు అనునంత ఫ్రెండ్షిప్ (Friendship).

గీ. కుడుచునప్పుడు నేనును గుడునవలయు

ముడునప్పుడు నేనును ముడునవలయు;

కాయములు మావి రెండుగాఁ గానబడిన

మానసం బొక్కటియె కాని మాలు లేను.

కస్తూ — అంతవఱకు నే నాలకించినదే.

శర్మ — అట్లయిన నిక నంతగాఁ జెప్పఁబడిన ఇనిలేదు. ఆ (Influence)
యిక్కోస్తూ యన్వంతయు నీనిమిత్తము వినియోగించి, నన్ను
బంగారు పిచ్చుకను జేయుటకు నిశ్చయించుకొన్నాను!

కస్తూ — ఏ విధముగా?

శర్మ — ఏ విధముగా నేమిటి? ఆ యనకును నీకును అతుకుపెట్టి.

కస్తూ — (తనలో) ఇతనిరాక నా కిప్పు డర్థమైనది. కనుకనే నిష్కంఠ
కాసంత గడుసుతనముగా వెళ్ళవలెను.

శర్మ — ఏమిటి యాలోచించుచున్నావు?

కస్తూ — అనుకొన్న దొకటియు, ఆలకించినదికొకటియున్న న దని.

శర్మ — నీ వే మనుకొన్నావు?

కస్తూ — (మొగము చిట్లించి) సరే, నే నే మనుకొన్న నేమి! అందని
మౌని పండున కట్టులు చాచుట యవివేకము కదా!

శర్మ — అనఁగా?

కస్తూ — అనఁగాను లేదు, వినఁగాను లేదు. కాని, ఆరాత్రి మీ
రాయారేగింపులోని కెందులకు వచ్చినారు?

శర్మ — అందఱు కెందులకు వచ్చినారో, నేనెందులకే.

కస్తూరి—అలాగననా! ఆహూట తెలిసినచో - అందఱను జూచినకన్న
లనేమిమ్ములను జూచియుడెడిదానను! (అని చూచునమరలును)

కర్మ—వెళ్లు - వెళ్లు - వెళ్ళినవోళ్లు! (అని చూచున లేచి, చేయి
వట్టుకొని) ఇప్పు డన్నమాట యేమిటి? - అందఱను చూచిన
కన్నులనే నన్నును జూచియుందువా? అట్లయిన, స్పెషల్
(Special) కంటికోడ జూచినా నన్నమాటయే! నిజముగా
గామీదన నీ కట్టి యగినానమే యున్నచో - నీపాదములపై
భాగములు నిడుచనా!

కస్తూరి—అమ్మయ్యా! - ఆపనిమాత్రము వలదు! బ్రతికియున్నవోడ
బైచూపులతోనైన భ్రమ తీర్చుకొనెదను.

కర్మ—(సంతోషముతో) వహ్య! వహ్య! నన్నుమోర్! వన్నుమోర్!
ఏమి టేమిటి? భ్రమా? - ఎవరిమీద? - నామీదనే!
ఆ బంగారునోట - ఆముద్దలమాట సంతోయొకసారి యను!

కస్తూరి—నిట్టికి తెలగంటును, ఎలుకకుప్రాణపోకడయునునట్లు-నామాట
మీ గొంతు నప్పుడంటుగా నున్నది! అదిగో - మరల నవ్వు
చున్నారు! పోనిండు. నే నీక తెప్పనే చెప్పను! (అనిమరలును)

కర్మ—(మరలవట్టుకొని) నాతోడు! నన్ను సంపుకొని తిన్నా!
ఏదేదీ? ఆరాల్చి నన్నుజూచినదిమొదలు? - చెప్ప మట!

కస్తూరి—చెప్పట కేమున్న బేమిటి? -

క. అన్నము తిన్న నోట్టు! నిదు రన్నది పోయిన సంతకన్న నో!

వన్నెడు నిట్టివెంత వినియేని యెఱుంగను! సిగ్గు సిగ్గు! నా

కన్ను లివెంత ధుండగవుగన్నులొ-మీ వదనారవిందముం

గన్నక్షణంబునుండి మిముఁ గాంచుటకే పలవించు నిచ్చలున్!

కర్మ—హాయి హాయి! హాయి హాయి! అదృష్ట మనగా నాది! ఏదీ
ఆపాలున నొప్పుముద్దు పెట్టు! (అని కాగిలించుకొని ముద్దాడి)
ఇదిగో యిప్పుడు నాసంగతి చెప్పెద విను. నీకు నామీద
నిన్ననో మొన్ననో కలిగినది కాని-నీమీద నాకు నిరుతినుండి
పుట్టినది! అయిన నాస్థితిలో నీయింట, గాలు పెట్టుట కిష్టములేక

మ. కనులార న్నినుఁ గాంచియైసఁ దనియంగ నచ్చు నం బెట్టియో
వని యున్నట్లులె, పెత్తికుక్కవరుసం బల్కాకు నొక యుంటినిం
కను దారాకుచు-నీవు మేళముల కేగ న్నెల్లం నే నుండును
దినముల్పుచ్చితి-నామొర ల్వినియె నాట! పై వహానాటికా!

కస్తూ—అడుదానికని మగవారికిని గల యంతర పెంతుమో చూచి
తిరా! నిరుటినుంకి చూరు నివులుగప్పిన నిప్పువలె నుండ-నిన్ను
గాక మొన్నఁబుట్టిన నానలపు నేనిట్టి బయటఁ బెట్టుకోనొనను.

శర్మ—ఇదిగో-నవ్వకుండ, నామొగమువంకఁ దిన్నగఁ జూచి చెప్పి
• నీవు నిజముగా నన్ను వలచితివా?

కస్తూ—(చిరాకుతో) ఇదిగోయిదే పురుషుల యొద్దనున్న పుండు!

శర్మ - నీతోను నీతోను. ఆమాట పుట్టియొకసారి విని యూహనింప
వలెనని కాని-నిజముగా నీయంకు నమ్మకము లేక కాను. నీ
మాట నమ్మనివాఁడు నీయంటఁ గుక్కయై పుట్టు ననుకా!
నచ్చినదా? నచ్చినచో, నావంక నొకసారిచూచి సక్తు ననవున్.
అ! చాలును! ఇక్కడి కొకరిమన సొకరిని తెలిసినది కనుక, నిక
ముందునంగతినికూర్చి ముచ్చటెంతము. నీకడ నిక నావరిక
మేల-నా మెడికల్ పాక్టీసువల్ల నాకు వచ్చునది నాసిగ రెట్లకు
జాలను. అట్లుగాక, నిన్ను నేనే భరింపఁ గలిగినయెడల
చక్కవ ర్తికైన నీసన్నిధ్యము దొరకనిచ్చువాడను గాను.
అందువల్ల, రఘునాథరావుగారిని నీకనుకుపెట్టి, ఆయనద్వారా
నిన్నాకాశమున కెత్తుటకును-ఆయనచాలున నీతోనానందించు
టకును నిశ్చయించుకున్నాను. నీవుగూడ దీనికి 'ఎస్, (Yes)
అంటివా - నీకు నా మీద నిజముగాఁ బ్రేమయున్నట్లే లెక్క.

కస్తూ—ఎస్సోగిస్సో నా కేమియుఁ దెలియదు. మగవారి యాలోచన
మగవారికేగాని - అభము శుభము నెఱుంగని యాడుదాని
కేమి తెలియును? అందును నేను వట్టి యుమాయకురాలను.
నాకంటికి నల్ల ని వన్నియు నీళ్లు, తెల్లని వన్నియుఁ బాలు. నీట

మించినను బాటమించివను మీదేభారము. ఆనగించంతకూడ మీరూ, కెన్నఁప నష్ట చేప్పదానను మాత్రము కాను.

శర్మ—అదిగో - అదీ మాట! ఆమాటమీద నీవు నిలువఁబడితివా- యెల్లఁడికి నీయొంటిని పోవారముల నగలు తగిలించి, ఆవ లెల్లఁడికి అయినంతిస్తుల మేకమీదఁ గూర్చుండఁ బెట్టు భారమునాది. ఈరాత్రి రఘునాథరావుగారి పాతకి కీడ్చుకొని నచ్చెద. ఒక రహస్యము- ఆయనకుఁ గొంచెము చుక్క యల నాటున్నది; నరే నా నంగతి నీవు వినియే యుండువు. అన్నట్లు, నీ కేమయిన రసంత యలవాటున్నదా?

శర్మ—(తనలో) గనంతకర్మమేమి? పూటకు బుద్ధి చాలదు. (పియికి) నా కంతగ నలవాటు లేదు - మీరంటిచాను తటస్థ నగునప్పటికి మిత్రముగాఁ బుచ్చుకొను నాడుక కలగుదు.

శర్మ—నగి మీకే నేమి - చాలును. ఇంకొకటి. ఇంతవఱ కాయన బ్రాగింది విస్తీలే కాని - పల్లవమున లెక్కగఁ. పడఁదీసి నీ విష్ణున పుష్పగంధములోనికి దింపనలెను. అట్లును కాని మన కాయన చుంకెనుకాదు, పోలినదా? - నోటా విస్తీలు నేను బంపెదను. నిక్కెన పదార్థములు నీవు నియామచేసి సిద్ధముగా నుండుము. నేను పోయిరానా?

శర్మ—అమ్మయ్యా! అప్పుడే వెళ్ళెదరా! శీఘ్రముగా నచ్చెద నని నా చేతిలోఁ జేయి వేసినఁ గాని- నేను వెళ్ళినీయను.

శర్మ—ఓసి వెళ్ళిముందా! నిన్ను విడిచి నేనుసూత్రము నిమిష ముంక గలనా! అప్పుడే - తొమ్మిది కొట్టుననికి ఆయనయు నేను నిక్కడ నుండుము. ఒక్కటే మాట- ఆమాన మాయనది. అనుభవము మనది. ఈ మాట మనసులో నిడికొని, యెల్లు మనలవలెనో యట్లు మనలుము. ఒక్క ముద్దేదీ? (అని ముద్దు పెట్టుకొని, నిష్క్రమించును.)

కస్తూ—(కుర్చీపైఁ గూర్చుండి) మొత్తముమీద నీతనికి నాపై మోజు గానే యున్నది. రఘునాథరావుగా రీతనిచేతి రాటువు

దిరుగుడుగా నున్నట్టిదివరకు వినయము చూపినా. ఏమో నన్ను
రిరేఖ బయటబడు కాలము వచ్చిన దేమా! ఎందుకూ మీ గొంతు
గాని మండలకుం గూడ నెంత లేసి పొగ్గము పట్ట లేదు!

సీ. కూటికిం గుడ్డకుం గూడఁ దిప్పలు పట్టె
మీనామీ యగ్గాల మేళ కట్టె!

విటులకోసము వీధి వీధియుఁ గదిగిన

మాణిదివాణంపు రాణి యెట్టి!

కడకు బేడకుం గూడఁ గక్కూర్తిపడిన

కనికీ మోటారుకాదు నొన నె!

వగలు గన్గొనినఁ దప్పక రాత్రి కల సగ

పను రంగి జక్కికి చాణ మయ్యె!

వర్తకుడు, నైద్యుడు, వకీలు, నార కాంత --

యనెడు నీ వతారచున్నచుముడె లక్ష్మి;

అదినో, మధ్యనో, లేక యంతయునె

వెలిగి తీతుదు రిల నొక వెలుగు మీన.

మఱియొక విశేషము.

గీ. వర్తకున కూర మేళయు; నైద్యున కొక

పతకమును; న్యాయనాదికి బంజి; నేత్యు

కున్నతప్రసాదం బిని యొకవెనెని

పరపతియు, గౌరవము, నచ్చుబడియు పొచ్చు.

కాని, నేను నూపుగింజ వ్యవసాయములోఁ బడి నే నన్నము
మఱచినాను. సోడా విస్తీర్ణ లతఁడు పంపును. పట్టెడు పోడిపిల్లలతో
పయనంబులును సిగ్గము కాగలవు. నా ముస్తాబున కేమిటి బాధి ?
అందును, దొంగకుం జీకటివలె - పేళ్లకు నేషను యంగరత్న
కము. నా తల్లిముంక - సగలె కాక పచ్చపీరలుకూడ సారాయి
కొట్లకు సమర్పించువఱకుం జచ్చినదేకాదు! నా తల్లిని, నన్నును
గూడ మించినవాఁడు నా తమ్ముడు! అయినను; వారి నెవలసిన
పని లేదు.

ద. తలఁపగ నారకాంతలకు త్రాగుడు; పాములకు నుషుస్తిలో
భుల కమితన్యయేచ్చ గల పుత్రులు; చోరులకుం బణంబు; కా
పుల కెడ లేనికోర్కెతగవల్; పనివాండ్రకు బద్ధకంబు; బా
పం కనన్బుగోననును బ్రాప్తిలకుండిన బట్ట శక్యమే!

వెంక సేనము (స్వరముగాఁ బ్రవేశించి) అక్కయ్యా! అక్కయ్యా!
అట్టిసొబాదాకి బేరం తగిలించి. అదేని టల్లా పున్నావు?

కస్తూర -- యింకా కేగు కాని, ఏమి బాదెనమా?

వెంక -- కాసింసాపేయి నీమీద కన్నేశాం.

కస్తూర -- ఏ కాసింసాపేయి? నీనం వారి మనలోనిసిల్లాబట్టలన రక్షకుడా?

వెంక -- అతఁడే అతఁడే! నిన్న గుమ్మంలో నుంచుండిగా నిన్ను
చూశాట్ట -- అప్పుడొచ్చి, అట్టడికిన ట్టుడికిపోతున్నాడట. నట్టి
వాడమందాగో, నీ! నీల చూపి నెత్తిగొట్టొచ్చును. ఇదిగో --
యూచొక్కా అత డిచ్చుండే. చెప్పితే నమ్మవు -- చేతి కముక
లేదు! రసంత నువ్వు రంగు చేశావంటే రమ్మ కీల్చినట్టు కీల్చే
య్యొచ్చును నీధాని నుంకోట్టె నచ్చాను. ఏం నంబావు?

కస్తూర -- అట్లున్న, నొక నంగతి చెప్పిన నాలకింపుము : ఈ రాత్రి
జమీందారు రఘునాథరావుగారు మనయింటికి రాగలారు.

వెంక -- (అశ్రిమతతో) ఏమిటి! జమీందారుగారే! అబ్బో! అబ్బో!
అయితే యింకేదీ! -- అడుచుపడేవత మా అక్కయ్య చుట్టుకు
అగ్గిని పుందించినదన్నమాట! కల్లుకొల్లకు నేను కాసుమీద
నెట్లా నన్నమాట! వో! వో! హాళుగరిపాడుస్తోంది! అయితే!
అక్కయ్యా! యీకబు రెట్లా పోచ్చింది?

కస్తూర -- అనంగతి యీవల చెప్పినను. ముందీనంగతి విను: పనివచ్చు
సరి కింట నొక పట్టుచీరమైన లేకపోయినది. సాపేయకడ నొక
సిల్కుచీర నంగిహింపగలనూ?

వెంక -- అబ్బే! అంత పని. కాస్త నువ్వు కొంగు తాకించానంటే
కావల్సినన్నిచీర్లు. ఇదిగో -- యీపుకొస్తా, నుండు! (అనివెళ్లును)

కస్తూ—తురకనరసమునకు రవంత చురుకునన చువననము చురుకు
దనమునకు రవంత చుక్క యచనరము. (అనియులమోగులోను
బ్రాందిసీసా తీసి కొంచెము త్రాగును.)

వెంక—(కాసింసా హేబుతో బ్ర) కేలించును.)

కస్తూ—(మందహాసముతో) సలామంజి సా హేబుగారు !- నలూం !

కాసిం—(కంగాపతో) సానినాయూ మాకీ నలూం సెస్తా సానినాయీ-
మేం-సలాం మీదా సలాం సెస్తాం! (అని సలాం చేయును.)

వెంక—అక్కయ్యా! సా హేబు బావయ్యగారికి సింబుద వాలూ నో
దా పుట్టింది. నిన్నున్నంది నీకోసం నిప్పు నోక్కిన నోక్కిలూ
గున్నారు. మాళ్ళ ముద్దెడిలిచా- వొంజరూ నాని చిట్టాను. నీ
బావయ్యగారూ?

కాసిం—తీక్ తీక్ ! మనుషులోదీ మానూ- బయటికి- బరాబర్ వీసి.
మీ ముంగలా యేశాద్. ఘుమ్మలో మీమ్మల్ని సూజాం.
ఘుమ్ననా మొఘాన్ని ఖన్నా మేజాం- ఘుంజెల్లో, ఘుబుల్
ఘుబుల్ బయడెల్లింది. సాపుకీ యెల్లాం- సంచుగాకాడా కూకు
నాం-ఘుంజెల్లో, ఘుబుల్, ఘుబుల్, ఘుబుల్ ! పనూజీ
సేస్సు-నాం- నాస్తాకాకా కూకునాం- ఘుంజెల్లో, ఘుబుల్
ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! బీడి గీడి కాల్సుకునాం- బిళానామీదా
తొంగనాం. ఘుంజెల్లో, ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ ! ఘుబుల్ !
కంటికి రెప్ప తగిల్తే-గాడ్డీ మాదీ పోతుంది !

కస్తూ—మీ గుబులు నేను తీర్చేదం గాని- యిటు నచ్చి నూ
కుర్చీపై గూర్చుండును.

కాసిం—మాకీ కూకో మంటి కూకుంటాం మల్లీ- గులామల్లీ
కమ్మంటే-గులామల్లీ అవుతాం.

వెంక—బలే! బలే! మా బావయ్యగారిచూడే పర్యాయించి!

కాసిం—(సంతోషముతో) అలే! అలే! అలే! మాదీ పోటా-మీదా
అసిందీ నోయే! మంచీమాట సెప్పివాన్కి మల్లీ-మీనా

విన్నపపుచో! (అని జేబులోని రూపాయలు తీసి) ఏక్, దో,
తీన్, చాన్, పాంచ్, ! (అని చేతిలో వేయును).

వెంక—(తనలో) నాది నాకు ముట్టింది! ఇప్పుడు నా ప నేవీ లేదు.
ఇంతలో వోసారి కొట్టుకాకిపోయి చక్కావస్తాను. (నిష్క్రమ)

కస్తూ—ఇటువచ్చి కూర్చుండరేమి? (అని చేయిపట్టి లాగును).

కాసిం—(పారనశ్యముతో) హా! హా! క్యామజారే బాబా! క్యామజా!

కస్తూ—అయ్యో! జేవుడా? అదే మల్లు రన్నలు తేలవేముచున్నాను!
కొంపతీసి గోవింద కొట్టను గదా! (చేయి విసుచును)

కాసిం—అరే! అరే! నచ్చిపోయాం! నచ్చిపోయాం! సానీవారూ!
మీసీ నలూ సేస్తూ—సెయ్యకీ సెయ్యా తగిలిపిచ్చి—సెంపూరు
కోండి! మీసీస్తే తగిలేతల్లి—మాదిపానం మక్కాయెల్లింది!

కస్తూ—అలాగుననా! అట్లయిన, నీసారి రెండుచేతులు తగిలించెద
రెండు. (అని రెండుబుజులమీదను రెండుచేతులు వేయును)

కాసిం—(పారనశ్యముతో) అచ్చా! అచ్చా! అల్లా మీ సేతుల్లో
అనల్ ఖుషీ బలే సూఖ్ఖ్యం పెట్టడండీ! అందుకుశాత బలే
బలే వోళ్లంతా—మీ పాదాల్మీదా పానం యేస్తాన్.

కస్తూ—మా చేతులకు మీ అల్లా మఱియొక గుణముకూడ పెట్టి
గాను. మీ జేబులలో బ్రవేశించునటకును మిలమిల లాడక
మానవు. (అని జేబులు తడవి, యందలి నోట్లుతీసి) అలా, నోట్లు,
నా కొరకే తెచ్చియుంటారు. నబాబు దర్జా యనగా ఇది.

కాసిం—అనీ మాట! ఆఫ్కా దయా మాకీ పల్లంగా వుంటే,
కుక్కల్ సేతా నోట్లూ కుప్పల్ కుప్పల్ కక్కిస్తాం.

కస్తూ—అంతవారే మీరు. అన్నట్టు కూర్చుండరేమి? (అనిలాగును.)

కాసిం—హస్తాం! హస్తాం! జర్రా నిలండి! (అని కాళ్ళ చెడావులు
తీసి చేతల బట్టుకొని) బస్! చెలో!

కమా—(నవ్వు విగ్బట్టుకొని) చేతిలో చెడావు లెందుకు?

కాసిం—క్యా! చెడావ్ చోడ్తేనా? అచ్చా (బోడు క్రింద వైచి
కూర్చుండి) మల్లీ మీరూకొందీ మాపానం వోరుస్తాదండి?

కస్తూ—అట్లన నిదిగోఁ గూర్చుండెద. (అనియెడిలోఁ గూర్చుండును)

కాసిం—(పారవశ్యముతో) అచ్చా ! బాహుళ్యా ! అనల్ ఘన
యివ్వా (అందుకుండి! అమారా మహా పలానా డేక్కాలోఁబ్బ
యేసీ, మాన్సిన్లో నుకాం సేసీ, హల్వామేసీ, హంజూరా
కొర్కి, బీడీ, కాల్సీ. గుణాకో పీసీ. గుమ్మర్వా పోయ్యింది.

కస్తూ—సరి కాని, సాహేబుగారు ! మీ కీ గడ్డ మెందులకు ?

కాసిం—బొల్నా ? కాపోగ్గీ కాడీ; కమ్మోగ్గీ పాడీ; గుమ్మాన్గీ
సీడీ, ఖులాసాకీ బీడీ; పజాసోఖ్సో బోడీ; పలాపుకీ కోడీ; రస్త్రీగ్గీ
ఘోడీ; రంజెకీ కాడీ; ముల్లకీ బీడీ; ముసోగ్గీ దాడీ; ముఖ్సో,
ముఖ్సో. మీ అందాన్గీ నోడూ మీ నూన్గీ దాడివుంటే,
సబ్బధకీ మీ పాదాల్కాడా నచ్చిందీ నూట

కస్తూ—అయితే, హిందువులకు మీ గిన్నిట స్వతికేక మంట కా?

కాసిం—అదీ మాటా! హిందువాడూ మీదా పెంచీ కందా గొన్గో,
మాదీ కిందా పెంచీ, మీదా గొన్గోతాయ్. హిందువాడూ
హెడం నుంచీ ఖుమ్మీరాస్తే, మాది ఖుమ్మించి హెడాన్గీ
రాస్తాయ్. హిందువాడూ హేదం నుమ్మితే, మాదీ ఖురా
న్నుమ్మితాయ్. హిందువాడూ శవం చేస్తే, మాదీ సమాన్
సేస్తాయి. హిందువాడూ కాసీయెత్తే, మాదీ నుమ్మ యెల్లాగ్.

కస్తూ—హిందువులు కాళ్ళతో నడువ! మీగు తలతో నడవలేదు?

కాసిం—మాకీ తలా నేలకి తగిలిపిస్తే మాసీపోదండీ?

కస్తూ—మాసిపోయినచో, మడేలువానిచే నుతికించుకొనవచ్చుచుగా?

కాసిం—వుత్తీతే దాడీ పూడీ పోదండీ?

కస్తూ—(పక పక నవ్వి) అదా వచ్చినచిక్కు? (తనలో) అవురా!
అమాయకత్వము! కనుకనే, యంతసామ్రాజ్యమును గంగలో
గలిపి, కూట్టుచునికిని, గుమ్మము కావలికినిస్థమయినారు, (పయికి)
సాహేబుగారు! మీ పూర్వ తంతటివారో యెరుగుదురా?

కాసిం—జిత్టా సెప్పండి యింటాం.

కస్తూ—చెప్ప మనెదరా? (అని లేచి)

సీ. భరతఖండం బెల్ల పాలించి సిరులతోఁ

దూగినవారు మీ తురకవారు

కాసిం—అదీమాట, యిందండి యినాం. (అని యుంగర మిచ్చును)

కస్తూ—నీరులై పోగుల వీరాధి గీరుల

గుంచినవారు మీ తురకవారు

కాసిం—అచ్చా! అచ్చా! నూనేక్క కట్టియి ప్తే-మజా సూప్తాం.

కస్తూ—నవరత్న సింహాసనములుఁ గూర్చుండి

తొడరినవారు మీ తురకవారు

కాసిం—(దిగ్గునలేచి) ధూ, కుర్చీమీదా కూకుండీ-కుక్కా అయ్యాం.

కస్తూ—భోగమునందును త్యాగమునందును

గులలేనివారు మీ తురకవారు

కాసిం—బరాబర్! పండగా దిస్తే, పలాపట్టుదా ఇవ్వే నచ్చిపోతాం!

కస్తూ—పూరనదులకు జాగీరు లూరి కొలువు

కాండ్రెక్క మిరాసీలు కస్తల కగ్ర

హారములు, పంజీసులకు మాన్యంబు లొసంగి

గుఱగలించినవారు మీ తురకవారు?

కాసిం—అదీమాటా! అంతా సెప్పిందానీకీ సానీ వార్కి మేం
సంతోషం సేస్తాం, కోరండి, అట్లా ఖుషీ, కోరండి!

కస్తూ—మాట తప్పరుగద?

కాసిం—మాటా తస్తే, తురకా బిడ్డా మానీ, చూడేకో బిడ్డా బోలో!

కస్తూ—అయితే, యారాత్రి సిల్కుచీర కట్టుకొని హాయిగా మీతో
నుండవలె నని యున్నది. పంపెదరా?

కాసిం—యిస్కా మాకీ తుట్టా-యిదా సెప్పిందీ. కాకిమీదా యేసీ,
కట్టా నీరల్ పంస్తాం-తమర్కీ నచ్చిఅయిందీ రీతాఫ్ సేస్తోండి.

కస్తూ—కాకిమీదను వలదు. గాడిదమీదను వలదు. అడుగో మా
తమ్ముడు వచ్చుచున్నాడు. అతనిచేతఁబంపుడు.

కాసిం—అదీమాటా! హాదాగంగా హవ్వే తిన్నీ, హవ్వే నీరస
హిక్లా హుండ కోప్పితే—మానీ బాక్—నుండా—సెప్పకండి.

వెంక—ఏవి టక్కయ్యా! యేమిటి?

కస్తూ—మీశురకశావగారు నిలుకుచీర లిచ్చెదరట. నెంటు వెళ్ళుము

వెంక—వో! రండి బాసయ్యగారూ, రండి! (అని పట్టి లాగును.)

కాసిం అరే! నుండా వోయ్ నుండా! నుంకుం తీస్కోసి !
నలామందీ సాసివాడూ. నలాం మన్నా మీకీ తగిల్చిచ్చి—మానీ
మెరీశం సాపుకీ యెల్తాయ్. నీగా కట్టి మీర్ సిన్హంగా హుం
మల్లీ వచ్చి మేం మజాఖా నూస్తాం! చెలో—నూగా!—చెలో,
(అని వెంక లేశముతో నిష్క్రమించును.)

కస్తూ—ఇక్కడికి చీరబెంగ నీటినది!

సీ. అటిపోయిన చుట్ట కగ్గి చేకురినట్లు

అకటితటి నన్న మమరినట్లు

లేవడిలో లాటరీ నచ్చి వడినట్లు

పొరుగుూలో నప్పు పుట్టినట్లు

నట్టేటఁ జేతికి నావ చిక్కినయట్లు

కాపులో వర్షము కురిసినట్లు

బగ్గవేనఁగి నింట బజ్జె యీనినయట్లు

పై బేస్తులో నాట వడినయట్లు

నమయమున కేగుడెంచి యీ సాహెబయ్య

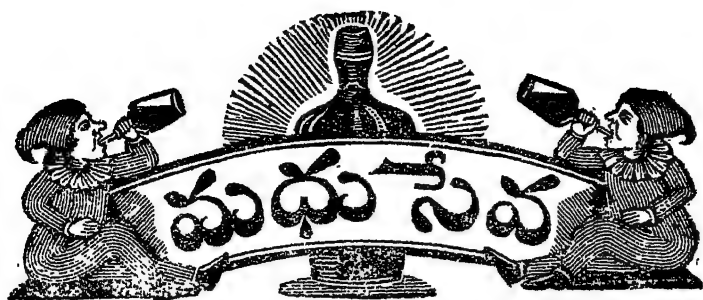
పయకమా యిచ్చె, చీరలుం బంపుచుండె,

మంచిదినములు కడు సమీపించెననుట

కింతకన్న నిదర్శన మేమి వలయు!

(తెర పడును.)

ఇ ది త్ప తీ యాం క ము

చ తు ర్థాం విము

వెను ద టి రం గ ము

విశ్వా—(కాగితములు చేతఁ బట్టుకొని ప్రలేశించి) సంగియ మేమీ!—

గీ. మూర్త భూషణి సేవము, మూర్త రోగి

నైద్యమును; మూర్త భృక్ష్యుని పాలనంబు;

మూర్త శిష్యుని చదివింపు, మూర్త భార్య

పొట్టు-పగవాని కేనియుఁ బానఁగ నాను!

మాప్రభువు మూర్త ప్రభువు కాక మోయునను, మధుసేవా
పితాచ నూరహించినది మొరలు — కోపర నెల్లినలె — ఉదయ
మొకరంగు, సాయంకాల మొకరంగునోకి దిగినాఁడు! ఆ
పయిని. శనిగ్రహమానలె నీ శర్మ యొక్కఁడు దాపుర పై సుఖింత
నూనివేయుచున్నాఁడు!

న. పడుచుతనంబు, స్వేచ్ఛయును, భాగ్యము, త్రాగుడు; దుష్టత ప్రదో
ర్నక పని యొక్కటొక్కటియె బ్రహ్మను సైతము బ్రక్క దాకి
న్నడిపి, వివేకముం గెడిపి, నాన మొసర్పిగఁ జాలి యుం ని
య్యెడ నవి యన్నియుం గలిసె; నెంతకునేనియుఁ దేక మూనిన!

(పరిక్రమించి) దివాణపు వ్యవహారములను దిలకించుట లేదు.
జాగు సేయందగని కాగితములపైఁగూడ సంతకములుచేయుట
లేదు—క్షణము మాటాడుటకు నమము మిచ్చుట లేదు! ఆపైని,
పయికమునకు వాగు లేని చీట్లు—అడిగినవడ్డీల కూరిలో నప్పులు
ఇంతకు వచ్చినలెరువాత నికఁ దరువాయి యేమిటి!

నీ. సమధికం బైన పుచ్చాయగిహార మీ
 మాగ్గంబున నెకదా మాసిపోయె ?
 ఘనతరం బగు నినుగంటి సంస్థాన మీ
 తీరుననే గదా తిరుగబడియె
 కొమరైన కొచ్చెర్లకోట ప్రభుత్వ మీ
 విధముననే గదా శిథిల మయ్యె
 రెపరెప లాడు మారెల్ల దినాణ మీ
 చందంబుననే గదా నన్నగిల్లె
 ప్రభువు దుర్వ్యసనంబుల పాలఁ బడిన,
 నర్తకుడు కాఫీహోటలు నంకఁ గనిన,
 తరుణవిద్యార్థి నాటకశిల్పి బడిన,
 జల్లచల్లంగ ముప్పు వాటిల్లి పోయె !

అందును, బ్రాహ్మణ సంస్థానముల కస్తమయకాలమునచ్చినది.

మ. వ్యభిచారంబు, గురోదరంబును గురూపాసంబు సాగించిఁ జూ
 త్యభిమానంబు త్యజించి, యన్యచుత వేషాచారము లాన్నిటి, పా
 పభయ మూడ, సిరుల్తాలంగ, ఋణముతో యాడఁగా బ్రాహ్మణ
 ప్రభుల్ పుచ్చిన చెట్టులంబలె నశింపఁజొచ్చి రత్నంబులు !
 బ్రాహ్మణ సంస్థానములకే కాదు; బ్రాహ్మణ బానికే తని
 గాఁడు పండ్రెండంటఁ బ్రవేశించినాఁడు !

నీ. చెప్పినట్టులు వడచిన కాలమున కస్తమ
 హరి కుండయ్యెను బ్రాహ్మణుండు
 నిన్నటిదనుక మన్నించిన దొరలకు
 ప్రిణగొడ్డం బయ్యె బ్రాహ్మణుండు
 పేమతోఁ బూజ నల్పిన శూద్రజాతికి
 పల్లెరు ముల్లయ్యె బ్రాహ్మణుండు
 మొదటిసంక్తియు స్వాధ్యముగ నున్న యుద్యోగ
 పదవికి పికు గయ్యె బ్రాహ్మణుండు

నేర్చి సకలకళలు నేర్చి లోకుల కవి
బ్రహ్మదేవుఁ డనఁగఁ బరఁగి నట్టి!
బ్రాహ్మణుండు నేఁడు బాపనోడయ్యెను!
కాలమహిమ కాక కత మీఁ కేమి!
అయినను, దీని కన్యల సనవలసిన పనిలేదు.

నువ్వునునులు పండి ముంగిళ్ళు నిండించు
మళ్ళు మాన్యములు కవుళ్ళ కిచ్చి
తోటలుం దొడ్లు మన్నుగ తాకటులు పెట్టి
వెళ్ళున నిండ్లఁ బెండ్లిళ్ళొరచి
కొంపలుం గోడులుం చెంపునై టెగనమ్మి
దేండ్ల కొలంది న్యాయములఁ బొచ్చి
పుస్తెలుం బూసలుం బుడికి కన్నుల కిచ్చి
పుష్కలం బెర చదువుఁకుం బుచ్చి
సౌఖ్యముల కాకిరము లెస స్వలములు
వీడి, పొరుగుగొళ్ళ బానిసవృత్తి నచరి
తమదు వ్రేల్చెట్టి నమకన్న తామె పొడుచు
కొనుచునున్నారు బ్రాహ్మణకులపగువాడు?

(కొంచెము నడచి) ఈ కాగితములపై సంతకముల చేయిం
చుట కీప్రాట యైన సమయము చిక్కుకొ లేదో! అడుగో
సిపాయి చిన్నయ్య బయటనే యున్నాడు. (పరిక్రమించి)
చిన్నయ్యా! బాబుగా కేమి చేయుచున్నారు? ఏ మంటివి?
“బాబుగారును శర్మగారును గలిసి బయటి టెక్కడికో
వెళ్ళినా”రనియా? ఇదిగదా న్నడకుం జీతటి వడిన వెనుక
నిల్లు కదలు నాచారము లేదే! కొంపతీసి కొత్తనాటకమేదేని
ప్రారంభము కాలేదుగదా! సరే, కానిమ్ము సాహితులవల్ల సంగతి
తెలియకపోదుగదా! (అని నిష్క్రమించును.)

రెండవ రంగము

ప్రదేశము — కస్తూరి గది.

ప్రవేశము: — రఘునాథర వుగారు, శక్తి, వైకటేశము.

వెంక — అయ్యా, దయచేయ్యండి. యియిగో కుర్చీలు. (ప్రక్కకు జూచి) అక్కయ్యా! అయ్యగారు దయచేశారు. ఆలస్యం చేశావంటే ఆగ్రం వస్తుందినుమా! బాబూ! పూ అక్కయ్యకు! మా సిగ్గండి. మా సంగతి మంచెప్పకో కూడదు కాసిండి! నుంచోరుకనక మనవిచేస్తున్నాను. అటకేం; పాటకేం; అందానికేం; చందానికేం; సరసానికేం, సల్లాసానికేం; మా అక్కయ్యపాటి చెయ్యి మనజిల్లాలో లేదండి! కళాయిసేస్తున్నంతో సంతోషాట వండి. యెన్నడైనాగు రకాలూ దోకబిగిని పడుపు తుంటుంది. కోనసీదకు మేళం వెళ్లాం వంటు కోతుల్లాగ చుట్టుకుంటారు! పేరూర్లో, మా అక్కయ్య యీబుద్ధిపట్టి వెళ్లి మూర్తాలు పెట్టించుకుంటారు. సాధారణంగా వోపాటివారికి సరే అనమిషి కాదండి. తుని జమిందారుగారు కబురంపిస్తే త్తూ పొమ్మంది, విజేనగరం మహారాజుగారు పాట విన్నాని కొస్తే, బిల్లేదు పెట్టమింది. అల్లాంటిది, తమ కొస్తున్నా రంటే, అంటుచూమిండి పండులాగ తయారయింది. చిన్న వాణ్ణయినా నా మాట చిత్తగిస్తా రని మనవి చేస్తున్నాను. సా న్నుంచి తే, విన్న - రు భాబా ససే సా న్నుంచాలి. కూటికి తగ్గా కూరా - సరసుడికి తగ్గా సానీ సమకూర్డం మా కష్టం. (మరలప్రక్కకుజూచి) ఏవక్కయ్యా రావే? నువ్వు రాలే దని బావయ్యగారు నుంచునే వున్నాడు.

కస్తూ — (ముస్తాబుతో, తక్కువనం బ్రచేరించి) అయ్యా! దండములు.

రఘు — (తనతో) ఓహో! యేమి సౌందర్యము.

ఉ. ఆ కురు లేమి! ముంగురుల నుగ్గున నా వన తేమి! సేనులన్
దేకువ దాకొసం గొసలు తీరిన మా కనుకమ్ము లేమి! పూ

సోమం గంధుచువమున శోభిలు నా నునుచెక్కు లేమి ! యా
రా! కిమిదోలు నేడు గవరా! చరితార్థము నొందె నెంతయున్ !
దీని నానంద్యము తిలకించుటకుఁగూడ శక్త్యము గాకున్నదే !

శ. కన్నులె చూతనున్ను జనుకంబునఁ జెట్టల వ్రాలుజూఘ! లం
దున్నును మెలె యుక్కొనిన నుండుక, పొలుముమీఁద సోలు! నం
నున్నును జూని నన్నొనిన నుండుక. పొలెరనంకం మాలు ! నీ
యన్నులెనిండు! జూడ నశమా యుగళములవాని కౌక్కుటన్ !

శర్మ (తనలో) బడసుగా దీనిగుమ్మములోఁబుక్క మైపుట్టిననుజాలును!

1. పోలు లేన నాలు లిది యేమి తనం బొనరించి పుట్టెనో!
కుంఠన మా తెలిసిముచకుం దిగచుచ్చున కేని మాటునే!
చుండునం నా మెుగంబునకు జాకిరి సేయుటకైన నన్ను డే
పొందిన స్పృహనిం గవ పొందవలెం నల యిచ్చి యేనియున్ !

వెంక--(కస్తూరి వెనుక నిలచి, మెల్లగా) కొంచెం ముందు కెళ్ళ
నమ్మా! దీపం మెహంమీద కానీటట్లు తిరిగి నుంచో.
ముటు కాన్త పక్కను జారనీ! కంగారు పడితే కార్యం లేదు!
చొరన చుక్కా నన్నుడు! కూచున్న పాశాన్ని గుమ్మై
పోవాలి! అబ్బా!- నే నాడదా న్నయితేనా!-

కస్తూరి--(మెల్లగా)నరే కాని- నీ విడ వెళ్ళి నా హేబునంగతిచూడు.

వెంక--అదెంతవని కానీ బ్రాంది చుక్క నోటికి తగిలి. పదిరోజు
లయింది. నాలుగుబుట్లు పొం చెయ్యక నావంతు నాకుంచు!
(అని నిష్క్రమించును)

శర్మ--వెంక పేత మేమిటి వెనుకనుండి గొలుగుచున్నాడు ?

కస్తూరి--మఱేమియు లేదు-అయ్యగారట్లు నిలుచుండియే యున్నాడు -
కూర్చుండుడనవే యని నన్ను కూకలు వేసినాడు. వారికి
దగిన కుర్చీ వేయలేకపోతిని గదా యని వాక్కు రాక నేను
గొలుచుచున్నాను. అయినను, గొండంత దేవరకుఁగొండంతపత్రి
తేగలవారుండరు గదా? వారి చిత్తము, నా భాగ్యము.

శర్మ—మాబాబుగారి మత మెటుంగక నీవల్లు నీ పనులుచూస్తావు.

ఇంత నిగర్వచూడమనులు, ఇంత రసికాగ్రేహులు భేరను.

కస్తూ—అనంగతి యనుభవముచూడగాని బోధపడువదికాదు.

రఘు—(తనలో) అచ్చా! అందముగా పేసినదియక్క! (కూర్చుండును)

శర్మ—కాపిటల్! నీ హాటిష్టుడైన నివారణమైనదా?

కస్తూ—ఒకసాక్ష్యము సాక్ష్యమా? ఇంకొకటియైనజూడనలెను.

శర్మ—అట్లయిన, నదికూడ కానియ్యదు.

కస్తూ—చిత్తము-చిటికలో వచ్చెను. (అని నిష్క్రమించును)

శర్మ—(ప్రీతిక్కుకర్చిలో కూర్చుండి) ఏమి బాబూ-ఎట్లున్నదికస్తూ?

రఘు—ఎట్లుండవలెనో యున్నది?

గీ. పసిడిబొమ్మ వైతన్యము పడసినట్లు
మానికము ముద్దుగుమ్మగా నూటినట్లు
మించు స్త్రీ రూపమును ధరియించినట్లు
నాదు కనులకు దోచె నీ నాతి సఖుండ!

శర్మ—ఈయింట నింకొక విశేషము-విలుల సమాంతముగా నిలుచు
కొని తిను వేయిసోళ్ళ వేశ్యమాతాపిశాచ మొకటి లేదు!

గీ. అన్నమున వెంట్రుకయు; సున్నమందుఱుము;

పానకములోన బుల్లయు, పాలఁ బీచు;

సానియింటను దల్లి మంచమున నల్లి-

సర్వసామాన్యముగఁ దటస్థులు లగును!

రఘు—దిననాలోటులేదు. వేంకటేశమువేయమంది వేశ్యమాతలపెట్టు

కస్తూ—(బ్రాంది, సోడాబుడ్లు తెచ్చి బల్లపైనుంచి, మరల వెళ్ళును)

రఘు—(వెలుగుపాటుతో) సరి కాని-యీ సనాహమేమిటి! దీనికి

దివ్యదృష్టి కూడఁ గలదా యేమిటి!

శర్మ—తక్కినసానులకును దీనికినిగల తారతమ్యమిదిగో యిదిగో.

ఆ. ఎదుటివారి చిత్తమెట్లయిట్టె యెటుంగు

నచ్చెనేని ప్రాణ మిచ్చివేయు

నరునె కోరి నమ్మి పడియుండు నొక్కని

కోనె— ఏవివంశి సాని కలదె!

రఘు— ఇంటియొద్దం బూర్తిగా బుచ్చుకొనికూడ వచ్చితిమి కదా—
ఇప్పుడు మనము నయవలసిు దేమిటి?

శర్మ— గాబులచేయలకో నది యందించు న్నగులు గబగబ కైకొని
గడగక నోట బోసికొంటయే అన్యథా యొసర్చిన నాముండ
చిన్న బుచ్చుకొనదా? అది గాక—ఆర్నాళ్లే మన్నాడు?

* వెల్, ఓన్స్ట్రు కేక్ య్స్ ఏ పాప్స్

జస్టు ఫర్ మానద్య అండ్ పొలైట్ నెస్ సేక్

అన్నాడు. ఆపాలిసియే(Policy) మనకథాన్టీ (Authority)

కస్తూ—(పశ్చేరములో భిక్షుములును, గ్లాసులును దెచ్చిబల్లపైనుంచి
మొవక పోడాబుడి కొన్ని రెండుగ్లాసులలో బోసి, బ్రాండితో
నా రెండుగ్లాసులు నింపి, దెచ్చిగ్లాసుతో రఘునాథరావుగారిని
నమ్రాపించి) చేతి తీయనా?—నో? కీయనా?

శర—కాపిలల్! ఆముక్కకు గుండాస్సక్ (Answer) చెప్పండి!

రఘు—మాకు గానలసినది గానరసము కాని మధురసము కాదు.

కస్తూ—చిత్తము. కాని, కామశాస్త్రవిధ మది కాదు. మొవట మధు
రసము—పిదప గాన రసము—పిమ్మట వధర రసము.

శర్మ—హియర్! హియర్! ఇప్పుడు చెప్పుడు సమాధానము.

రఘు—ఇక నిది కో యిదే సమాధానము! (అనియందుకొనిత్రాగును)

కస్తూ—(రెండవగ్లాసు నెత్తి) నాకు గుడిచేతులు రెండు లేనందున,
మీకు వెనుక నీయవలసి వచ్చినది. (అని శర్మ కిచ్చును.)

శర్మ—నాకు ముందు వెనుకలలో బని లేదు. నాలుగు చుక్క లెక్కు
డుగా బడుట ప్రధానము. (అని త్రాగును.)

కస్తూ—(చిన్న పశ్చేరములో, గొన్ని భిక్షుములం బట్టుకొని) తమ
చేతులకు చము రంటు నేమా—నేను దినిపింతునా?

*Well I dont care if I partake just for manners and politeness sake

రఘు—ఏమిటవి?—నరినరి తెలిసినది. చూచడుచూచకపోకు నా లేదు,

కస్తూ—అబ్బే. అదేమిన్యాయము? చట్టా లేని దానము నున్నది
లేని గానము, నంజును లేని పానముగా?

రఘు—అది కాదు. నామాట విను. ఆకంఠు నేను భరింపలేను!

కస్తూ—గనగసా మసాలాతో కమ్మగా వేగిన స్నైగ్దాలస్పృశకంఠాః
మంచిది, మీమాట యటుండనిండు, (శర్మతో) ఏమిట?

శర్మ—నామాట యనుగవలెనా? సర్వభక్షకుండును నేనును నను
యన్నదమ్మలము (అని మెక్కుచు) హాయి! హాయి! ప్రించి
ప్రేపరేషన్సు French Preparations) వీనిమీఁద బలానూరు!

కస్తూ—(మరలగ్లాసు నింపి) ఇదిగో—ఘోసారిలోటి కిచ్చెను.

రఘు—ఇప్పుడేగా యెసది? మరల నింతలోనేనా !

కస్తూ—అయ్యో నాయిల్లు బంగారము గాను! అధికపానపానమును
మద్యపానమునకును హద్దేమిటి! (అని నోటి క్షేమబోవుచు)

రఘు—ఇటిమ్ము (అని యాడుకొని, కొంచెము కొంచెము త్రాగును)

కస్తూ—(రెండవగ్లాసునింపి) ఇదిగో మీ గ్లాసు. (అని శర్మ కిచ్చి
రహస్యముగా) మీరు వెళ్ళి యామిద్దగవిలోఁగూర్చుండును.
మీకుఁగావలసినవన్నియు నచ్చట నుంచినాను. ఈమననిచ్చట
జోకొట్టి, మీయొద్దకు వచ్చెదను.

శర్మ—(బాందిలోటఁబోసికొని లేచి) ఇక్కడ నాకేమో యిక్కగా
నున్నది. ఒకసారి పెరటిలో కేగి యొక లాచ్చుకొని వచ్చెను.
(అని నిష్క్రమించును.)

కస్తూ—(బాందిసీసా యెత్తి) ఇదిగో యిక రవంత పోయింది.

రఘు—నో నో! యిక వలదు. ఇక్కడికే యెక్కువై వది!

కస్తూ—నాలుగు చుక్కలు. నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టే. నా మనవి
వినక తప్పదు! (అని బలవంతముగా గ్లాసునిండపోయును.)

రఘు—(గడ గడ త్రాగివేసి, గ్లాసు కిందఁబాటవేయును)

కస్తూ—మీకుఁగూడ నుక్కగా నున్నదేమో! వినరుదనా?

రఘు—(పైకముతో) విష్ణుస్వనా అంటావా? విషిక్తే - వి-పి-క్తే-
విష్కి-సుంచిదా-పాంపేను మంచిదా-అని-విష్వనాథం నేనూ
తిగువు పడ్డాం! తెల్లించా? విష్కి మంచిదంటాడు విష్వనాథం-
పాంపెయిన మంచి దంటాడు పెర్మ-నువ్వే మంటావు?

కస్తూ—(తనలో) అయ్యగారి కండుకొన్నది ఈ యుండలు తినిసిం
చుట కిదే సమయము. (ఉండలు చేతఁగొని, చూలున నొడిలో
గూర్చుండి) నాసూట విన్నచో-మీమాటకు త్తరము చెప్పెక-
రఘు—ఓ! నింట! పెళ్ళికొడుకు విన్నట్టు వింటా! పెయ్య మీద
నెయ్యవంటి వేస్తా! (పట్టుచేసి) పెక్కిలి ముద్దు పెట్టుకొ
నుంటే న్నకుంటా! ఇరుగో-పెట్టుకున్నా! (అని యటు ముద్దు
పెట్టుకొని) ఈపారి పెప్ప.

కస్తూ—నేను గన్నులు మూసినచో, మీరు నోరు తెఱచి గలరా?
నీచీ చూతము-(అని యెడమచేతి నలని కన్నులు మూయును.)

రఘు—ఓ! ఒక్కచుట్టు! తెఱచనా? ఇరుగో (అని నోరు తెఱచును.)

కస్తూ—(కైమాయుండ నోట కుక్కి, నోరు మూసి పట్టుకొనును.)

రఘు—తెలిపింది! తెలిపింది! హబ్బా! కంపు! కంపు! హోకో!

కస్తూ—నాతోడు-నన్ను చంపుకొని తిన్నట్టి! కనబిన నమలితిరా-
కమ్మని వాసన బయలుదేరును. (అనుచు నోటికి చేయి
యడ్చుకొని.)

రఘు—(కొంచెము నమలి) ఔ నేను-అనుకొన్నంత కంపు లేదు!

కస్తూ—ఈసారి చూడుడు! (అని యింకొకయుంక నోటవేయును.)

రఘు (ఇష్టముతో నమలుచు) నిజమే-నిజమే! ఈపారి గారిముక్క
కంకు కమ్మగావుంది ! ఏమి-యింకోటందుకో !

కస్తూ—అదిగో-అదీ అందము! (అని పశ్చిరము చేతిప్రక్కనుంచును.)

రఘు—(ఉండలు మెక్కుచు) అన్నట్లు, నీ వేమీ పుచ్చుకొలే దేమి?

కస్తూ—నాకొక వ్రతమున్నది. ఎవరైన గ్లాసునింపి యందింపవలెను.

రఘు—అయితే, నే నందిస్తా! (అని గ్లాసునింపి, నోటి కిచ్చును.)

కస్తూ—ముందుమీరు కొంచెముపుచ్చుకొని, శేషమునాకీయవలెను.

రఘు—పె బామ్! అది ఖోకు! (అని యిట్లు చెప్పును.)

కస్తూ—ఈసారివంతు నాది. (అని గ్లాసు నింపి, కొంచెము త్రాగి
అతనినోటి కీయబోయి) ఏమిటి మూగించించుచున్నావు?
ఎంగిలి యనియా?

గీ. బ్రాంది సారాలకును, పానపాత్రములకు
బిత్తరుల మోవులకును, కాఫీ హొర్రులకు
చిప్పలకు, బూటకూక్కిండ్ల చెంబులకును—
నెంగిలియు; నెస్సు నను న వెందేని గలవె!

రఘు—ఎవడన్నాడు ఉన్నాయని, ఎవడైనా ఉన్నా యంటే ఏడ్చావు
పొమ్మందాం! ఆ! (అనినోరు తెరిచి, నోటబోయగామింగును)

కస్తూ—నా కిప్పుడు వచ్చినాడు! ఇంతటినుండి గ్లాసుగల మింగు!

రఘు—నీ పెరీరం నా డైటనా పెరీరం నీజీ! నా వ్రాణం నీజీ! నా
యెట్టేటు నీడి! నా గుడ్డాన్నిచి! నాకుక్కల్నిచి-నా-చ-న్నీ-నీల!

కస్తూ—మిగిలినవానిమాట కేమి కాని-మీ శరీరము నా వన్నాడు
గదా-మీశరీరమునం దున్నవికూడ నా వేనా?

రఘు—ఓ! షర్వం నీవేనీవే షర్వం-షర్వాని? నీకూ మాంసము ఇప్పు!

కస్తూ—అట్లయిన, మీ వ్రేలి యుంగర మొకటినా వ్రేల నిడుకొనినా?

రఘు—అలా డౌబ్టే! (Undoubtedly) ఇడుగో యిడి రవ్వ-ఇడి
కెంపు- ఇది పచ్చ-ఇదినీశం. ఇంతులో నీకిష్టమయింది తీసుకో!

కస్తూ—(చూచి) అన్నియు నాకన్నుల కంపముగానే యున్నవి.
ఇం దేది తీసికొనను!

రఘు—అయితే, అన్ని తీసుకో! (అని యన్నియుఁ దీసి యుచ్చును.)

కస్తూ—(వేళ్ళ నుంచుకొని) ఈసారి గ్లాసు యుంగరములు పేటితో
నిచ్చుచది వుచ్చుకొని చూడుండు! (అని గ్లాసు నింపితో)గించు
చుండగా తెరవడును.)

ఇది చతుర్థాంకము.

పంచమాంకము

వెనుదటిరంగము

ప్రదేశము:—రాజవీధి.

రంగుడు—(చుట్టుపాస మధ్యతెచ్చే చూలుచుఁ బాకుచు, బ్రవేశించి)

సుక్కా! నీ బాష్టాపొక్క! సుగుకు సెమ్మనే!—రమ్మ—సుక్కా—

శక్క—సుక్కా, నీకుముక్కా—కాల్చి పెడతానే—రమ్మ—సుక్కా!

ఇరుగు పొరుగు నందరీ—చూడువాళ్ళు తిట్టినీ

పరుగు పరుగు వచ్చి నీను—పాల బడతానే—రమ్మ సుక్కా!

సిగ్గు తెల్లా మాడనీ—పెట్టాం దెబ్బ లాడనీ

కల్లుకిందా నీకిందా—కర్చుపెడతానే—రమ్మ సుక్కా!

ముక్కా మూతి పగల్గి—ముంగలిపిస్తూ రావ్వి

నీక్క లూడి పోయిందాకా—చొర్రుతానే—రమ్మ—సుక్కా!

(చరాలునుఁ దిరిగి చూచి) ఎరదానన్నేరాకు! నన్న మూసీ

నవ్విచోడు నా మీడమంచి బలాడూరు! బ్రాగినందుకు నవ్వా

రంటే—దనడపట్టు రాల్తాయి! కులామా కోపం గుక్కెచూ—జో

కోసం జోతెచూ—దర్జా కోపం తన్నెచూ—బ్రాగి దుచూట్టరం

ట్రప్పేవిటి? ఎనకుక్కాగనోడు? నాతాతట్రాగాడు—నాటంకి

ట్రాగాడు! నీ తాత ట్రాక్కపోతే నిలువునా కొరకెయ్యి

తెల్పిందా? నీటండ్రి ట్రాక్కపోతే—నిడదోలునుకుగులో చూసె

య్యి! మళ్ళీ మాట్రాడావంటి మరామేకు! ఆగు! ఆపాటూగు!

డగ్గిరి కొచ్చావంటి తన్నె! మాగదీసి టన్నానంటి—మాకిరేవులో

యెల్లిపడాల్! అయితే, కామకోమరి! అమ్మ! యిడుగోటన్ను!

(అనియెదుట నెవరో యున్నట్లు తన్నబోయి, వెలకిలఁ బడి) కా లేదు- పిత్తు కా లేదు! కావలిష్టే యీపు షూషకో! కూ కుంటే కుక్కపిల్ల- లెగిష్టే లేశిపిల్ల - కాదన్నానోడు! గాడ్డిపిల్ల ఇదుగో- లేవున్నా- లేశా! (అనిలేవబోయి మరలఁ గూలఁబడి) బలే! పట్టెకొడ్డేయిలా కొట్టాలి! పైల్లానోళ్ళంతా - నామీద నుంచి బలాహరు! దీనివూదింకోడా! పడిలే - దివిటిలా గెలిగా నన్నమాట! (అని యెట్లా లేచి)

టిర్య్యాని మాఁవిడి పండ్లూ పండ్లూ-

టిరనబోతేడొరకాదు - టీర్రూలు మెండు! || టిర్య్యాని

ట్రీపులు మెండు! - టీ-పు-లుమెండు! ఎండుబో వుంటి టీసి? పెప్పకుంటే-పేరుమారాపెడెంటు! మాఁవిడి పండ్లూ! పన్నావోడు-మాదిగాడి కొడుకు! ఇప్పుడొచ్చినంత ట్రీసి యీట కల్లులో వుంది! టాటికల్లు-టల్లి:యూటకల్లు-పెళ్ళాం! ఇహిహి హీ! ఇహిహిహిహి! ఇహిహిహిహిహి! ఈటకల్లు బ్రాగే- యిందురుడు- పెందురు డయ్యా! ఈటకల్లుబ్రాగే - యిన్నా మిత్తురుడు-యీరబద్దురుడయ్యా! ఇహిహిహి! ఇహిహిహిహి!

ఇప్పు డెల్లి బ్రాగుటాను - యీట కల్లు,

తరవా తెల్లి బ్రాగుటాను - తాటి కల్లు;

పగ తెల్లి బ్రాగుటాను - పట్టసారా.

రాతి తెల్లి బ్రాగుటాను - రమ్మసారా

(చరాలున బ్రక్కకుఁ జూచి) ఎవడా యెక్కిరించేవోడు!

ఎక్కిరించినోడీ గుండి మీద - యెగిరితెచ్చి! కైదులో కల్లొచ్చా ననా-కళ్ళమిడకరిప్పున్నావు? కన్నవేళ్లేనా - పైదులోకి? బ్రాగడానికి డబ్బులివ్వకపోతే - ట్రీలకాయ పగలే నెళ్ళాను! ఆరైల్లుకూకుండి-హాయిగా తినొచ్చాను! మల్లకొత్తను - మల్ల యెల్తాను! పర్కానోడుడెల్లొసారాకూడా పొయ్యిస్తే .. పచ్చిం దాకా డెల్లొనే వుటాను!

అపనా - శన్నా - మన్నా నూరొరి బైరన్నా || అపనా ||
 నూరొరి బైరన్నా - ముచ్చోరి బైరన్నా || అపనా ||
 మంతపెట్టా మిగురుషూకు - మన్నదాని పొగరు షూకు,
 రాజమండి యెల్లిషూకు - రమ్మ సారా పూగిషూకు || అపనా ||

(ముందునకుఁ జూచి) ఎవడా నచ్చేరో? - పెర్మలా
 గున్నాడే? ఆడే? ఆడే. బాబుగారి యొమ్మంతా యీడు తెగ
 దినేస్తున్నాడు! ఈపూట కర్న - యీశివస్థిరలాగాలి. కాస్తేవు
 పెర్మమనిపిలాగు కనబడతా! (శశిరము బిగబట్టివిలుచుచును.)
 శర్మ - (సీ) నేశించి, జూచి, యిలికిపాటుతో) ఇదిగో - యీటెట్టి
 చిత్ర ఫలో (Terrible fellow) యెప్పుడో జైలులోనుండి
 దిగినాడే! మరల నూరిలో మురిసిదేవత ప్రవేశించిన దన్న
 మాటయే! ఈ రాస్కల్ (Rascal) కంటఁ బడకుండ నీ
 ప్రక్క నందునఁ బడి పోదునా? (ఆలోచించి) కాదు కాదు -
 ఇటువంటివాని కేచునున చేవుచు, చేతిగో నుంచుకొనుటయే
 మంచిది. అనపరమైనచో - విశ్వాసరావు పోకసారి వీనిచే నుతి
 కింపను వచ్చును (అని నడచును)

రంగ - దణ్ణాలండి బాబూ దణ్ణాలు! తనరి కోనఁనే షూపున్నా!

శర్మ - ఇదిగో. వచ్చినావా? యీమధ్య సీపు లేక యీ రంతయు
 జిన్నబోయినది!

రంగ - మీ త్తం మీ త్తం! రంగడిచంగతి మీరు కనిపెట్టారు! మీపాడాలు
 సట్టుకుంటే పాపాలు పోగాయి (అని పాదములపైఁబడును.)

శర్మ - పోయినది. నీ పాపము లన్నియు పోయినవి. తెమ్ము.

రంగ - నే లేనను! ఈపూట కర్న మీ రివ్వాలి. నే లేవాలి!

శర్మ - ఇంతే గన? ఈపూటనే కాదు. ఇది మొదలు నీకు లేనప్పు
 డెల్ల యిచ్చెనను ఇక లేచి, నాకో రమ్మ.

రంగ - (లేచి) హే అల్లాగయితే. మీఆట్టరు పెకారం నడుమా! మీరు
 తిట్ట మన్నో తిట్టా. మీరు కొట్ట మన్నోక్షి కొట్టా! (అని
 నెంబడింపగా, ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవరంగము

ప్రదేశము:—రఘునాథరావుగారి మేనమామి చావడి.

రఘు—(ఒంటరిగాఁ గూరుచుండి) ఎంత దుర్ది నమోకాని, నా
దెచ్చటను బదులే పుట్టినదికాదు! నాయనగారి నవరత్న
మాలిక యుండుబట్టి తాకట్టునకుఁబంపి, స్థైర్యముతోఁ గూర్చు
దుట కవకాశము చిక్కినది. శర్మ వెళ్ళి చాలసే వయినది,
ఇంతసేపేమి చేయుచున్నాఁడు చెప్పుమా! ఒంటిపాటుకంటె
నోపరాని దింకొకటి లేదు గదా!

గీ. చందురుని చుట్టు జుక్కలనరణి మిశు
లెనని చుట్టును నుంద్రతడే కృతార్థుఁడు,
దెనఁడు మరుభూమియందలి దెంగుమోఁడు
కరణి నొంటరి యగు వాఁడు కష్టజీవి!

కాలక్షేపమునకుఁ గస్తూరివంటిది మఱి లేదు! సంసత్సర
ములు దానికడ క్షణములక్రిందఁ గడచిపోవును.

రీ. పలికిన పారిజాతములు పన్నినయట్లగు; వాలుచూపులన్
జిలికిన కొమ్మెఱుంగులను జిమ్మినయట్లగు; నీటు వాటిలన్
గులికిన బూవుటమ్ములను గుమ్మినయట్లగు, నాయవచ్చినన్
గలకలలాడుచుం దినము కామినియై చనుడంచి నట్లగున్.

(వినుట నభినయించి అడుగో శర్మ వచ్చుచున్నాఁడు)

(అనిచూచి, యంతలోఁ దెల్లపోయి) అయ్యో దేవుడా!
శర్మ కాఁడు. విశ్వానరావుగారు. ఈయన కొంటిగాఁ గంటఁ బడ
కుండు నిక్కడి కెన్నిదినముల నుండియో కాలము గడుపుకొని
వచ్చినాను. ఈ పూట నిక్క బట్టునడక తప్పదు. బోరా!
అంతచనుపుగల విశ్వానరావుగారి కెంతభయపడవలసి వచ్చినది!

పీ. బడి మాని తిరుగు తుందుడుకు విద్యార్థికి

తన యయ్యవారి దర్శనము నోలె

కన్నంబు నైచి పోనున్నట్టి దొంగకు
 పోలీసువాని బాపురము వోలె
 కుడువక ముడువక కూర్చెడు లోభికి
 రాటించు గురువుల రాక వోలె
 మిండత యై హద్దు నిూరిన చెడిపెకు
 "నాథుని సన్నిధానంబు వోలె
 తప్పుదారులు మరగి స్వతంత్రవృత్తి
 మసలఁ గోరెడు వానికి మూన్యజనుల
 సంగతి సమస్త విధముల జంకుఁ గొంకుఁ
 గించయు, ససహ్యమును గలిగించుఁ గాడె!

విశ్వా—(ప్రవేశించి, తనలో) ఓహో! బాబుగా రొంటరిగానె
 యున్నాఁడే! ఔరా మధ్యవిష మీయన నెంతగా మార్చి వేసినది!

సీ. సిండు జాబిల్లిని నిరసించు నెమ్మోము
 కడుగని, తోమని కంచ మయ్యె!
 తమ్మిబూరేకుల తలఁచున్న కన్నులు
 గరిసిపోయిన గాజుగరిటె లయ్యె!
 పసిడి యద్దంబుల భంగించు చెక్కులు
 కుట్టు లూడిన చెప్పు టట్ట లయ్యె
 చిగురాకు డొప్పలఁ జిన్నబుచ్చెడు మోవి
 తడియూరిపోయిన వడియ మయ్యె!
 చూడ ముచ్చట గొలిపెడు సొబగుమేను
 వాడిపోయిన లే జొన్నకాక యయ్యె!
 శివుని గళ మొక్కటియె నల్పు చేసినట్టి
 కాలకూటంబు సురకన్న మేలు కాడె!

రఘు—రండు మామగారు ! రండు ! ఏమిటి విశేషములు?

విశ్వా—బాబు! ప్రత్యేకము చెప్పదగిన వేమియు లేవు. ముఖ్య
 విషయములు కొన్నిముచ్చటింపవలసివచ్చినాను (కూర్చుండును)

రఘు—అలాగుననా? అయ్యో నా కిప్పు డవకాశము లేదు గదా !
 పదిమంది మిత్రుల కీ పూట దోటలో బాలు. అతిశ్రమముగా
 నే నిప్పు చచ్చటి కేగవలసి యున్నది. మనము రేపు మూలగా
 కొనఁ గూడదా?

విశ్వా—బాబు! తమ బాలుకంటె నిది తక్కువ విషయము కాదు.
 ఈయేటి కిస్తే యితవరకుఁ జెల్లింపనందున . . . ఇరువదినాలుగు
 గంటలలోఁ జెల్లించి తీరవలెనని ఈపూట నోటిగు నచ్చినది.

రఘు—ఇంతవఱ కేల చెల్లింప లేదు?

విశ్వా—సాము లేక.

రఘు—అదేమి? హాలుసాలు సిస్తులు వసూలు కాలేదా?

విశ్వా—వనూలైనవి వడ్డీల క్రిందను బిల్లు క్రిందను వ్యయమును
 నయినవి.

రఘు—వడ్డీలు నిలుపు సేయక పోతిరా?

విశ్వా—వడ్డీలు నిలుపు చేసినచో వాయిదాలు గుఱుస్తుపడి, దండన
 పరతుల ననుసరించి నంకుగ లిచ్చుకొనవలసి రాదా?

రఘు—అట్లయిన, నే బాపిరెడ్డి యొద్దనో బదులు తీసికొను .

విశ్వా—ఆ తాబులాటయు నైనది ఎక్కడ ఎక్కి యేగాని పుట్టలేను!

రఘు—ఇదివరకు బుట్టకున్న, నీ యిరువది నాలుగు గంటలలోఁ
 బుట్టఁ గూడదా?

విశ్వా—పుట్టకున్న, నిరుదినలఁ బుక్కిటి వరకును రాదా?

రఘు—అన్నట్టు నిరు డెట్లు చెల్లించితిమి?

విశ్వా—అయినమట్టున కొక గ్రామ మన్ని చెల్లించితిమి.

రఘు—అట్లయిన, నీయే డింకొక గ్రామ మమ్ముదము.

విశ్వా—(తనలో) హరహరా! ఆకారమేకాదు. బుద్ధికూడ బుద్ధియై
 పోయినది.

గీ. మద్యరస మను కార్పిచ్చు మానవుఁ డను
 తరువునకు సోఁకినంతనే తత్తదవయఁ

వమ్ము లనియెడి కొమ్మలు వమ్ము చేసి,

బుద్ధి యను చేనునో గూడ బుద్ధి సేయు!

రఘు—ఏమి మామగారు! ఏగ్రామము వికృతింతుము?

విశ్వా—బాబు! అందులకుఁ గూడ నిష్పడవకాశము లేదు ఏగ్రామమున కాగ్రామము తనఖాలలోఁ దల మునిగి యున్నది!

రఘు—అట్లయిన, మన మిపు డాచరింపవలసిన దేమిటి?

విశ్వా—అదేనా కేమియు బాలుపోక మీకడకు వచ్చినాను.

రఘు—అట్లయిన, నేనిరాత్రి యీలోచించి శేపు సాధనము చెప్పెద.
ఈపూట కింతటితో నన్ను విడిచిపెట్టెడు.

నిశ్వా—మఱియుక ముఖ్యవిషయమునుగూర్చి మనవి చేయవలసి యున్నది. వారముదినములలో, బయకమియనియెవలవ్యాజ్యము నువేసెద నని వరదయ్య నోటినిచ్చినాడు.

రఘు—ఇంకను నాతని కీయనలెనా? తీసికొన్న దెంత? తీర్చినదెంత?

విశ్వా—తీసికొన్న దెంతయో కాని పత్తియునో మన్నని పదునాఱు వేలు. ఇప్పటికిచ్చినదిగునని వేలు. ఈయవలసినదిగునదియెంచునేలు.

రఘు—ఇంతేగద! ఈరాత్రినేనుమాటాడెదలెండు. ఆకట్ట యేమిటి?

నిశ్వా—ఇవి యీదినమున వచ్చిన బిల్లులు. ఇది కస్తూరి చీటి.

రఘు—కస్తూరి చీటి యేమి?

విశ్వా—వెంటనే నందరూపాయలు పంపు మని!

రఘు—పంపినారా?

విశ్వా—నందకానులైన లేనప్పుడు నందరూపాయ లెట్లు పంపగలము?

రఘు—ఏమి? దివాణ మంత దీనదశలో నున్నదా?

విశ్వా—బాబు! యేమి మనవి చేయను!

సే. ఎంత వ్యయించిన నెప్పటి కప్పుడె

పెరిగెడు దరి లేని నిరులతోడ

ఏవేళ వచ్చి పోయెను కవి పండిత

బంధు మిత్ర ప్రజా ప్రగతితోడ

స్వజనంబునలె సర్వసౌఖ్యంబులం బాటు
 గాంచెడు విద్యాగణముతోడ
 పాణింబులేని యర్పణసేయ సమకట్టి
 కొలిచెడు సేనకొటితోడ
 డంబు మీఱిన తమ దివాణంబు నేడు
 సర్వవిషయంబులందును సన్నగిల్లే!
 అకట! మీరింక వైన సింహానలోక
 నం బాసర్పనియెడల నాశంబె యొదవు!

రఘు—అట్లయిన, నందులకు నే జేయవలసిన దేమో చెప్పుచుదా!
 విశ్వా—కస్తూరియింటఁ గాలు పెట్టకుండుట ప్రభువుక ర్తవ్యము.
 రఘు—అయ్యయ్యా! పాప చుదేమి చేసినది!

విశ్వా—అదేమి చేసిన దని కాదు. అదేమి చేయలేనని యివ్వించు!
 డ. నిలువునఁ గల్లులుం, గరము నీచపుటచూచును, మేటికి యిచ్చకఁ
 బులు బహుమాయలు స్వవిధమోసములుం దమ సొమ్ముగా నిలు
 వళులును దోచు వేశ్య తల నాకిటఁ గాలిడి, గుల్ల కానివాఁ
 డిల నొకఁడేని, మచ్చునకునేని నిజంబుగఁ గానించునే?

రఘు—మామగారు! అందఱ నామానికనే గొలుచుట న్యాయము.
 కస్తూరి యెల్ల వేశ్యలతోఁ గలిపి లెక్క పెట్టవలసినది కాదు.
 గీ. తలఁప, విశ్వాస మన్నది దాని సొమ్ము
 దయయు, సత్యంబు లనునవి దానిహక్కు
 లట్టి సద్గుణిని నెలయాండ్రయందె
 కాదు—కులకాంతలందును గానఁబడదు!

విశ్వా—బాబు! మీకే కాదు ప్రతివిటునకు నిదే వెళ్లి! కాని.

కం. తెల్లని కాకియు, మునుగుల
 నొల్లని శునకంబుఁ, దీవు లోడెడు పేముక
 జల్లని నిష్పం గలిగిన
 సల్లలితగుణాఢ్య యైన సానియుఁ గలుగుక !

రఘు—అవునా? అట్లన్నారు. గనుక నా ప్రతిష్ఠ వినుడు.

ఆ. ఎవ్వరేని, యెన్నఁ జేనియు గర్హరి
యెడల నించుకంత యెద్దు నాకుఁ
జూడఁ గలిగిరేని సూచ్యతంబుగ నా య
ణంబు చాని వీడనాడునాడ!

విశ్వా - (నినుట నభినయించి) బాబు! ఎవరో వచ్చుచున్నారు.
ప్రస్తుతము నాకు సెలవు! దయచేసి తను ప్రతిష్ఠను మాత్రము
పరాకు పడకును! (అని లేచి, యాచలకు నచ్చి ప్రవేశించు
చున్న శర్మను జూచి తనలో) నాయనా, నీవేనా, నీవుదాకరిం
చిన తరువాతనే మా ప్రభువున కింత సీచదశ వచ్చినది.

ఆ. బంగినపల్లి మామిడిని పొడిచెయి నిష్కముట్టి చేయు రీ
తిం గుణవంతు, ముత్యభు, సుదీర్ఘచునస్కు, గ్రీయావచస్కు, ని
బ్బంగి నితాంత హేయమధుపానపరామయగు నొనర్చి వా
హంగనపంచకుం దిగిచి తొర ! కృమంబుగఁ బావచిత్తుడ!

కనుకనే ఖలమైతి కూడ దన్నారు. సందియమేమీ?

ఉ. అడగవచ్చుఁ బన్నగచయంబులతో భయ ముజ్జగించి; ము
గ్గాడగవచ్చుఁ జిచ్చును సయంబుగ దోసిట సంక్రమించి; వె
న్నాడగచ్చు వ్యాఘ్రునివహంబుల బెంపు వహించి, యెన్నఁడుం
గూడగరాదు దుగ్ధసులఁ గూడిన ముప్పు ఘటిల్లి తీతమక!

(నిష్క్రమించును)

శర్మ—(ప్రవేశించి) అరలే! బాబుగారితో మాటాడుట కీ బల్లడి
పూలున కవకాశముండి పోయినదిగదా! ఎప్పుడేమి చెప్పి
నాపై సేవగింపు కలిగించునో యనియెల్లప్పుడాయన నంటఁ
గాగియే యుండును. ఈపూటనే నాపనిమీద వెళ్ళుటచే ఈ
డాంకీ (Donkey) కవకాశము దొరికినది! అయిన నదేమి
చిత్రమో కాని, గూతనికడ నాయన యీశ్వరవేరు సోకిన
పామువలె నగును! మగవానికి మగవాడు జడియుటకంటె
మతిమాలినతన మేమున్నది! ఈవిషయమున నాకు నేనేసాటి.

చ. జడియగ లేదు చిన్నప్పుడు స్వాంతమునం బజియొస్తే కెన్నఁడు
జడియగ లేదు తండ్రికిని నాకిని తల్లికి నూడ లేశముకొ
జడియగ లేదు పెద్దలకు ఛాంపముర్లుకట్టె, యిప్పుడో
జడియను బ్రహ్మ కేనియు నిజంబుగ నాతని యబ్బ కేనియున్.

ఈతని కుద్వాసము చెప్పుకొన్నచో నా కిచట సేమము
లేదు. అందులకై యనేకాలోచనలు సేయుచున్నాను. కాసి
మ్ము, చూతము. (ముందునకు నడచుచు.)

రఘు—ఇదిగో యిప్పటికా వచ్చితిని? నీవు లేక నిద్వాసవాపుగాని
చేతిలో నిమ్మకాయవలె జిక్కునడ వలసి వచ్చినది!

శర్మ—అలాగునా! అట్లయిన నేదో విశేష మున్న ననుమోరే!

రఘు—కడమ విశేషముల కేని గాని కస్తూరినిగూర్చి నాం యిది
పురకును గావలసినంత గ్రంథము సజిచినది.

శర్మ—ఏ మని?

రఘు—కస్తూరికూడ కడమ వేశ్యలవంటిదే యని యాచున నాదము.

శర్మ—అంత పూలా మీ ఆత కాండు మాసిదగుగాను! అందులకు
మీరే మన్నాకు?

రఘు—కస్తూరియెడ కాసింత లోప హెచ్చులైన నూక గలిగినచో
తన నామె విడిచిపెట్టవలసి కలకా హెచ్చునట్లు చెప్పినాను.

శర్మ—కాపిటల్! అపూటతో ఆయాన మాసిగోయి యుండునలెను!

రఘు—అదేమో నాకుఁ దగించుదు! కాసి, అంతలో నీవు వచ్చినది
దున, ఆమాట పరాకునడ వల నని నన్ను హెచ్చరించి లేచి
చక్కఁబోయిగారు.

శర్మ--(తనలో) అట్లయిన, నతఁ డేదో నంక చూపుటకు యత్నింపక
మానఁడు. కాబట్టి, కస్తూరియు సేమను గాసింత కన్ను తెరిచి
కొనియుండుట మంచిది.

రఘు—అన్నట్టు నీవు వెళ్ళిన పని యే నుయినది?

శర్మ—హారముమీద మీ సెలవు ప్రకార మైదునందలును దీసికొన్నాను. తోచిన నామగ్రి కొని తోటలోని కంపినాను. ఇదిగో యీనోటు మిగిలినది (అని యొక నోటు తీసి యిచ్చును.)

రఘు—(నోటు విప్పి చూచి) ఏమి నూతు రూపాయలవఱకును మిగిలినవిగా! ఈ చిత్రము చూచితివా?— యీనోటు నెంబరు ముప్పదిమూడువేల మూడువందల ముప్పదిమూడు! అన్నియు మూడంకలే!

శర్మ—అలాగుననా! నేనా సంగతి గమనింపనే లేదు!

రఘు—(నోటు బిల్లుపైనుంచి) అన్నట్లు కొన్న వేమిమిటో వినలేదు.

శర్మ—(జేబులోని జాబితా తీసి) ఇవిగో యివి : టెక్ విస్తీలు— ఫైవ్ హండ్సులు— సిక్సు స్క్వేరీలు— షోరు హాక్కులు, సెవెన్ క్లార్ రెల్లు, స్వెల్లు పోర్టులు, ఫోర్ జాగర్సు, త్రీ ఎక్సాలు, ఫార్టీ రోడాలు—ఫాఫ్టై టెన్ బ్యాగులు, ఫిఫ్టీ కోడిపెట్టలు, ఫైవ్ సేర్సు లేజిమాంసము, ఫైవ్ సేర్సు మేకమాంసము, ట్వంటీ పెయిర్సు మేక కాళ్ళు, త్రీ సేర్సు పొయిమాంసము, హండ్రెడ్స్ కోడిగుడ్లు రెండువేల సెల రొయ్యనప్పు, ఐదు చిన్నడబ్బల యావునేలు, లిండెడు పాలు. రెండు టీ పొద్దులు, రెండు కాఫీ డబ్బాలు, రెండు కోకో డబ్బాలు, సిక్స్టీ సిజుసిగ రేట్ల పెట్టలు, నాలుగు చీట్లవేకలు, పై సంబారములతో పదిసేర్సు పలావు బియ్యము.

రఘు—సరి కాని, నంబుడు లేమిటి?

శర్మ—కోడిమాంసము పతావు, లేజిమాంసము కురమా, మేక మాంసముపకోడీ, మేక కాళ్ళసూపే, పొటలుమాంసముకైమా లడ్లు, కోడిగుడ్ల యడ్లు, రొయ్యనప్పు వేవుడు.

రఘు—అగు! అగు! ఆయన మరల యెందులకో వచ్చుచున్నారు.

విశ్వా—(చర చర ప్రవేశించి) బాబుగారి పంతమే నెగ్గినది! అమ్మా యిగా రిపూట నైదుగంటల రైలులో వచ్చుచున్నారు. ఇదిగో టెల్లిగ్రాం! (అని తంతివార్త ఇచ్చును.)

రఘు — (తడేకవృష్టితో తలతివార్త నవలోకించును.)

విశ్వా — (రఘునాథరావు ముఖలక్షణములను జూచుచు నిలుచుండును.)

శర్మ — (తనలో) ఎస్ ! యీ నమయయున నా నోటు సంగ్రహించి, యీతనిపై ననుమానము కలిగించి యీపూటనే తిలోదకము లిప్పించితినా, యిక సీతనింగూర్చి భయపడవలసిన పనియుండదు. (మెల్లగా నోటు సంగ్రహించి, లోపలిజేబులోనిదికొనును)

రఘు — సరే, యెవరు రానున్నను నాకు నా యెంగేజిమెంటు (Engagement) తప్పదు. పైలుకడకు మీరు వెళ్ళి తీసుకొనిరండు.

విశ్వా — చిత్తము (అని నిష్క్రమించును)

శర్మ — బాబు ! యెవ రా వచ్చువాడు !

రఘు — ఇంకెవరు, మా యింటిమాబిడగారు ! కార్యమే నూడెంట్ల యినది. కాపురమునకుఁ బంపుఁడని నే ననుగ లేదు; నే ననుగలేనని వారు పంపలేదు ! చివర కాబిడకే శివమై న్నినది కాబోలు, తనంతఁ దానే దయచేయుచున్నది !

శర్మ — అన్నా ! యీమాట విన్న. కస్తూరి కడుపు పగిలి వచ్చు నేమో గదా !

రఘు — అదేమి !

శర్మ — ఆముండకు మీపైఁగల యనురాగ ముట్టిది. పది నిమిషములు మీ రగడకున్న బ్రతుకే గలదా !

రఘు — వెట్టివాడా ! కస్తూరిని విడిచి నేనుమాత్రము గడియ తడయఁగలనా ! ఈపూట నిప్పటికిరువది సారులు జ్వస్తికి వచ్చినది. అన్నట్లు మఱచితిని. సామ్మకొఱకు విశ్వాసరావుగారికి కమ్మ వ్రాసినది, పైకము లేక యాయన పంపలేదు. ఇంతలో నీనోటు కొనిపోయి దాని కిచ్చి రమ్ము (అని బల్లమీద వేదకుచు) ఏదీ చెప్పుమా, యిందాఁకి నోటు?

శర్మ — బల్లమీదనేగాఁ బడవేసినారు? (అని తానును వేదకును)

రఘు — (మీదను, గిందను జూచి) ఏదీ, యెక్కడను లేదే !

శర్మ—ఎక్కడను లేకేమి? అంటుకొన్నవారియొద్ద హాయిగానుండును.

రఘు—విశానరావుగారుతప్ప వేతెవ్వరును రానె లేదే?

శర్మ—విశ్వానరావుగారికి సామ్రాన్న విష మనియూ మీయూహా?

రఘు—శివశివా! యెంత చిన్నమాటాడితివి?

గీ. ధర్మదేవత ధర్మము తప్పవచ్చు
గృహము లాత్మీయగతులను గడవవచ్చు
వీర మంతయుఁగూడ విశ్వానరావు
నీతి చప్పును నలువఁడు నీచపుఁబని.

శర్మ—కావచ్చునుగాని - పైస్థితినిబట్టిలోపస్థితి నెఱుఁగుట కష్టము!

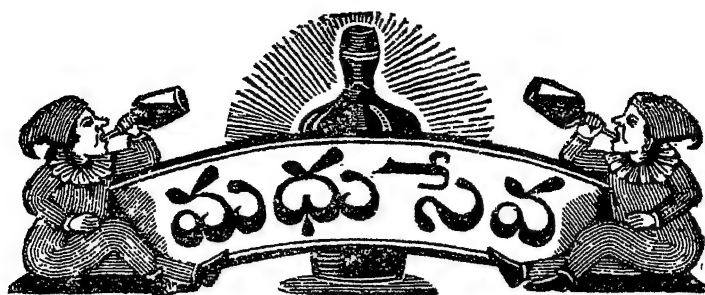
గీ. కడలి బాడబమును, మంచు గడ్డ వేడి,
తాతి బొటియయు, నల చేవమూని బోలు,
పంటి వినమును, మఱి మేడిపంటి పురుగు
దెలిసికొన శక్య మగునె పై స్థితిని బట్టి?

రఘు - నీ వెన్ని చెప్పిన నీనిషయమునందు నీతో నే నేకీభవింపఁ జాలను. అనోటు నెంబరు మన కన్నెటికినిమఱపునకువచ్చునని కాదు గదా?—ఎప్పుడో, యెచ్చటనో! యెట్లనో, దాని కదియో బయటబడినిశ్చయముగానీ యభిప్రాయమునదేమార్పఁ గలదు.

శర్మ - (తనలో) ఇక లాభము లేదు! ఈ స్కీము (Scheme) ఫేలయినట్లే! ఆల్ రైట్ (Alright) కానిమ్ము! (పయికి) బాబు! మీ యభిప్రాయమునె మార్పునో, నా యభిప్రాయమునె మార్పునో మాత్రము చూడవలసియున్నది. అదిగో! నాలుగు! అయిదు నిమిషములలో మీరు డ్రైస్టు వేసికొనవల్లెను. నేను వెళ్ళి కారు గడపవద్దకు రప్పించెదను.

(ఇద్దఱు లేచుచుండఁగా దెర పడును.)

ఇది పంచమాంకము.

షష్ఠాంకిము

ప్రదేశము: తఘనాథరావుగారి మేడమీది పడిక గది.

నిగ్రల—(సర్వాలంకార కోభితమై, గదిగుమ్మములో నిలుచుండి) ప్రాణేశ్వరుని మొగము చూచి పొంగి పొంగి నువ్వులకు, చగామూసేరి డ్లయినది! తల్లి లేకపోవుట చేతను, తండ్రిగాని రెలతిక్క-వారగుట చేతను, భర్తపంతగొడియగుట చేతను గాగున్నసంతకాలము కన్నవారియింట నుండవలసి గాననా! తమయూజునతిక్రమించి వచ్చినందులకై తండ్రిగా రిక నాముఖము చూచి కౌని, నోనర్చింది నాకర్తవ్యమే కాని మఱియొకటి కాదు.

చ. కనకముతోడ నున్నపుడే కాంతి లనన్మనికొ; మహిజముగా బెనగొనినప్పుడే లతకు బెంపును, నింపును, నొంపు, చీగియం దనరినయప్పుడే యిరుపతంతులకు స్వధూరస్వసంబు: స్త్రీ జనమునకు నిజేశ్వరునినన్నిధి నున్నపుడే సుఖోన్నతుల్.

జీవితేశ్వరుడు నారాకకు జిరాకు పడునో-సంహోషమే పడునో తెలియకున్నది! ఇంతవఱ కాయన యింటికి రాకుండుటంబట్టి నాహృదయము పలునందియముల పాలగుచున్నది! (ఉలికిపడి) అమ్మయ్యా! అవిధోమేడ మెట్లు చప్పు డగుచున్నవి! ఆయనయే మైయుందురు || (గదిలోని కేగును.)

రఘు—(తూలుచుబ్ర)వేరించి) మేడకు మెట్లు పెట్టినవాణ్ణి మెత్తగా ట్రిన్నినా పాపం లేదు! ఎందుకిన్ని మెట్లు-పడవనా, మొట్టు కోనా! ఏకమెట్టయితే రెండుగిరి షక్కాబొద్దేవాణ్ణి!

దీ మోస్తు డర్టీ కింగ్ - వాకింగ్
 దీ మోస్తు నాస్టీ కింగ్ - టాకింగ్
 దీ మోస్తు లక్సీ కింగ్ - స్మోకింగ్
 దీ మోస్తు ప్లక్సీ కింగ్ - డ్రింకింగ్

నహ్వో! నహ్వో! కస్తూరి యూజ్డెంవింటే, కాగలిచుకోక
 పోయిరా! ఏకీ- మా వైఫ్ (Wife) గా రెక్క- డున్నట్టు!
 అడుగో-ఆగడో వుంటారు అమ్మనారి డరిషెనం చేపిన్నట్టు-
 ఆవిడ డరిషెనం చేస్తాం! (గదిగుమ్మము చేరి) హల్లో - హై
 జియర్ మొప్పెస్! (Hallo my dear Empress) హాలియా
 (How are you) సుకంగా వచ్చినా? (గదిలో బిగివేసించి
 భయముచే గవాక్షమునకు బోయి బల్లనానుకొని నిలుచున్న
 భార్యను ఎగాదిగఁ జూచి) ఎక్సలెంటు (Excellent) సంగ్రాం
 డుగా (Grand) తమారయ్యార! మూడేండ్ల కుమూడడుగులు
 పెరిగావే! ఈబ్యూటీ (Beauty) అంటాంటంటేనా యెరువా?
 యెంటుం నైతే- టోగ్గానే వుంటావ్! నీమీద పడ్డెం పెప్పనా?-

నీదు ఫేస్ లాండు మూస్ - నీదు నోస్ గోల్డు స్పూన్
 నీదు టీత్ పెరల్ లైక్ - నీదు లిప్ ఫ్రెంచ్ నైన్.

హ్వో! హ్వో! హ్వో! హ్వో! (అనియూజి కుర్చీలోఁగూల బడును.)
 నిర్మ- (తనలో) ఓయి దేవుడా! ఏమిఘోర మీది? ఈ వాలక మేమి-
 యీ వాగ్ధోరణి యేమి! ఈయనకు పిచ్చి పట్టినదా- పిశాచము
 పట్టినదా! లేక నేను స్వప్నావస్థలో నున్నానా - సన్నిహితా
 వస్థలో నున్నానా!

సీ. తల్గుకు నింపల దళదళలాడు నెమ్మొగ
 మెట్లు లీగతి మాడుకొట్టెయ్యె!

పరమదయారసభరితంబు లగు కన్ను

లెట్లు లీగతి నగ్గితుట్ట లయ్యె!

The most dirty king-Walking-The most nasty king-Talking
 The most lucky king-Smoking-The most plucky king-Drinking.

భారతీపతి కాటవట్టగు నాలుక

యెట్టు లీగతి తాటిపట్టె యయ్యె!

దిరిసెనపూవుమాదిరి నొప్పు సాబగు మే

నెట్టు లీగతి వంటకట్టె యయ్యె!

కరము మితభాషి యని పేరు గన్న సుశృంగ

యెట్టు లిటు వన త్రాగిన పిట్ట యయ్యె!

అయినే యీయనా?— లేక యాయ నొకరు

నీయ నొకరున! దైవమా యెఱుంగ నెఱును!

రఘు—ఏవి చాలా పిచ్చున్నావు? పడ్డానికి బహుశునీ యే విన్న
ననా? ఒక్క ముడ్డు! ఆ ముడ్డు. మూడుకోట్లు పెయ్యాలి!
కన్నూరి ముడ్డుకన్న కమ్మగావుండాలి(లేచి నయినానానావును)

నిర్మ—(అనన్యముతోఁ దనలో) రామ రామా? గూరుర్వాసన
యేమిటి! ముక్కు ముఱిగితల పగిలిపోవుచున్నది! ఈ కటికి
తెరిచినగాని-యిచ్చట నీలుచుట కష్టము(అని యెఱుఁగిరుగును)

రఘు—చీ! చీ! పిగ్గు పడుతున్నానా? అవు నవును. పిగ్గు తగిలిన
గాని- పిగ్గు పోదు! పెద్దేర వన్నాడు. ప్పిరిట్టు తిగిట్టిగోసి-
ప్పిరిట్టు పుట్టరన్నాడు. డటిక్ టూ! (That is true) పెద్ద
టగలాలి- నీ పిగ్గు పినచాలి! ఇకగో - పెద్ద నాడగ్గే వుంది
(అనుచు జేబులోని నీసా తీసి) వహ్వా! వహ్వా! యేవి స్వరూ
పం! ఏవి హ్వారస్యం! ఏవి హమస్త్వం. అమర్తముగా యిడి
అక్క పెళ్ళిళ్ళీ! ఆ యముర్తం బ్రాగి-అడిటి(అడిటి)కొడుకులు
దేవత లమూనా; ఈయముర్తం బ్రాగి-భరతమాతగొడుకులు-
పరంగి దొర్ల పులున్నాడు. ముందు నేను కాష్టపుచ్చుకుంటానట-
టర్వాత నీకు బ్రాగినం తిస్తానట. (నీ సా యెట్టి త్రాగబోయి
డామిట్! పడదేం! హల్లో! నాస్వే తై యామ్! (Hallo)
what a foolgam!) కార్కు నాట్ రిమూవ్ (Cork not
removed) ఏరి- మాకాడ్కు-స్క్రూ (Cork screw) గారెక్కు

డున్నాడో? (అని జేబులోని తాళముచెవుల గుత్తి తీసి అందలి నురతిగతో కాక్కును దొలగించి, త్రాగును.)

నిర్మ — (రిచ్చరాటుతోఁ దనలో) అమ్మయో! యిదా సంగతి సరే యిక నేను! మా యింటియెదుటి, మలయచతికి పట్టిన గతియే నాకును బట్టినది! దానినోట దానిపెనిమిటి చర్యలును నన్నును అంతఃపుర ముడునా యనుకొనెడి దానను. సర్వేశ్వరుడు నా సందేహము తీర్చుటకుఁ గాఁబోలు నాచురవస్థనాకే యనుగ్రహించినాఁడు! ఔరా కాలమహిం!

ఉ. పుట్టిన భూమియూ ఋషులు పుట్టిన పానప గ్రామి; వంశమా-
పట్టు బుధాదు మావ నిరనన్య చరిత్రము- తల్లిదంకులీలా-
నెట్టవ ధర్మదేవతకు నెమ్మనఁ జుట్టము: లక్కటిక్కటా!
యిట్టినికన్య దుర్వ్యసన మీయన కేగతి నబ్బెన్ గదా!

రఘు — (మఱిగొంచెము నుత్తరతో) ఇకగో- ఇది నీవంటి! ఇది పుకసుకుని అనుకాషెలంలాగు- అదా-నీ, పాపాషెలంలాగు పా-దా-లి; మంజునాణిలాగుమా-గ్లా-దా-లి, పానాక్షిలాగు- పో-గ్లా-దా-లి; సరహరిలాగు- నవ్వాలి, యెలకాగలాగు-యేడ వాలి; కనికిలాగు-గ్లాసు లందిచాలి, కష్టూరిలాగు- కైమావుం డలు కినిపించాలి! తెలిపిందా! హుం!

నిర్మ — అమ్మయ్యా! అంతటితోఁ దీఱలేదు!- పట్టవలసిన లక్షణము లన్నియుఁ బట్టినవి! అయిన నందుల కాశ్చర్యమే మున్నది!

అ. జ్వరము వెంటఁ జలియుఁ జలివెంటఁ దాపము
దానివెంట శోష దాపరిల్లు;
కడగి యన్విధంబు గానె దుర్వ్యసనంబు
లోక్కదానివెంట నొకటి యొనవు!

రఘు — పట్టు- పదిలంగా నేను నోట్లలో పోస్తాను - పానకాలరాయుడు లాగు నువ్వు డిగమింగు! (అని నీసా నోటికందింపఁ బోయి, నిర్మల లెప్పించుకొనఁగా) ఏవీటా వెంకిటనం. బుగ్గలు చిదిపి, బూర్లొండివెడతా ఘాడు! (అని గిల్లబోయి, గోడపై, బడును.)

చిర్ర- (తత్తరపాటుతో) అయ్యో! అయ్యో! అదేమి - అట్లు పడి పోయినాడు! ఎవరిపుడు దిక్కు! ఈనిశీధనమయమున నెవ్వరిని బిలువను! నేను పట్టి లేచనెట్టి పర్యంకముపై బరుండఁ బెట్టఁ గలగా! కానిమ్ము - ప్రియత్నించి చూచెదను- (అని సమీపించి అంతలో వెనుకకు తగ్గి) ఇన్నీ! యీ చెడుకంపు నన్నుఁజెంతకుఁజేరనీయకున్నదే! ఇందులకేమిటి సాధనము!— సాహసమే సాధనము! (ముక్కునూసికొని సమీపించి, యెత్తబోయి, యెత్తలేక విడిచిపెట్టి) అయ్యో దేవుడా! యెత్తలేక పోయితిని గదా! అంతటి యాగర్భశ్రీమంతు లిట్లు - వడగొట్టిన బాటసారివలె, వాన మొత్తిన నెఱబొమ్మవలె; దరిఁ బట్టిన నానపలే, దారము తెగిన గాలిపటమునలె; వెలకిలఁబడ్డతాఁబేరినలె, వేళ్ళు తెగిన నృత్తమువలె- తెలివి తప్పి, తేకువచెడి, పాటవ మెడలి, ప్రాభవము నడలి; బిగువు తరిగి, బింకము తొలఁగి-కళ మాసిన మొగముతో కంపయైన తలకట్టుతో, గుంటలు పడిన కన్నులతో, కుంగిన చెక్కులతో; కమలిన పెదవులతో గారకట్టిన పలుచగునతో; వాడిన మేనితో, నసియాడినయనయనములతో; ముఱిగిన యూపిరితో, ముల్లన్నలైన యుడుపులతో - ప్రియ లెప్పి పడియుండుటకంటె ప్రాప్తి దోసాపత్తి యింకేమున్నది! ఇటువంటి సమయములలో మలయవతి యేమి చేసెనీదో! అట్టి మలయవతులు, ఇట్టినిర్మలలు- లోకమున నెంతఁబుగ్గారో! తప్పత్రాగి తాగుమాఱి; వికృత రూపముతో, వింత వాచకముతో, దుర్వాసనతో, దర్భామలతో, తూలుచు, కుంగుచు, వగరుచు, వాపోవుచు - నిండ్లకు నచ్చు భర్తలవల్ల నెందఁ జెందఁజెంత లేసిబాధలు పడుచున్నవారో! అన్నియు నెఱిగిన అగ్రిజాతులవారిస్థితియె యిట్లున్నది గదా-అన్యకులై, అజ్ఞానపు ముద్దలై, కూలి యాడినగాని కుండాడక, రేపుకొడిచిన మావు లేక, గంపేడు బలగముతో, గుంపెడు పిల్లలతో - దరిద్రదేవతకు దాయాదులుగా నొప్పు

మాటుజాతులవారి సీమద్యుపిశాచ మెంత మాన్సిమాగణము
సేయుచున్నదో గదా!

రఘు—(కదలి) కష్టూరీ! కష్టూరీ! గ్లాష్! గ్లాష్! (అని, రాజ్యము
తనముగా జేబునుండి మఱియొక సీసా తీయును)

సగ్గ—అమ్మయ్యో! అదొక సీసా! ఆ జేబు నిండ సీసాలేకావలయును!
బౌరా చిత్రిము! - ప్రభాధము లేకపోయినను, పరిణయవశ
మున బుద్ధిదానిమీదికే పోయినది రకము దానినే గ్రహించి
నది! ఆకర మలవాటువొప్పున నదిగో దానిని నోటి కందించు
చున్నది! అయ్యో నాతెలి తెల్లవాట!-ఆ సీసా యూడఁబెరికి
యావలఁ బాటవేయక - తెరమీద బామ్మనునలె తెల్లపోలు
చూచుచు నిలుచుంటి నేమి! (అని చూలునసీసాలాఁగికొని)
చీ! చీ! యీ పాడుసీసాను జేతఁబట్టునలసి వచ్చినదే! (అని
సీసా యెత్తిచూచి) ఏమీ - నీ పేరు ఎవ్వనిది. సీసా-యో?
ఎంతటిదానవు!

సీ. పలునముద్రములు దీపులు దాటి యటువది

నంవల మెల్లిట్ట వచ్చినావు!

పరమ పవిత్రమై పరగు నార్యావర్త

పుణ్యభూమిని గాలు మోసినావు

కృమముగా స్థిరపడి కడుశిష్టు లగు విశు

ద్గుల యిండ్లలోఁ గూడ దూరినావు!

అయినవారిం బట్టి యవలీల నీదు దా

సులక్రిందఁ జేసుకో గలిగినావు!

పెక్కు కొంపలకుం జిచ్చు పెట్టినావు!

మంచి సంసారముల రూపు మాపినావు!

సంఖ్యలకు మీఱు హత్యలు నలిపినావు!

మాయ విసమ! విదేశంపు మద్యరసమ!

(అనిగవాక్షముగుండ సీసా పాటవేయుచుండఁగా తెరిపడును.)

ఇ ది ష ష్టాంక మ్ము.

సామంతముల కిచ్చు

మోదటి గంగి పుష్ప

ప్రభావము:- కన్నూరి మేనాది

సామంతముల కిచ్చు---(చిహారముతో నడచుచు) న, బేహా మేహి!

గీ. చెట్టునకుం జేడ, నీటికిం బెడటి నాచు

కాయలకుం బుచ్చు, బూజులుగాయులకును

లలనలకు స్వేచ్ఛ, గృహసేవలకు బంజుంబు

గర్వలకుం ప్రవృత్తి-హానిం గారణము!

గీ. మేలు- ఋణ మన రూఢిగా నొక ధర్మము!

గీ. తగని వెళ్ళుంబు మేను, జూడఁబు నోరు

త్రాగుదును, వ్యభిచారము దండ్రిముగము,

వడి పొంబు, కొద్దస్కొవట్టు, తిండి

భూము, లిండ్లు, దోటలు ఋణాగ్రమునకు!

అట్టి ఘోరఋణభూతహయొక్క, కోరికలనడుమ నొక్కసారి చిక్కునడిసవాఁడు మరల దక్కుట దుస్సభము! బాబుగాఁ జెయించులకుం బ్రమాణము! చినికిచినికి చివరకు గాలివాన నైనది. మొన్న వచ్చిన వారంటున కామె తల్లికడుపు చల్లగా ఆనిర్మలాంబ తన సర్వాభరణములను సమర్పించుచుచేమర్యాన దక్కినది! ఒహో నిర్మలాంబ నిజముగ నిర్మలాంబయే గదా! ఆసాధ్య కాఁపురమునకు వచ్చి సువత్సర మైనది. ఈనవత్సరములో బాబుగా రెంటుం బండుకొన్న దినము లేనేలేదుసరిగదా

తిండికి నచ్చిన దినములు కూడ కడక్కువ! భర్తమీది బంగ చేతనే
యామె పాలిపోయి నగ మయినది! ఈవారంటుమాటవిన్నవో
నిక నేమేని తగుపాయి యుండునా! ఒకటి కాదు- రెండు
కాదు- ముప్పదివేలు క్కవలెను! అందుచేతనే గూసంగలి
యామెచెప్పిని బహుళముక-బాబుగారిని రెండుదినములుబయటికి
రావలదని చెప్పి- పైకముకొఱకు బట్టణ మంతయు గాలింపఁ
దలచుకొన్నాను. (పరిక్రమించి) ఇదిగో యిదిగో కస్తూరిమేళ.
పంకజముకొఱకు బాపిలో దిగినట్లు- బాబుగారికొఱకు నీని
యింటికి రావలసి నచ్చినది! (పైకిజూచి) ఆ పైచవికలోబహుళ
చేయుచున్నది కస్తూరియో. అదిగో-సనుజూచి, ఆయనతోఁ
జెప్పుటకుఁ గాఁబోలును వెళ్ళుచున్నది. (అటు నీటుఁ జూచి)
వారంటు వాడింతటికీ పంకకు నచ్చినట్లు లేదు? (ముందునకుఁ
జూచి) అవచ్చునా రెనరో!- (నిదానించి) ఆహా! కస్తూరి
రహస్యవిటుఁడని తెలియనచ్చిన కాసింసాహేబు. ఆదీధిలాంత
రువఱకుఁ జని-అతఁడు దాఁటిపోయినవెనుక మరల వచ్చెదను.
(అని కొంచెము నడచి, నెచుకకుఁ దిరిగి చూచి) ఆకలిగొన్న
కుక్కవలెనతఁడాయుంటనే చొరఁబడుచున్నాడే! సరే-దీనివల్ల
రెండు సంగతులు తేలినవి. మొదటిది: సాహేబునంబధమిప్ప
టికిని సాగుచునే యున్నదని. రెండవది: ప్రస్తుతము బాబుగా
రింట లేరని. ఏమి చక్కని సమయము! బాబుగారి కిప్పుడు
దీనినడత పట్టియిచ్చితినా- ఆయనభ్రమ తీర్చినవాఁడనగుచును.
అయితే- బాబుగారి నిపుడెచ్చటఁ బట్టుకొనఁగలుగుదును?
(అలోచించి)అ! చీల్లట కైవరాపుగారియింటికి వెళ్లి యుందురు.
అతిశీఘ్రముగా నేనిపుడచ్చటి కేగితినా- అన్నిపనులు నెర
వేఱఁగలవు. (అని అతిత్వరితముగా నిష్క్రమించును.)

ఇది మొదటిరంగము.

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:—కస్తూరి పడకగది.

ప్రవేశము: కట్టూరి, గూర్పుండి కానిసాపేబు నిలుచుండి కస్తూరి.

కస్తూరి—సగే కాని-వీధిలోనుండి నీవు లోపలికి వచ్చునప్పుడు విశ్వాస
రావుగారు నిన్నుఁ జూచినారా?

కాసిం—ఇస్కా మాకీ యిశ్వాన్ రావ్! ఆక్కి మాదీ సూడందీ.
ఆహ మాకీ కైసా సూస్తామా వోయ్?

కస్తూరి—ఏమిచినట్లే యున్నది కాని-ఇప్పు డెందులకువచ్చినావు?

కాసిం—ఆప్కా రంగేలీ రగ్నాత్ రావ్ కు-వల్కా సెందూ వారంటూ
సేసిచ్చిందీ మాటా-సెప్పేదాన్నివచ్చాం. దాన్హీ తంబోవోయ్?

కస్తూరి—ఏమి?—రఘునాథరావుగారికి వల్లభచందు వారంటాచేయించి
నాఁడా? అబద్ధము-అతడట్లు తొందరపడువాఁడు కాఁడు.

కాసిం—అరే హేమా! ఆక్కి సిపాయ్ తాగా నీదా వొచ్చే
దాన్హీ సేసీ-మాకీ సాటూ. సెప్పిందాన్హీ-మహ్సూలో మంట
పుట్టి-మార్వాడీకి పుల్లాయేశాం. పుల్లాయేస్తే - ఆక్కి పూరా
గాబరా లెగిసీ - వారంటూ లగాదియే!

కస్తూరి—టరీ దుర్మార్గుడా! యెంతపాపమున కొడిగట్టుకొంటివి?

కాసిం—అరే-ఆడ్కిదా-యెందుకూ వోయ్ యింతా మోజూ?

కస్తూరి—ఇదిగో-వాఁడు వాడంటివా- చెంపలు వాయించెదను!

ఎక్కు-వలెక్కు-వలు లేకుండ వాగెవవు-ఏమా పొగరు!

కాసిం—(చివాలున లేచి) అరే - తురకా బిల్లా మీదా-ధుక్కు-
బొమ్మన్-యెళ్ళా సెప్పిందీ. యెప్పుడూ వోయ్? పంఠీకి మొక్కు
తాడ్-బావ-వాడ్; పండితీసూ స్తే-ధంవో సెప్తాడ్-తురకా
బిల్లా!-ఆడ్యెళ్ళా? మాదీ యెళ్ళా? ఆపుకీ మొక్కు తాడ్-
అడవాబొమ్మన్; ఆపుకీ జఫా సేస్తాడ్-అనల్ ముసల్మాన్! ఆడ్
యెళ్ళా-మాదీ యెళ్ళా?

కస్తూరి—కట్టు-కట్టు! కనుకనే యింతగతి పట్టినది!

కాసిం—అరే, హాసూనాబాత్ సునో! ఈ సాటూచరం మాకీ సో
వడింది. లేదు—బహిందాన్ వాడీ! నలాం సెప్పి—సూకగదా
ఖాయావులాన్—నైకో—మాకీసలాం సెప్పి—అప్పీ—అప్రతాన—
ఏకీబాత్ బోలో!

కస్తూ—తాళు! తాళు! ఎవనో తలుపు పట్టుచున్నాను! (సీనుట సుఖప
యించి) అమ్మయ్యా! ఆయనయ్యే! వారంటుమాట నిని కావ
యినా—వచ్చి వేసివారు!

కాసిం—(కంగారుతో) అరే అల్లా! సచ్చాంరో బాబూ సచ్చాం!
(వడకుచు) సానీవారూ మీకీ సలాం—సే స్తాం—యెనక మోచీ
పెట్టో యేసీ వేనం తియ్యక—కైట్టి—పంకంజీ!

కస్తూ—అట్లయిన, నీచాగిని పెరటిచోనికి బోయి, పెగలికొలుపు తెరిచి
చుకొని, పెడకురుకులబడి చక్కబాటుక్కు. ఊ! స్వీదగా!

కాసిం—బలికాంధ్రా బాబూ! బలికాం! (అని వెళ్ళబోవునను)

కస్తూ—బో! బో!

కాసిం—ఇస్కా మాకీ—యికి వచ్చిందని గంటా! (అని పోతు పోతు
గంజీయి కంగారుచే తొడుగలేక, చేరిం గొని వెళ్ళును.)

తెరలో—(పెద్దచప్పుడు)

కస్తూ—చీర సవరించుకొని) ఏమి చెప్పమా—యెన్నడు లేనిది
తలువంత గట్టిగా వట్టుచున్నాను! ఈరాక—వారంటుమాటను
బట్టి వచ్చినరాకగా లేదు! సందియ మేమిట? సాహెబుగోప
లికివచ్చుట చలపాది విశ్వానరావు చూచి—ముండును. తనమాట
స్థించుకొనుటకీడే తగిన సమయమని పోయి యాయనతో
జెప్పియుండును. సరేకానియ్యక—నాడు శక్తి సంగ్రహించుకొని
వచ్చిన నోటుతోనే డీదని త్రాడు తెంపకున్న—నానీకుకస్తూరి
కాదు! (అని పెట్టె తెరిచి నోటుతీసి, పైకలో నిమగ్నమై) గరగా
ఎవరువాడి?—! వచ్చే—వచ్చే!—(అనిపోయి తలుపు తెరచును)

రఘు (చరచర లోపల బ్రవేశించి, స్వేతిగా స్వేదనల వెనకును)

కస్తూ ఏమిటి వెదకుచున్నాడు?

రఘు—(అగ్రహముతో) ఏమి టని కాడు - ఎవరి నని యడుగుము!

కస్తూ—అట్లే కానినాడు - ఎవడు వెదకుచున్నాడు?

రఘు—కాసింసాహేబును!

కస్తూ—ఏ కాసింసాహేబు?

రఘు—ఏ కాసింసాహేబా?—నీ నలపుల కాసింసాహేబు!

కస్తూ—(అగ్రహతో బ్రవేశించి) వాగంటివాడు తుపకు నందరూపా
యలతో వదలిపొయిడు. అయి యే దూరంతలోనేవచ్చివేసినాకేమి?

కస్తూ—బాగై నచో నాహేబు చాటిపోవు నని!

రఘు—అప్పుడు!—అట్లే! ఎక్కడ చాచితినో చెప్పుమనా—లేదా?

కస్తూ—చెప్పనా?—గొప్పలో!

రఘు—ఏమి—నాతో నెకచక్కిములా! నాకడ నిట్టివేషములు నని

శిరారు! కాసింసాహేబు నీయంటి గాలు పెట్టినాడె లేనా?

కస్తూ—అని నాతో నన్నవలెనను?—విశ్వానరాపు గారేనా?

రఘు—అప్పుడు—అయినదే. అయిన నేమి?

కస్తూ—ఏమియు లేదు—తా కొక రుప్ప చేసినప్పుడు దానిం దప్పించు
టానుటకు యేగడ్డియును గలవక యేమి చేయును! అయిన
నాయన వెళ్ళియే కాసి—యడుగునిశ్చ కూస కాలునా!

గీ. దిగిన ముంచును మున్నీరు తినిన జంపు

వినగను; తొక్కి—నె గలచును నెన భుజంగ;

మంటిసం బాగు నుని కాలు సగ్గి—వాని

కెడముగా నుండువారల కేమి భయము!

కస్తూ—ఏమిటి యువస్వామిగను?—నా కేమియు వర్గము కాలేదు.

కస్తూ—(బుజిబుజి పోకుపుతో) అప్పు సపురు—చెప్పగనూటలతో
పెప్పులు దిబ్బిస్తూ నవనవాడికి—ఎదుటివానిమాట లేమియుగ్గమగును.

చ. మానుగ, నగ్ని చేగొని ప్రిహణము సల్పగనిండు—గంగలో
స్నానము చేసి, యుశ్వరుని సన్నిధి బాస లొనర్పనిండు—మా

సానులమాట, యూరి కమ సాలులమాటయు నమ్మువార లెం
దేనియు నుండురే! నలుర యీగతిమమ్ము సృజించె నేనునన్,

రఘు—ఎందుల కా యేకుపు?—సంగతి యేమో సరిగాఁ జెప్పరాదా?

కస్తూ—ఏమి లాభము! విశ్వాసరావుగాను వికవికలాడుచు నా యిం
టికి వచ్చుటయు— నన్ను గోరుటయు— నాచేతఁ బీవాట్లు తిని,
యీ సంగతిమీతోఁ జెప్పవలవని బ్రతినూలి—(నైకలోనినోటు
తీసి యెదుట వేయుచు) ఈనోటు నాపైఁ బొట్టపైచి చక్కఁ
బోవుటయు— నా చెప్పినంతమాత్రమున నమ్మునారెవరు!

శర్మ—(చటాలున నోటు తీసి చూచి) వా టీజ్ దిక్ (What is
this) సూదిగొఱచు నోట—కేగ—ప్రాతవి బనుటబడెనన్న స్థానదే
రఘు—అదేమిటి?

శర్మ—ఏమని చెప్పను! క్రేజ్ వండర్ అండ్ గ్రాండు డిస్కవరీ!
(Great wonder and grand discovery) చాలదినముల
నాటి మిస్టరీ (Mystery) యొకటి చక్కగా సాల్వు (Solve)
అయినది! నాడు పోయిన నోటు నెంబరెంత?

రఘు—అదా?—ఆ ముప్పదిమూడువేల నూచునంగల ముప్పదిమూడు

శర్మ—దీనిం జిత్తగింపుఁకు! (అని యానోటిచ్చుచు)

రఘు—(చూచి గుండె కొట్టునుచు) ఏమీ!—యెంత దుర్మయము!

చ. అలఘుమనస్కుఁ డంచు, సుగుణాఘ్నఁ డటంచు, స్వామిభక్తి సం
కలితుఁ డటంచు నెంచితిని గాని, యితం డిటు— మేకనన్నె బె
బ్బలి యని; తేనెపాకముచు బూసిన చాకని; పాటుపై పయి
గల విషపుం గటాహ మని కట్ట! యెఱుంగఁగనైతి నెన్నడునా!

శర్మ—భాబు! పైసితినిబట్టి లోపలిసితిని నెఱుగుట కస్సమని నేను
నాడే మనవి చేసితినిగా?

రఘు—నిజమే— నీవు చెప్పినావు. కాని—

చ. పెంచిన కుక్కగోమ మడమ పేగు సటంచును— గడ్డ నీయఁ గ
ల్పించిన కంచె చేయఁ గబళించు సటంచును— నింకొనైద్యుఁ డ

గ్గించక చేతులార విష మిచ్చు నటంచును- నెవ్వడేని యూ
హించునె యిట్టిభు కేర మెప్పుడేని ప్రవర్తితెనే ధరాస్థలికా!

కస్తూ—ఇంతకాలమునుండి చూచుచు- ఈకస్తూరి నడత కనిపెట్టలేక
పోయినవారు. అంతటి గొలిచుచున్నవత కనిపెట్టె గలరా!

రఘు—నిజమే నిజమే- నీపట్ల నే నన్యాయముగానే ప్రవర్తించివాను

కస్తూ—నాపట్ల మీరట్లు ప్రవర్తించినందులకు నా కేమియుఁ జింత
లేదు. ఆ దుష్టుడు, నీయట్లు లేకుండుటకై వల్లభచందుచేత
వారంటు చేయించి మఱి వచ్చినందులకు కుళ్ళిపోవుచున్నాను!

రఘు—ఏమీ!—అదికూడ నాతనిపని యేనా! ఓరి విశ్వాసహీనుడా!

గీ. వుణ్యజనుఁ డన్న తెరంగునఁ బుడమి, నేతి

నీరకా యన్న విధమునఁ బెరులొంట

కూర యన్నట్లుఁ జక్కఁగాఁ గూర్చబడిన

చార, విశ్వాసరా నను పేరు నీకు!

కస్తూ—ఈ యుపాలంభనముల కేమి కాని- యిప్పు డాలోచింపవల
సినవి రెండుసంగతులు.

రఘు—అట్లయిన- నా రెంటికిని ముందు పడవలసినవి రెండుగ్లాసులు!
(అని కుడ్చిలోఁ గూలఁబడును)

కస్తూ—(గ్లాసులలో బ్రాంగి తెచ్చి యిచ్చును.)

రఘు—(నోటఁ బోసికొని) ఇదుగో - యిప్పుడు మనసునకు మరల
మహతోబు వెలుగు వచ్చినది! ఆ సంగతు లిప్పుడు చెప్ప!

కస్తూ—మొదటిది- ఇంతవఱకు జరిగినప్పు డాయన నింకను నుద్యోగ
ములో నుంచుట- లేక, వెంటనే నిలిగించుట- యనునది.

రఘు—నో! నో! No! No!) ఒక్కక్షణ ముండనీయను!

కస్తూ— అట్లయిన, నాయుద్యోగ మెవరి కొనఁగెదరు?

రఘు—ఎవరో యేల? మాశర్మ చాలఁడా ఏమోయి శర్మా!

శర్మ—తమసెలవైనచో - ధండర్ బోల్తువలె పనిచేయఁ గలను.

రఘు—అల్ పైట్! ఇక్కడికిసంగతి సెటిల్! రెండవదేమిటి?

కస్తూ—వల్లభచందు న రంటు నంగతి!—

రఘు—డామిట్! దాని కాలోచన మేమిటి! ఇప్పుటి నేనాచితుబోయి
నదిగదా - ఈసారి వారంటు వచ్చునదికి ఎప్పుడునో బతులు
తెప్పించి- యెడనుకేటికో గిరిగత్రిప్పి పాటనేసెను.

కస్తూ—సూ కది నచ్చలేదు. సంస్థాన మిప్పుడికి చాలవఱకు బుణా
ముల పాలయినది. మూలములకంటె నష్టము ముంచిపోయి
చున్నది. దావాలమీద బానాలు-వారంట్లమీద నారంట్లు!
ఇట్టిస్థితిలో సింకసు బుణము చేయుట యేమి యాలోచనము?

రఘు—మఱేమి చేయుమనెదవు?

కస్తూ—అయిన మట్లునకు సంస్థాన మమ్మీకేసి, అవ్వలు పోయిగానుగి
లిన ధన మింట నిసికొని, హాయిగా సునిభవించుట మంచిది.

రఘు—ఈసలహా నిన్నిదినాకే చెప్పి వద్దన్న వారెవరు? లే!
కలమును కాగితమును లే! నిశ్వాసరావునకు డిస్మిస్ ఆర్డరు
(Dismiss order) శర్మకు అప్పాయింటు తెలియ ఆర్డరు
(Appointment order) సంస్థానము విక్రయించుటకు పవర్
ఆఫ్ అట్రీని (Power of Attorney) (వ్రాసి సంతకములు
చేసి యిచ్చెదను.

కస్తూ—వసారాగదిలోని మీ వ్రాతబట్లకడికు బోవునము రంకు.

రఘు—ఐయామ్ రెడీ! (I am ready) (అని చివాలున లేచి)

*మైడియర్ లేడీ! బ్రింగ్ దేర్ గుడ్ టాడీ

విత్ మటన్ పకోడిటూనరిష్ మై బాడీ.

తెర పడును.

ఇది సప్తమాంకము.

*My dear lady-Bring there good Toddy
with mutton Pakodi-To nourish my body,

అష్టమాంకము

మొదటి దం గము

ప్రేక్షకులు:—రఘునాథరావుగారి మేడ.

పుట్ట: (విచారముతోఁ గూరుచుండి)

సీ. పాపకృష్ణం బను పరితాసనూ లేదు

జముఁ డెల్లఁగొను నను జంకు లేదు

సిరి నోలంగిన గను చింత సుంతయు లేదు

క్లిష్టమాసిన దను కించ లేదు

పరులు నప్పుదు రను భయ మేమియును లేదు

నతి దుఃఖపడు నను జాలి లేదు

అర్థోగ్య మడుగంట నను విచారము లేదు

మతి సన్నగిలె నను మాట లేదు

గడనక ట్టైయ యిల్లె లోకంబు మద్య!

సారమే సర్వదాప్రాణధారకంబు!

దైవమా! యిట్టి నా ప్రాణ ధవుఁడు మరల

దారిఁ బడు టెట్లు!— నాకిద దప్పుటెట్లు!

దివాణము సీపములేను దేవళ మైనది; కచేరిచావడి కరిమిం
న వెలగపండ్తినది! బండ్లకొట్లు పందులపర మైనవి; గుట్టపు
లాయములు కుక్కల కిర వైనవి! ఉద్యోగు లుద్యాసన చెప్పు
కొనిరి! పరిచారకులు పస్తులు మాడలేక యొత్తిగిలిరి! ఇంత
యేల— మొన్నటినుండి వంటలక్కూడ మోగముచాను వేసినది!

మసీనునందలి యెలుకవలె నిట్లు మ్రగ్గనలసినయోగము సూక్ష్మ
ప్రకాశదో!

౬. అంతటి యింటఁ బుట్టి, యటు లందఱకు న్మురిపెంపుబిడ్డ
యింతటి యిట్లు జొచ్చి తున కేగతిఁ దోడును నీవ లేక, కొం
డంత వ్యధం భరించుచు, నహర్నిశ లొంటిగఁ బుచ్చినయ్యో! హా!
యెంతని యోగ్యనేర్తు మది నెంతని ధైర్యము గాంచ నేరుముగ్గ!

(క్షణ మూరకుండి) నందియ మేమీ!—

సీ. మామ దురాగ్రహమానసుం డగుఁ గాక

యత్త మహాసూరి యగును గాక

బావలున్ మఱిదు లపార్జిష్ట బొందుగుగాక

యాడుబిడ్డ పిశాచ మగును గాక

కన్నబిడ్డలు హైన్యగతి జరింపకు గాక

గర్భశోకాపత్తి కలుగుఁ గాక

అన్నవస్త్రంబుల కతిలోప నుగుఁ గాక

అడవిలోఁ గావుర మబ్బుఁ గాక

భర్త యోగ్యుఁడు, ననుకూల పరుఁడు నేని

పడఁతులకు స్వర్గ మరచేతఁ బరిభవిల్లు;

మగఁడు జడుఁ డగు నేని, కోమలుల కిహము

నందె నరకంబు ప్రత్యక్ష మగు నిజంబు!

ఇంతకన్న నే నిక జేయవలసిన నే మున్నది!—

౭. మనబొంట్ల కియ్యది మర్కాద కా పని

నోరు నొచ్చినదాఁక పోరినాను

మద్యపానముచేత మాసిపోయినయట్టి

కావురా లెన్నియో చూపినాను

పరదేశములు మద్యపానవిముక్తి

పడు బాములను జోధపడిచినాను

ఇంతటితో నై న నీ దురభ్యాసంబె

మఱచిపొమ్మని బ్రతిమాలినాను

ఏమిలాభ - మిది యెల్లను బూదిలో
వేల్చు ఘృతమునలెనె విఫల మయ్యె!
వారివారి నొసటి వ్రాతఁఫలమె కాని-
చెప్పువారు లేక చెడిన దెవరు!

(వినుటఁజేసించి) ఎవరు చెబుమానచ్చుచున్నారు. కక్క-
గారు కాదుగదా? అవును-అయిదుగులనడి యాయనదే. ఆయ-
నగా రావిధముగా నుద్యోగమునుండి తొలఁగించినను, కంటిని
తొప్పునలె నన్నీయన కాపాడుచునే యున్నాఁడు గదా!

గీ. ఎస్ల చేసిన వారల కేళి మేలు

తెలుపుట సుంచివారల సహజగుణము

పాతతో లోతుగా గాయపరచిన్దీ

వారలకు భూమి యొసంగదే నీరములను! (లేచును.)

విశ్వా—(విషాదముతో, బ్రనేశించి తనలో) అర్థులకు నాస్తిచన
మును ఆత్మల కప్రియ వచనమును తెలుపుట యతి కష్టము!

గీ. అన్నెమును, బున్నెము నెఱుంగ నట్టిగోల

సుగుణముల పోననం దగు సుభగశీల

అట్టి యిట్లాలి కిటువంటి యస్రియంబు

తెలుపుట యనంగఁ బ్రాణముల్ తివియుటె కద!

నిర్మ—రండు కక్కగారు!-రండు-ఇదిగో కుర్చీ (పరికించి) అదే మ
ట్లున్నాను- కొత్త లేమియు లేవు గదా!

విశ్వా—అమ్మా! ఆపద లొంటిగారానన్నవాఁడజ్ఞాఁడా!

ఉ. నమ్మిన గూడెకాయ యన నాదు సిశామహుఁ డాది నీ దినా

ణముక్తును గొల్చె; నా వెనుక నాజనకుండుఁ దనర్థ మల్లె పా

ణములు ధారపోసె; నిక నాకథ యేమిటి. కట్టిదాని నే

డమ్మరా! మావభ్రండు తెగ నమ్మగఁ జూచు నవస్థ వాటిలె!

నిర్మ—(ఒక్కనిట్టూర్పు వుచ్చి) సరే-అనుకొన్నట్లే యైనది! జరుగఁ
గల సంగతియిదియని - నాకుఁజాలదినములకిందటనేతోచినది!

విశ్వా—కష్టములలోఁ గష్టము కడ కే మేళయైన మిగిల్చినాన కాన!
వారము దినములలో వీని నప్పగించి పోయెను!

నిర్మ—శ్రీరామ రామా! చివర కెంతటి దురవస్థ పట్టినది!
ఓసి మద్య పిశాచమా!

చ. ప్రమిమలమైన కాపురము బగ్గము వా తొనరించినావు! చా!
భవ మఖిలంబుఁ జొప్పడిన పాటుననే దిగమింగినావు! నే
పన లిటు భర్తకై మొగము నాచి నెవ్వరిగఁ జేసిగావు! చీ!
చివరకుఁ జెట్టుకొంద నినసింప విధించినదాన నే మను !

(క్షణ మూరకుండి) కక్కగారు! ఇప్పుడు కర్తవ్య మేమిటి?

విశ్వా—అదియే పాలుపోక యాలోచించుచున్నాను! నవీనిముగా
నాయనగారికి సంగతులు తెలియజేయు మని నెలువాల!

నిర్మ—వలదు వలదు. అది నా కావంతయు నిష్టగా చేయ.

విశ్వా—అట్లయిన నొక నన్యాలోచన మేల?— యీ భ్రష్టునిట్లు
పవిత్రపలుపుడు.

నిర్మ—అదికూడ నా యభిప్రాయము కాదు - ఈ భ్రాతృముగూడ
మితల కెత్తుట నా కర్తవ్యములేదు. పోయినవి పోగా - చిన్న
చిన్న వస్తువులు కొన్ని మిగిలియున్నవి మరేదో విప్పని పట్టా
చీరలు కొన్ని మండసములలో ముగ్గుచున్నవి. పగిల్లినవి పగి
లేని పాత్రసామగ్రి ఎంతయో యున్నది వీనినన్నిటిని వికల్ప
యించి వచ్చినసాములో గొంత వడ్డికేవేసి, గొంతతో జన్న
కొంపయొకటికొనిపెట్టితిరా- అవస్థతోఁగాలచేపము చేయుచు
నాకొంపలోఁ బడియుండెదను.

విశ్వా—అట్లయిన మాంధి నొక యిట్లు అన్యుకమునకు నిన్దముగా
నున్నది, నేను వెళ్లి చూచిని నిశ్చయపఱచుకొని రావా?

నిర్మ—సందియ మేమీ! చచ్చిన వెళ్లి నిరవలచుకొని రండు.
తెర పడును.

రెండవరంగము

ప్రవేశము:—రాజవీధి

నిధులు — (బికారివేషముతో నడచుచు) సర్వభక్షకునైనను సంతృప్తి
పరుపఁ గలముగాని— సానిముండచు దృక్పథముప లేము!

సీ. ధనదుండు నిధు లిచ్చి త న్నుంచుకొనుఁ గాక

పోక కిం కొకనితోఁ బోయి తీలు

పంచబాంబులు తన బానిసే డగుఁ గాక

కులమునాని నె ట్లెగ్గా కూడి తీలు

నిలునెట్లు నగలహో నింకింపుమను గాక

బాత్తొమునకు సూతి ముడిచితీరు

అమృతము గొనితెచ్చి యింపుదుము గాక

తేగ్గై రేయెల్ల దెప్పితీలు

ఆశ పాపా, శ్మశనశ్చస్త్ర యలునదాటు

నా, శ్మశిశ్వాన మిన్నూరు పాశ్చు, కల్లు

వేయిపాశ్చు, మోసము బది వేలపాశ్చు

డేరిచి— నిధాన వేశ్యను తేసియుంబ!

ఎట్టేను— నిశ్చయములో గొనిలిన యేబదివేలు నేగంగలోఁ బోసి
నదో— యెర్రని యేగాని లేదు! ఆ నెత్తిముండ— పాపము!— అది
యిది యమ్మి, మైదువేలు సేసి— రెండువేల కొక కొంప కొని,
కడమది ఎచ్చటనో వడ్డికి వేసుకొన్నదంట. దాని తల గొట్టి
యాద్రీవ్య మెట్లయినఁ గొని తెమ్మని యీ పాడుముండ పట్టు
దీనిపట్టు సెల్లింపకున్న— తిక్కముండ, తలుపుతీయదేమో యని
భయపడవలసిన ప్రార్థనము నాకుఁ బట్టినది! (ప్రక్కకుఁజూచి)
ఇదిగో యిదియే మాదేవిగా రిప్పు డున్న మందిరము! తలుపు
తట్టనా?...అట్టి యాగర్భశ్రీమంతురాలి నిట్టి స్థితికిఁ దెచ్చి—యే
మొగము పెట్టుకొని దానియెదుటికి వెళ్ళను!...ఏమీ! యీపాటి
లజ్జ యింకను నాలో మిగిలి యున్నదా! ...సరే కానిమ్ము—

“సాహసే లక్ష్మీ” యని శాస్త్రము కనా? (అనిపోయి తలుపు తట్టును) (తెరలో) — ఎవడు నాను?

రఘు — ఇంకెవరు? — నేను!

నిర్మ — (చటాలునఁ దలుపు తెరచి; సంకోపముతో) ఏమిటా! మీరేనా! యేమి యుచున్నము! రౌఢులగును లోకము! రౌఢు! (అని లోడుకొనిపోయి అయ్యో! కుక్కచేకపోయింది కదా! ఇదిగో — యీ కీటకమే గూర్చుంటాను! (అని పట్ట వేయును)

రఘు — (విన్నవనముతోఁ గూర్చుచుండును.)

నిర్మ — (చెంతఁ గూర్చుండి) మహానుభావా! యీ దీనురాలిని నిగ్రహించి వచ్చినది. ఈప్రాప్త నేనులేచిన వెంటనేచూచుకొనినా!

రఘు — సరి కాని అంత నన్నగిలి పోయితిమేను?

నిర్మ — నా నన్నగిలుటకేమి — మీ రెంత నన్నగిలియారో — ముగ్ధుల తాముమా రయినారో యెరుగుదురా! శివశివా! యీ వాలకమునకు దోడుగా నీ గుడ్డ లెక్కడ దాపురించినవి!

రఘు — అవస్థ మారునప్పుడు హంగులుకూడమారనా?

నిర్మ — ఇట్టి అవస్థకు గారణ మేమో మీకిప్పుట్టైన తప్పినదా?

రఘు — తట్టకేమి? ప్రారబ్ధము!

నిర్మ — ప్రారబ్ధము కాదు బాంబిబుడ్డి!

చ. మడసిరి మద్యపానమున మత్తిలిమొట్టుగఁ బోరి యాడవ్రుగ,
జడమతియై నశించె బృథుసారుడు మవ్వరసంబుఁ గోరిలి; ను
కుగ్రిడు తన దృక్కులందొకటి కోల్పోయెన్ సురద్రావి యక్కటా!
చెడని జనుం చెపండు మధు సేవ యొసర్చి శరాతలంబునన్!

రఘు — పురాణము లన్నియుఁ బూర్తిగా స్టడీ (Study) చేసినానే!

నిర్మ — ప్రాచేశ్వరా! యీ పరిహాసముల కేమి కాని-

సీ. పదుగురిలో నహింసగరాని తలవంపు

దగ్గుల కేతేర తగని కంపు

హృతి మించినకొలంది మితి లేని ధనహాని
 పడును దప్పినయెడ పాణిహాని
 బ్రతికినన్నాళ్ళు దుర్భరమైన యశకీర్తి
 ఆలు బిడ్డల కుగ్గిమైన యాత్రి
 కాలు సేతులకును కడలేని తడబాటు
 పూర్తిగ నిహపరంబులకుఁ జేటు
 పాపముల కూత. నోరు విప్పగ నె రోత
 లేచిన శివంబు, సేను వాల్చిన శవంబు
 కోరికొని శెచ్చుకొను గొంతుకోత గాక
 మన్యపాపంబువలన సేనుంబు గలదె!

నఱు—(పకపక నవ్వి) హాయి! హాయి! ఏమి లెక్కరు! ఏమి లెక్కరు!
 సైన్య జాననముగా రిక పూర్తిగా రిటైర్ (Retire)
 కావచ్చును.

నిర్మ—మహాభాగా! నూలులెక్కర్లతోఁ బని యేమిటి? త్రాగుదు
 యొక్క ఫలితమునకు— త్రాగినవాని దర్శనమే లక్షలెక్కర్ల
 పెట్టు. ఆ పీడమొగము, ఆ పీచుతల— ఆ కొఱవికన్నులు, ఆ
 కొరికి మెడ— ఆ కోరచూపు, ఆ కోతెరూపు— ఆ వదలుకాళ్ళు,
 ఆ పదికు చేతులు— ఆ వెలికినవ్వు, ఆ వెట్టివాగుడు— ఆ తూలు
 నడక ఆ ఘోరిములక— ఆ మఱపు తెఱుపులు— ఆ మాటవిఱు
 పులు, ఆ తడబాటు, ఆ తబ్బిబ్బ— ఆ వాలకము ఆనాచాలత—
 ఆ యాగ్రహము, ఆ యనుగ్రహము— ఆ యిగావి ఆశీవి,
 ఆ చుడుకు, ఆదురుసు— ఆతిక్క ఆ తిమ్మిరి— ఆకంపు
 ఆ గత్తర— ప్రత్యక్షముగాఁ జూచి కూడ పానచింత మానని
 వాఁడు పశువు కాక— మనుజుడా!

రఘు—(నవ్వుచు) రామరామ! రానురాను లిట్లొలోనికిగూడ దిగితివేమి!

నిర్మ—(చెంపలు నైచుకొనుచు) మహాభాగా! మన్నింపుడు. ఆవేశ
 వశమున నట్లు నోరు జారినది! నా మన సెంత మరగి పోవు
 చున్నదో నారాయణుడెఱుంగును! నేను గాపురమునకు వచ్చి

మూజేం క్లయినది. ఈ మూజేంక్లతో మూడురాసుల బ్రహ్మ నిశ్చింతగా నిద్రపోయి యెరుగను! కాసిరి కన్న మూసినను కలలోగూడ మీ చింతయే స్రవితపురాణమును పఠించినాను. పృథి దేశచరిత్రమును బుజీలించినాను— మృత్యుశాసనము సురగి న్నెగిననాడు మచ్చునైన గానంబట లేదు. త్రాగుడున రంభ వలె గానించు రక్కసి— అన్యతమువలె బోవఁజొన్న హామీ హలము— పరమానందముగఁ దోచు పాకము! మొచ్చునట్లు కుక్కనుజేసి మొటిగించును: రెండవగ్లాసు— కొండించిసి యూ డించును; మూడవగ్లాసు— మన్నంజేసి నుమించును; నాలుగవ గ్లాసు— గాడిదను నెసి నడిపించును: అయినవగ్లాసు— పండ్లను బండ్ల బండలో పొరలించును! నురులుడు మన్మథునినకు బాగుండు కాఁగానే— ఫరిజ్జానమునకు సెలవు; పట్టుచల కాటవిడుపు; పండ్లను లకు స్వస్తి— సత్సంగల్యములకు సమూహము; కేమి కుద్యారణ, పెత్తనమునకు తిలోదకము; ఎగ్గనకు మంగళము, స్త్రీలకు మారకము! మనకథయే యిందులకు మంచి నిదర్శనము మన వివాహము నాటికి మహాలక్ష్మి యింటు దాండన నూడుచుండెడిది. సర్వకాలమును దినానమునందు సంక్రాంతిసంఘగవలె నుండెడిది. పృథలు మీ సగ్గుణములను బట్టులవలె బాగ్గొడి వారు, అట్టినితిలో నెగ్గో యూ యంటుబాడ్యము పోడినది. అదిమొదలు క్రమముగా సైశ్వర్య ములరించినది— పరువు పడటం గలిగినది. పరపతి పటాపంచలైనది— సౌఖ్యము సన్న గిల్లినది, పరివారము భగ్గుమైనది— యెట్టేటు యెగిరిపోయినది— చెరువులం తేసి మేడలలో మెలంగిన నాకుం బెట్టుకొంది కాంపు రము దాపురమయినది: అఖండగర్భ శ్రీమంతులైన మీకు— అన్నమో రామచంద్రా యసు ననన్త చేరు నైనది! అదే మట్లున్నాడుకీ— నే నన్నమాటల కాగ్రహమువచ్చి కాదుకదా?

కేసు — అగ్రహము వచ్చి కాదు— అనివార్యమైన దుఃఖము వచ్చి! నిశ్చయముగా నీ షలుకులవల్ల నాహృదయము నీడైపోయినది! కాని యిట్లు కాలిన వెనుక బోసిన నీటిపోతవలె నీ ప్రబోధ మంతయు

నిర్దేశము! ఏ మగమనా? - తాగిగుడు అలనాటుపడినదాని
బాములు తాగిగుడు పడునకేగాని చెలియవు! గడియ తడవైన
చో మేను గానుగను పెట్టి యాడుచున్నట్లుండును. నరములు
కాశిరోట నిడి నలుగఁగొట్టుచున్నట్లుండును, కీర్తి సడలును,
కాళ్ళు తడబడును; పెరవులు బెరడు కట్టును. నాలుక పిడుచ
కట్టును; కన్నులు కననేరవు, వీనులు విన నేరవు, తట్టెడు
కరాకు, పుట్టెడు చిరాకు! కాబట్టి,

ఆ. మానవచ్ఛ శీండి మానవచ్ఛను నిద్ర
మానవచ్ఛ చలిలపాన మట్లై
ముదిత మొక్కనాని నూతి ముంచినయెడ
నుష్కిపాన మిగక మాను టరిది!

ఇంతి యేల?—

సీ విష్ణు ముకుపుటలో వెల వెలడుకకను
సున్యమునకును దారతమ్యంబు లేదు;
కాని, విష్ణుము వోడనె గణిత నిడుచు
చచ్చునందాడ మన్యరసంబు విడదు!

నిర్మి—నిజమే కాని - మనసుండినచో మార్గ ముండక పోదు.

రఘు—మనసు లే కేమీ?— మార్గమే కనబడ కున్నది.

నిర్మి—నీను చెప్పినట్లు విన్నచో— నెలదినములలో మాన్పగలను!

రఘు—అల్లయిన, నీమాట కడుగుదాఁటిన నొట్టు!

నిర్మి—(సంతోషముతో) నిజముగానేనా! అమ్మయ్యా!— యెన్నాళ్ళ
కట్టిమాట వింటిని! కష్టమైరియింట నికఁ గాలు పెట్టరు గద?

రఘు—నర్వమును దాని స్వాధిసములో నున్నది గదా— కాలుపెట్ట
కున్న మన కొక గవ్వయైన దక్కునా?

నిర్మి—ఏమి వెట్టి! దాని చేజిక్కినది మరల దక్కుట కూడనా!

క. గోడకు వేసిన సున్నము,
స్త్రీడరు చేబట్టినట్టి ఫీజు, వలచిరో

చేడ కొనంగిన విత్తము,

బూజివల బడు సెంటు మరల బొందంగ వశమే!

రఘు—నా యభిప్రాయ నుది కాదు— ఏదోవిధముగా నేనా? మైత్ర
సంగ్రహించుకొని వచ్చినచో— ఏ మువ్వారాతరశాలయో పెట్టు
కొని జీవించవచ్చునని.

నిర్మ—అమ్మయ్యా! అయింట రాలు పెట్టిన బూజును మరల
మాజిపోక నూనదు! ఆపాటిగామ్మున నై నిూరిచో? కనగనలని
పనియు లేదు. ముత్తా కామరాజుగొద్ద పూను నేలు వచ్చి నే?
నాను. మీ రాసమ్ము తీసుకొని, మీకిచ్చునుయిన వ్యాపార
మును బ్రారంభింపుడు.

రఘు—నా యెడ నీకాపాటి నమ్మకము నలదా!

నిర్మ—మీ కా సందేహ సెందులకు?— (అని లేచి, పెట్టు తెచ్చి,
యందలి కాగితమును చీసి) ఇదిగో మిది యతిడు నాకు వ్రాసిన
యిచ్చిన నోటు. దీని నిష్పాదే మీకు మార్చెదను. అన్ని పట్ల
కొకటి—ఈవేనగి బెంగుళూరులో గడుపుటకై : యపరిపూయం
కాలము రైలులో బయలుదేర నిశ్చయించుకొని.. యిదాక న
ముందరినెల వడ్డీకూడఁ బంపివేసినాడు. కాబట్టి, మీ నిష్పాద
వెళ్ళకున్న మన కా సొమ్మింతలోఁ జేసిరాదు. (అని నోటును
వ్రాయవలసిన మాటలు వ్రాసి యిచ్చి) చాలునా?

రఘు—(చదివిచూచి) చాలును, నెళ్ళిరానా?

నిర్మ—సందియ మేమి? వెళ్ళి. వెంటనేమాత్రీ మింటికి రరకు. మీకు
వచ్చునరకి వంటచేసి సిద్ధగా నుంచెదను.

రఘు—ఇదిగో— మిప్పుడు రానా! (అని లేచి, వీధిని బడిచివుచ్చు)
ఇంతటి యిల్లాలి నెంత దుఃఖపెట్టితిని!

గీ. ఎచటనో పుట్టి, తమయింట్ల కేగుబెంచి,

తమ్మె దైవనములుగఁ జిత్తమున నమ్మి

తమ నిమిత్తము బ్రతుకులు ధారపోయు

నతుల నేడ్పించు పతులకు గతులు గలనె?

శర్మ—(నృక్కనుండి చూచునఁ బ్రవేశించి) ఇదేమియింత సేపున్నారు?
వెళ్ళిచవనియైననా?

రఘు—అయినది కాని- మఱియొకవిధముగా నైనది.

శర్మ—అనగా?

రఘు—నానైఫ్ (Wife) నాకుఁ బరిపూర్ణ ప్రబోధము కలిగించి,
నావెనుకటిచర్యకుఁ బచ్చాత్తాపపడునట్లుచేసినది. ఈదుర్వ్యసన
ముల నింతటితో విడిచిపెట్టి, యికమీఁద దాని యిష్టానుసార
ముగ మెలంగుచు-ఇదివఱకుఁ జేసిన యన్యాయమును మఱపున
కుఁ దెచ్చుటకు నిశ్చయించుకొన్నాను. ఈ సంగతులు నీవు
కన్నూరి కెఱిగించి, యింకొకదారి చూచుకొమ్మని చెప్పుము.

శర్మ—(తెల్లబోయి) అట్లయిన, మీరిప్పు డచుగుచున్న దెచ్చుటికి?

రఘు—నానైఫ్, ముక్తాకామరాజుకడ వడ్డికి చేసిన మూడువేలును
నన్ను వీసికొమ్మన్నందున-ఆసొమ్ముతో నేడేని వ్యాపార
మార్పిడిన త మనుజులంపుతో, దానిం దెచ్చుకొనుటకై వెళ్ళు
చున్నాను.

శర్మ—(తనలో) ఇప్పు డీతనినూట కష్టంబు చెప్పు గూడదు. ఈసొమ్ము
చేత బహిరవెనుక, నిష్ఠి కుక్కనుజేసి గూడ్చుకొనిపోగలను.
(పయికి) బాబు!మీపంథి ఫస్టుక్లాసు (First class)గా నున్నది.
ఎల్ల కాల మొక్కచీరీతిగా నుండుట యేరికిని మంచిది కాదు.
మీరు వెళ్ళినప్పుడు రెస్టూరియంట నాకుమాత్ర మేమిపని
యున్నది! మీరు ప్రారంభించు వ్యాపారమునందుఁ దోడు
పడుచు, నేనును మీలోనే యుండెదను.

రఘు—అందుల కభ్యంతర మే మున్నది? - అయితే కామరాజును నీ
వెఱుగుదువా?

శర్మ—ఎరుగ లేమి? - రండు వెళ్ళుదము.

(ఇద్దఱుఁ గలసి నిష్క్రమింతురు)

ఇది యష్టమాంశము.

న వ మాంకి చును

మొదటి రంగము

ప్రదేశము:—కస్తూరి పువ.

పాతశము:—కస్తూరి శర్మ

కస్తూ—అట్టై చంపక-అదేమో సరిగా! పోయినా నువ్వోసింపవదు.

శర్మ—అట్లుయిన విను: మన సన్నాసి మామిగాగు మగణించినాడట!

మరణకాలమున, దనయూస్తి యంతయు నన కొమ్మలను
జెందునట్లు విల్లు వ్రాసినాడట-విశ్వాస రావు వెళ్ళి విల్లునంపలి
యాస్తియంతయు వప్పగించుకొని - వచ్చినాడట.

కస్తూ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమిటి!-ఆస్తివిలున యేపాటి గుండునో?

శర్మ—ప్రత్యేకము స్థిరాస్థివల్ల, పన్నులు పోగా పది నేలు వచ్చునట!

కస్తూ—అమ్మయ్యా! అంతాస్తియే నిర్మల భూమిగాడ నిలుచుగా?

శర్మ—దానిమొగము దాని కొక్క పన్నిడి దక్క-నిత్తమా? ఎవ
దామోదరుడు మన చేతిలోనే యున్నాడు గదా!

కస్తూ—ఈ చపట వెళ్ళి, సగమైన వ్రాసుంచుకొని రాగలడ!

శర్మ—అది నీలో నున్నది. నీవు తలంచుకొన్నచో నిమిషము. పని!
అడుగో-అతడును వచ్చుచున్నాడు-ఒకపట్టు పట్టి చూడుము.

రఘు—(హెచ్చరికతో, ఆగూసముతో బ్రవేశించును.)

కస్తూ—ఎంపలో నెక్కడికి వెళ్ళినారు? అయ్యో!-అదే మంచి చము
పట్టినది! ఇంక నూర్చుండుడు! (నూర్చుండఁబట్టి విసరును.)

రఘు—ఇగువురు నూర్చుండి యేమిటి యాలోచించుచున్నాను?

కస్తూ ను జేమియు లేదు, మీకొక శుభవార్త చెప్పవలె నని.
రఘు — ఏమిటది?

కస్తూరి—మీ మామగారు మరణించినారట!.

రఘు — ఇదా శుభవార్త?—అవును మరణించినారట.

కస్తూ — అయినచూ స్తియంతయు మీ యావిడకు వచ్చినదట.

రఘు — అవును వచ్చిన దట! నాఁ డది నాయెడఁ జూపిన యాదా
ర్యమునకు భగవంతుఁడు దాని కీవిధముగాఁ బ్రత్యక్షమైనాఁడు.

కస్తూ—అది మీ సానున్యతః—యామె యాదార్యమా?

రఘు—సలే, యేదియో యొకటి—యెందుల కాసంగతి యిప్పుడు?

కస్తూ ఎందులకా?—భంగారమువంటి జమీ పదటఁ గలుపుకొని,
ఘోరు పడుచున్న బాములకు నా మనసు మ్రగ్గిపోవుచున్నది!
మరల నొకసారి వెళ్ళి, మంచిమాటలు రెండు చెప్పి, సగమైన
హాయింతుకొని వచ్చితేరా—నాసంతాపము తీర్చినవారగుదురు.

రఘు — ఏమొగము పెట్టుకొని మరల దాని యెరుటి కేగుమనెదవు!
సిగ్గువిడిచి నేను సిగ్గుపడినను—న న్నది మరల నమ్మునా?

కస్తూ—నమ్మునట్లు రవంత నటింప కూడదా?

రఘు—నానల్లఁ గారు! వెనుకటివానికే నామనసు నేగిపోవుచున్నది!

కస్తూ — ఆఁ!—అట్లయిన నామా స్తియంతయు నేనుగూడ తేలి
యనా?— విశ్వాసరావు పర మగున! గణికపోచకుఁ గట్టువడి
యుండుటకు మీయావిడ కస్తూరి యనుకొంటిరి కాబోలును!

రఘు — ఏమిటీ, యెంతమాటాడితివి! ఇదిగో!— యీసంగతి యింక
నెన్నడు నాయెనుటఁ దలపెట్టకేమి! (అనిలేచిచక్కబావును)

కస్తూ—...ఈ పీనుఁగు వినునట్లులేదు!—ఇక నేమిటి సాధనము!

శర్మ—సాధనముల సంగతి నీ కేల?— సగముకదా సీవు కోరినది.
సర్వము నీ న్యాయము చేయకున్న—నా పేరు శర్మ కాదనుకో!

కస్తూ—హా! హా! అదీ మగతనము! ఏదీయొకము ద్దేది!

(అని ముడ్తాడుచుండఁగా దెరపడును)

రెండవ రంగము

ప్రదేశము:—నిర్మల గది.

నిర్మల—(మంచముపైఁ గూరుచుండి) కలకదా!

గీ భర్త యేవేళ్ళపజ్జనో పండుకొనఁగ
నింట నొంటిగ శయనించి కంటఁ గూర్చు
వెంటఁ దోడును లేక, తపించునట్టి
రమణికంటెను నిర్భాగ్యురాలు కలఁప!

ఇంతయాస్తి నాయనగా రిచ్చిపోయినందులకు ఇప్పుట్టికి నీ
నీయనమతి మరలినచో, నిరువుర మెంతేనిస్పృహడుదునుగాదా!
ప్రాణేశ్వరుఁ డట్లు పరాధీనుడై చరించునప్పుడు—ఈనర్మభూత
కేమిసంశోపమిడఁగలదు! (వినుటచుఁగివచ్చి) రెండుమూల
నాలుగులయిదు—ఆఱు—ఏను—ఎనిమిది—తొమ్మిది—పది—పదినొకండు—
పండ్లెండు—అమ్మయ్యా! అప్పుడే పండ్లెండు డయినదే! కనుకను
కాసంత కూర్చు వచ్చుచున్నది! రంగి యెందుచేగినో యీ
పూట రానే లేదు. రంగండు మరలఁ నిచ్చుతాగి నెన్ని తెలు
పగులఁగొట్టినాడేమో! పాప మామండకు ప్రితిదిన గండము
కదా! అదృష్టవశముననాకాయనస్థ మాత్రము లేకపోయినది! చి!

ఆ. కానలోన మొఱివ గాఁ బుట్టినచ్చును,
నీటికుక్కగా జనింపవచ్చు;
వరంగ, త్రాగుపోతు భార్య కాఁగూడదు
కలను నైన—నాటకమున నైన!

ఒకవేళ రంగి వచ్చి పిలిచినచో నినిపించుటకై గదితలుపు
తెరిచియుంచెద. (లేచి, గదిముత్తంగించి, పండుకొనినిద్రించుచు.)

రంగ—(పెరిటితలుపు తెరిచుకొని, తానుచు లోపలఁ బ్రీ కరించి)
ఓయిదేవుడా! వెరటిగోడ దానైనది! పేగుబ్రెగాయి! నీనిచ్చి
కనుపు నట్లుగా—యీతలుపుమా పైరం దెచ్చినే నొచ్చింది! ఆ

యెదవకుక్క నాయెంట బడకపోతె యెప్పుడో రానలసివోయ్యే
 (ముందునకుఁబోచి) అదుగుట్టంకావోను-అదుగో-ఆయమృగది
 తలుపు తెరిచే వుంది! హొచ్చినసని కాగానే, పొక్కమినిష్టో
 చాటిపోవడానికి, యీదితలుపు గెడ తప్పించి వుంచుకుంటాను.
 (అట్లుచేసి, మెల్లగాగదిగుమ్మము జేరి, యేవి సెప్పాయేనాడూ
 లేంది కాళ్ళొడుకుతున్నాయి! యీరోగాని కిదేమందు. (జేబు
 లోని బ్రాంధిసీసా తీసి. కొంచెముత్రాగి సీసా మరల జేబులో
 నిమకొని) అసీ! అనుకున్నో ఆరోగం పొదిలింది! అగ్గిలో
 వురకమంటే యీపాలి అమాంతంగా వురుకుతాను. (వినుట
 నభినయించి) అదుగో గురక! మంచి నిద్దర్లోవుంది! మాదొడ్డ
 సమయం! మెల్లగా గదిలోఁ బ్రవేశించి ఎల్తురుసాట్లు-(దీవము
 పొడిగించి, జేబునుండి యొక చిన్న సీసాయు, నొక కాగితపు
 మడతయుఁ దీసి) ఈవుత్తరం తలకింద పెట్టి - యీసీసాలోది
 కూంత మూతిమీ దెయ్యాలి. (తాచుచు మంచముకడ కేగి)
 కాదు కాదు-ముందు సీసాలోది మూతిమీ దేసి, తరువాతె
 నుత్తరం తలకిందపెట్టి మన్నాను అంచేత, అందాకా యీవుత్త
 రం విక్కమంచుతా (కాగితపుమడత మంచముపై నిడి, వెనుక
 తట్టినకుఁబోయి, సీసాకార్కుతీసి, వంగి, నిర్మలముఖమువంకఁ
 బోచి, యులికిపడి, వడఁకుచు) వోయిబాబో!-నావొల్ల కాదు.
 యిట్లాటితల్లిని నా సేట్లో నేను సంపలేదు ఆ మొహం కంట
 బడేనరికి - అరికాల్తేమ నెత్తికెక్కింది! ఆయెదవడబ్బు నా
 కక్కల్లేదు! (సీసాకుమరలకార్కువేసి, కొంచె మీవలకువచ్చి)
 మళ్ళీ కాళ్ళు సుడత పడుతున్నాయి. మనసుకూడా-మాకంగా
 రుగా వుంది. కాస్తచుక్క తగిల్తేకాని - యీగాబరా పొదిలి,
 బయట పళ్ళేను. (గొంతుక కూర్చుండి, తలకుఁజుట్టుకొన్నబట్ట
 తీసి క్రిందనుంచి, జేబులోని బ్రాంధిసీసా తీసి, పూర్తిగానోట
 బోసికొని, సీసా క్రిందనుంచి; క్షణ మూరకుండి, మైకముతోడి
 యుత్సాహముతో) యేనాడూ లేంది-యీపూటంత యెడవనై

పొయ్యానే! చీ! చీ! సిగ్గు! మీ! అనూరాధ! అడిగినట్లు
 డబ్బా- నొకటి కొంచూ యిట్టా. యీకాన్పునీ చేసు కొట్టి-
 కొం దొందలు కొక్కం చేతికిచ్చి- రంగావీణి కేపుకట్టి, బంగా
 రంజాగు సంపేట్టా నన్నాడు! యెన్నికబుల్లో పెట్టొచ్చి, యెక్కిన
 లాగు వక్కా యెత్తే, యే నర్తకి! మొగా న్నూప్తాడు!
 కట్టితో కొట్టవలవా- కట్టితో నగక కలవా? మూడుసుక్కలు
 మూతిమీ దెయ్యవలగా! గో!- యీవా లేపేస్తా! యెయ్యక
 పోదు- యిది సూపం కాదు! (చిన్న నీనాతో చివాలున లేచి
 తప్పటసుగులతో మరల నలవెనుకకు వెళ్ళి వడకు జేసుకుంటో
 నీసాకార్కు లేనీ, వంగి, మెల్లగా నీసా నంచును.)

నిర్మ:- (మూలమై బడిన దా) వక పులం బక్కలవల్ల నిద్రచెడి, సూర్యు
 గుచు చేయివినరగా, నీసా పోయి- (గమనం బడినంతట మళ్ళీ
 పడి కన్నులు తెరిచి) నాచేతి కిట్టినట్టుటి చెవుమా పిగిలిసింది!
 (పెదవులు చప్పురించి) నానోటి కేవియో కొత్తవుచి పచ్చినదే!

రంగ- (భయ కంపములతో) పోయి దేవుడా- యేం బుద్ధి! వొక్క
 పుక్కతో వ్వుల నండు- వొళ్ళకు వక్కానచ్చాను! పొనా
 లేదు- మన్నా లేదు! నావొంక పూడికముందే నాగుఢాఁపులాగ
 వక్కాబోయి- బయటపడితినాబతుకు కౌను! (నిష్క్రమించును)

నిర్మ- (ఉలికిపడి) ఎవరు నారు! - ఎవరు నారు! (చివాలున లేచి
 కూర్చుండి) అమ్మయ్యా! దొంగ! (అని మంచముదిగి నిలుచుండి)
 అదిగో- వీధితలుపు చప్పుడగుచున్నది! అన్నన్నా! దాటి
 పోయినాడు గదా! కన్నులు తిరుగుచున్నవి. కారణమేమి
 చెప్పుమా! కడుపులో వికారముగఁ గూడ నున్నది!
 నాలుక చిమచిమ హడుచున్నది- సరములు బిగు వగుచున్నవి
 భయముచేతనా? - నా మనసు నలునంత కూడఁ బెదరలేదే....
 ఆ! తెలిసినది! ఆ వచ్చిన దొంగ తన యిచ్చవచ్చిన స్థితుం
 తయుఁ జక్కఁజెట్టుటైనా కేదో మత్తుమందును బ్రయోగిల్లండి.

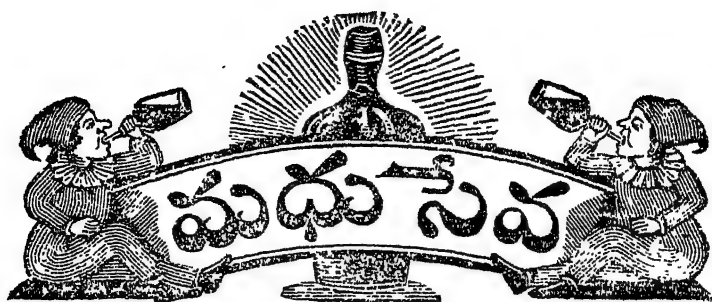
యిదికాగా-నా క్షణో ప్రిభావము కలిగినది! ఈ నోటిరుచియు
 నిలికారము దానినే! అగుగాక - కాసింతి మగత తప్ప - నది
 నుడమి చేయు గలను! వీధిలెలుపుకను గడియ వేసి వచ్చి)
 విశ్రాంతిగా- అంతే నిద్రపోయెను. (నడవబోయి తూలి)
 'కాన్య తరబడుచున్నదే - నన్నలుకూడ మిగుమిల్లు గొలుపు
 చున్నది! అంతకంత వికారమును నధిక మగుచున్నది! -
 ఆసెము పేయిదీపములుగా సగమునున్నదే! ఈవికారముతో
 ప్రిభావములు అగును నెప్పుడగునా! - నాలుగే సిడుచు
 కలిగినది! - నాలుగును పాములు లేయదు గదా! కక్క
 ను గాగునును లేని- రంగిరా లేను- ఇప్పు డేమిటి చేయు
 వగినది? ఇట్టి నిష్పాపము మమన నెనుకు ఒలుకుదురా! కటకటా!
 భగ్నతాగము లేని పార్శ్వ ప్రితు కింతటిదే గదా! (ఆవేశ
 ముతో) పిచ్చి-నూయి మన్యరనమా! మాపాలిటి శనిగ్రహము
 నై-మంజుష్టి యెడబాటును గలిగించితివే! పుట్టినవంశమా-
 పూజ్యుడైనది; పదివీచిగునా-నమగ్రిమైనది; నడచిననడతా-
 నానెన్ననది; - ఇట్టి నా యనుంగుభగ్నినే యిట్లు లభోగతిపాలు
 చేయు గలిగి నిలక నెవ్వరిని నెను చేయజాలవు! ఏనేరము
 ను లేకుండ జరిగినది! ఏచాత్య నీవు లేకుండ సాగినది! ఏ సం
 గ్రామము నీవు కాలు పెట్టుకుండ నెగిరిపోయినది! కడగండ్లు నీ
 కొటకు-కన్నములు నీకొటకు; అప్రమాణములు నీకొటకు,
 హస్త్యునికొటకు; మోసములు నీకొటకు, వేసములు నీకొటకు,
 ప్రిభావ నీదాసుడు, పరిచారకుడు; నీదాసుడు; పండితుడు
 నీదాసుడు పామరుడు నీదాసుడు; - నీ యధికార మెంత
 నిరంకుశ మైపోయినదే! ఓప్రిభావలారా, ఓప్రిజా ప్రితినిధు
 లారా! ఓసంస్కృతలారా! ఓ స్వరాజ్యవాదులారా!
 ఈమద్యరసమువల్ల - ఈ మహామారివల్ల - ఈ దుర్విషమువల్ల
 ఈ దుష్టజాడ్యమువల్ల - ఈ యగ్నిద్రావకమువల్ల, ఈ హలా
 హలమువల్ల - ఈపీడనవల్ల, ఈపిశాచమువల్ల - ఎన్ని సంసారములేట

గలిసి పోవుచున్నావో యెన్నడేని గమనించితిరా? కాళ్ళతోను కొనిపోయి, కన్నులు దించుకుపోయి, నడఁచెడి యనయవములతో; వంకరపోయిన పార్శ్వములతో; కుంగిన మూపులతో. కుక్కిరిశ్శానములతో, పునసు చెడి, సుతిపోయి - అన్నమో రామచంద్రాయని యెండటల్లాడుచున్నారో యెప్పుడెనిపిరికించి తిరా? ఎన్నికొంపలలో దరికదేవతి తాండవమాడుచున్నదో - ఎండటిభాగ్య లెంతలేసి బాములు పడుచున్నారో - ఎండటిని - అన్నమునకు మొగమువాచి యెంగిలియానులు నడుచున్నారో - ఏపాటియైన పరిశీలించితిరా? ఎండటిమూలుగులతో, తిండ్రిలు త్రాగిన మద్దవిషము మజ్జతో మిళితమై యెంత లేసిరోసములకు గారణమగుచున్నదో - ఎండటిపాపిని త్రాగుడునల్ల పడుచు తనముం - పండ్రి, యెండి, నూడి. మిక్కిలి - ముకాలమిప్పుడు వున కాహారమగుచున్నారో యరనతిరా? ఏదంటే నెన్నేసికొట్టు త్రాగుడుకింద దగ్ధమగుచున్నావో - ఎన్నేసి నేరములు, ఎన్నేసి హత్యలు త్రాగుడువల్ల దట్టము లగుచున్నావో పరిగిణించితిరా! ఏమి యన్యాయ మిది? - ఎంత విరుద్ధమిది!... తల్లిభరతిమాతా? తపోనిధులం గన్న నీ వీ త్రాగుబోతులనెట్లు కనుచుంటివి? మానవిధులం గన్న నీ వీ మధుదానుల నెట్లు కనుచుంటివి? టర్రీ- యీజుప్తులలో త్రాగుడు లే దంట! - అమెరికాలో మద్య సార మమ్మినవానికిని, కొన్నవానికిని గూడ నాడిసి నెలలు టిక్కి యంట! - బల్గేరియాలో త్రాగినవానిని బహువుతో జలచేసి పట్టణ మంతయు నూరేగింతురంట! త్రాగుడు భారకముగా నొప్పువారె తన్నివారణమునకై యిట్లు పాలుపడుచుండ - మద్యపానము మహాపాతకముగ నెంచు నీచిక్షలెంత మందభాగ్యులై లే మమ్మో! పరమేశ్వరా-తండ్రి ప్రిభువులు పరాగ కాములు - ప్రజాప్రీతి నిధులు ప్రసాదరాములు - సంఘసంస్కర్తలు సభా వాక్కులు, స్వరాజ్యవాదులు సహాయదారులు - అట్టివారివల్ల నీయంటురోగ ముహరించుట యసంభవము. మద్యవిక్రయమున మనుజులకు

విషము పోయుట యని యెఱుంగని మావర్తకులు బ్రాందిలో
 కొకేయిను: సారాయిలో నున్నైత్తచూడుము; కల్లులో కుంకుడు
 నుసుగుఁ గలిపి-ప్రజల ప్రాణముల తీయు మావర్తకులు - ఈ
 పాడువ్యాపారమును బరిత్యజింతు రనుట కల్ల! తమదారిద్ర్యము
 నకు త్రాగుచే కారణమని యెఱుంగని మాప్రజలు - తమయా
 యువు త్రాగుచువల్లనే తరిగిపోవుచున్నదన యెఱుంగని మా
 ప్రజలు - దిండునకు కోటిరూప్యములు దీని క్రింద దగ్ధమగు
 చున్నవని యెఱుంగని మాప్రజలు - తమ దేశమున కిది గొప్ప
 తలవంపని యెఱుంగని మాప్రజలు - ఈ పాపిష్టివ్యసనమును
 బహిష్కరింపఁ గలుగుట యసాగత్యము! నీకటాక్షమా: తప్పు
 యీ నీడ నిర్మూల మగుటకు దారిలేదు! స్వరాజ్యము కొఱకు
 నిన్నొంపను - సాయుజ్యము కొఱకు నిన్ను బ్రాంధింపను - మా
 దేశమున నుచ్యపానము లేకుండఁ జేసితివా - మాకు కొటి
 స్వరాజ్యములుఁ గోటి సాయుజ్యములుఁ బ్రసాదించినట్లు భావిం
 చెదను! (ఆయాసముతో) అమ్మమ్మా! హమ్మమ్మా! హో! హో!
 (మైకముతో) ఏమిటీ నే నిపు డన్నమాట! ఎక్కడికి చెప్పుమా
 నే నిపుడు వెళ్ళుచున్నది! నా యొంటినిండ్ నల్లులో, చీమలో
 ప్రాకించున్నది!....తలవెంట్రుక తెనరో పీకుచున్నారు. నాయొడ
 తెనరో రక్తుచున్నారు! అడుగో నా ప్రాణేశుడు! అమ్మమ్మా!-
 వచ్చినారా! ఆ! ఆ! ఆ! అంటుకుడు! (అని రెండడుగులుఁ
 వెనుకకు వేసి, అంతలో మంచము తగిలి, యట్టై దానిపై)
 గూలఁబడి) అయ్యో! నో రెండిపోవుచున్నది!....అబ్బా!
 దాహము! దాహము! హా! పరమేశ్వరా! (అని వెనుకకుఁ బడి
 పరమేశ్వరా! పా! పా!

తెర పడును.

ఇది నవమాంకము.

ద శ మ్రాం కి ము

మొ ద టి రం గ మః

ప్రదేశము:—పోలవరపురము

ఇనస్పెర్వురు — (అయానమాతో బ్రహ్మేతి) అయినా! నీవు
యవన!—యేమి బ్రహ్మకు! పోలవరపురమున — నీ గర్భము
దుకాణము మంచిది! నిర్మలాంబును కృష్ణానాథరావునా నీ ముందు
యుందు రను నిశ్చయాభిప్రాయమాతో నారగా నా ముందు
తోడనే యరెట్లు చేయించి- సాక్ష్యము సమకూర్చునునీ సన్ని
నలిపివేయుచున్నాడను! సాక్ష్యమునా చాకగా తొలుతును! విద్య
సరావుగారు వచ్చినది గొంతచిక్కు- నిడవచ్చునని యున్నది.
ఇంతవఱ కాయన రానే లేదు. ఇకన డిమిటికి చేయరానిది.
అని బల్లకడ నున్నండి, యే... కానినానాని తీసిచూచును.)

విద్యా—(ప్రసేషించి) విధివిధాన మొకటి బ్రహ్మ మునుది!

సీ. పరిపూత చరితుండై పరంగు నా శిష్య మివ్వ
పానంబునకు బాలు సమకూరేమి!

సతతంబు విబుధసంగతి నొప్పవెం జిలు
నులునలతో నెల్లి సులువు నీమి!

వెలుకాంత నీదు పై నెం బెడ కేగునా జిలు
వారికాంత గృహంబు నన్ను నీమి!

పోరంపు సిరులతో కులమూగువా జిలు
తలమించు ఋణముల దగులు నీమి!

అట్టి సంఘాతములు పెరిగ నమ్ము లేదు!

నిజమే నీ జంపెనను ఘోర నిద యేమి!

కాలి నొకళ్ళతోనే వెళునా! యేమి!

కట్ట! యిది యెట్లు విభజింప కాక యేమి! (పరిక్రమించును)

ఇన—(తలమెత్తి చూచి) ఇదిగో—యెప్పుడు వచ్చినారు! ఇప్పుడే

నొన్నాటయనుకొన్నాను! కూర్చుంటున్నాను! ఇన్నాళ్లుచేసినారేమి?

విశ్వా—(కూర్చుండి) నిలువక మానేసినామా? నిలువక పోవుటచే,

నిన్ను నీయవయ నుండి మానారెప్పుడు తరములు నాకందినవి

కాదు. చురుకైనదిగానీ, నానాటకాడ చేయకుండబయలు

దేరినామా? ఎరిగి నీ కిచ్చినాను.

ఇన—రాత్రిదే వచ్చినారా? రాగానే నన్ను కలిసికొన లేదు?

విశ్వా—మొందు ర్భూతాధరాప్రగాడితో ముచ్చటించునటకు నీవ్యవ

హారమునందు బ్రేవేదించుట కిష్టము లేక—అగుగోదయముకా

గానీ—అనాకు నెట్టి, ఆయనతో మాటాడియున్నావచ్చినాను.

ఇన—అగుననా?—అట్లయిన నేగో విశేష ముండవలెను.

విశ్వా—ఆయన స్వగోపి—అదియే విశేషము.

ఇన—అని మీ తెల్ల చెప్పె గలదు?

విశ్వా—అట్టి స్మృతివిశ్వాస మాదు. నాను గలుగజేసినారు!

ఇన—మాటల చేతిగా—నివర్తనముల చేతిగా?

విశ్వా—మీ చేరు నివర్తనములనుబట్టి యాయన నరెట్లు చేసినారు?

ఇన—అయి మరణమువలన లద్దిన బొందువా? డాయన. ఆయన

యిప్పుడేగకాముడై యున్నాడు. అందువలన, నిది యాయన

పనియె యని యిప్పుడుపడవలసి వచ్చినది.

విశ్వా—ఆత్మహత్య చేసికొనఁ దలంచినట్లయె స్వయముగా వ్రాసిన

యత్తర మొకటి యామె శయ్యపై దొరికిన దటగా?

ఇన—దొరకనది, తమ్మనై ననుమానము కలుగకుండుటకై బానిసరఘు

నాథరావుగారే కల్పించినారని మాదొరగారియభిప్రాయము.

విశ్వా—మీ యభిప్రాయము?

ఇన—ఆమె సూక్ష్మహత్య చేసికొనియుగమవనిచే నా మభిప్రాయము.

విశ్వా—అట్లయిన మీయభిప్రాయముగూడ నది యైనది కానిదే నాయభిప్రాయము. అయిన నాయుత్తరమేమీ చూపినను

ఇన—ఇదిగో—యిచ్చుటనే యున్నది (అనియుత్తరము నీచి ముచ్చున)

విశ్వా—(విప్పిచూచి, యలికిపాటుగో) ఇదిగో! - యుత్తరమిలాపి మనఁగా నిది! ఈయుత్తరము నిర్మలాంబ వాగ్వినిది కాదనినో కాక-యెవరు వాగ్వినిదో కూడఁ బెలిసిపోయినది!

ఇన—(ఆత)ముగో) ఏమిటీ!-ఎవరు- ఎవరావాగ్వినినాను!

విశ్వా—ఇంకెవరు-కస్తూరి! దాని యుత్తరము నాకడ నిర్మలాంబునున్నది. సంగతులుకూడఁ జదివి చూచుము- “భాగ్యవంశీ” లోలుడై నన్నునిడిచిపెట్టుటచేత, నాబీచితముపై ననిర్మలాంబు పుట్టి, ఆస్మహత్య చేసికొనుటకు సంగల్పించితిని. నాచావు నకు నేనే భాద్యురాలను-నిర్మల” (అని పఠించి) చిత్తగించి నారా? “అనన్యము” అనుటకు- “అనన్యము” అనియు “సంగల్పించితిని”ననుటకు-“సంగల్పించితి” ననియు- “భాద్యురాల” ననుటకు “భాద్యురాల”ననియు - నిర్మలాంబునిర్మలలో, గూడ వ్రాయదు కాబట్టి యిది కస్తూరి వ్రాసినదే యని నేను గట్టిగాఁ జెప్పఁగలను.

ఇన—ఉద్దేశము?

విశ్వా—ఉద్దేశమునకు మన సూహా లవనరము లేదు. నిర్మలాంబు కఠచేత నివృత్తముఁ జూపి, సగమన్యమున వ్రాయించుకొని రమ్మని శర్మయఁ గస్తూరియు శతవిధముల పోరినట్లును-శామ నిరాకరించినట్లును-రఘునాథరావుగారు పుచ్చుచున్నారు.

ఇన—సరే, సరే-సంగతి యిప్పుడు బాధపడినది! ఆమెను గడతేల్చి నచో, ఉత్తి యంతయు రఘునాథరావుగారి రమగుననియు, అప్పుడు దామిట్ట యంకించుకొనవచ్చు ననియు నుద్దేశించుటని

పోయినువారిని పొరపెట్టుటకై యాయుత్తరమును గల్పించి-యీ పనిచేసి యుందురు. ఆఫలమునందుఁ గానవచ్చిన యడుగుల గుత్తులనుబట్టి, యాయుంటఁ బురుషుఁ డెవ్వఁడో ప్రవేశించినట్లు కూడ స్పష్టపడుచున్నది. అందునల్ల నాప్రవేశించినవాడు శరత్ కావలెను అయితే. అతఁ డంత సాహసము సేయఁగలడా!

విశ్వా—ఆనంగతి యాలోచింతము. అయింట దొరకిన వేమేమిటి? ఇన ఒక కాళి వివపుసేనా, యొకబాగ్గిడిసేనా, యొక యుత్తరీయము విశ్వా—ఆ యుత్తరీయ మేమి?

ఇన—గుర్తు పట్టించు నిమిత్తము చాకలిగూడెమునకుఁ బంపినాను. అడుగో—అతఁడును నచ్చినాఁడు ఏమి జగ్గప్ప!యేమైనతేలినదా?

జగ్గ—(ప్రవేశించి విశ్వాసగాన్రుచు చూచి వెనుకకు తగ్గును.)

ఇన—సందేహ మక్కఱలేదు. చెప్పనచ్చును. ఎవరైన గుర్తించినారా!

జగ్గ—వీరిచాకలి చూచి మా పంతులుగారిదని చెప్పాడండి.

విశ్వా—మా చాకలి నాదని చెప్పినాఁడా!— ఏ దా యుత్తరీయము?

జగ్గ—(చంకలో మడత తీసి బల్లపై నుంచును.)

విశ్వా—(విస్మయించి) హాయి!హాయి! దొరకిపోయినాఁడు దొంగ!

ఇన—(జగ్గపైతో) నరే వెళ్ళుము. (అతఁడు పోగానే) ఎవఁ డెవఁడు?

విశ్వా—ఇం తెవఁడు!—మీ యింటిచుట్టమే! రంగడు! వీనిభార్య మొన్నజీవరకును మాయంటఁ బరిచారికగా నుండెడిది. దాని యెడ నాకుఁగల నమ్మకమునుబట్టియీమధ్య దానిని నిర్మలాంబ కడ నుంచినాను. ఆరాత్రి యది పడుకొనుటకు వెళ్ళలే దని తెలిసి కారణ మేమని యడుగ- తమ్మవరములో నున్న తన తల్లికిఁ బోయిముమీడికివచ్చినట్లు చెప్పఁగా, తానా రాత్రి యచటికి వెళ్ళినట్లును-తల్లిసుఖముగానే యున్నందున మఱునాఁ డేవచ్చివేసినట్లును జెప్పినది. దానికా కల్లవాస్త్ర చెప్పినవా డెవఁడో తేలినదా?— రంగఁడు!

ఇన—అలాగుననా? అయితే-యుత్తరీయమునంగతి యేమిటి?

మనసర మైనచో నామె నడిగియే తీసికొనఁగలరు. ఆయనయడిగినచో నామె యట్లు చెప్పననియుఁ గాదు. లోఁగడ నొకసారి యామె తనయొద్దనున్న సూతువేలరూపాయలనాయనయకుగ కుండగనే యిచ్చినట్లు విశ్వాసరావుగాను చెప్పియున్నాను. ఇట్టి స్థితిలో, నట్టి యిట్లాని నాయననంపించినారముట కంటెననంగత మింకొకటి యుండిదు! ఆమెతండ్రిగారివల్ల నామెకు వచ్చిన యాత్తి నెట్లయిన వ్రాయించుకొని గావలసిన దని శర్మయుఁ, గస్తూరియు రఘునాథరావుగారిని పర్యవధముల వేధించినట్లును ఆయన నిరాకరించినట్లును విశ్వాసరావుగారి సాక్ష్యమువల్ల విస్వస్థముగాఁ చెలియుచున్నది. ఆయనద్వారా తమయాటనాగ కపోవుటచే నామెను గడ శిష్యునచో నయ్యాస్తి కాయనహక్కుదారు లగుదు రనియు, నప్పుడు దా మాపోననము పట్టనచ్చుననియునూహించి, శర్మయుఁగస్తూరియుఁ గలిసి, సాహసికుడైన రంగనిచే నీహస్త్య జరిపించినట్లు స్పష్టపడు చున్నది. కాబట్టి, ఘనతనహించిన కోర్కూరు, దోషరహితులైన నూ ముద్దాయి గారిని తోడినే విడుదల చేయగోరుచున్నాను. (పూర్బుండును.)

సీత — (ఏమో వా)సికొనును)

నెంక — (మెల్లగా) బారిష్టరు బానయ్యగారూ! ఫీజుకొనం ఆలోచించక దింకంగా పని చెయ్యాలి సుచండి! పాతన్నేహం పరాకు పడొద్దని మా యక్కచ్యు మీతో మరీమరీ చెప్పమంది.

నాయ — (మెల్లగా) సాక్షుల నెల్లా సాగదీశానో చూచావా? అర్జ్యు మెంటులో మేట్టిగారి నెల్లా హడలగొట్టినో చూడు! ఒకవేళ కమిషన్ చేస్తాడనుకో - సెషన్సుకోర్టులో తుదాలమీద విడిపిస్తాను! అక్కడ కాకపోతే అజీలులో అరనిమిషం పని!

మేజి — ఏమి నాయండుగారు! మీ రేమి చెప్పెదరు?

నాయ—(లేచి) అయ్యా ! ప్రాసిక్యూటరుగారూ, పంతులుగారూ చెప్పినదానిలో పాయింటు నిల్లండి. సాక్షులు చెప్పినమాటల్లో సంబంధం స్పష్టరండి. పోలీసువారు మొదట మొదటి ముఠా యినిమాత్రమే అరెస్టు చేశారు. మిగతవానిని అక్రమంగానిన్న నాయంకాలం చేశారు. ఇది క్రిమినల్ ప్రొసీజరుకు కేవలం విరుద్ధం. (బల్ల గుడ్డుచు) ఈ వొక్కపాయింటుమీదనే యీ కేసు త్రోసివెయ్యబడవలసి వుంది. స్మిత్ అండ్ కోవాకి మోజంటు దాఖలుచేసిన ప్రత్యేక శర్మగారు ప్రాసిందికానిన కేసు స్పష్టంగా చెప్పగలను. శర్మగారి దస్తూరికిన్ని దానికీన్ని సంబంధం లేదు. అందువల్ల— ఆ ప్రత్యేక అయిన సేను ప్లెడ్జింగ్ ప్రాసిందిగా ఆవశ్యం నమ్మచుచున్నది. అదిగాక శర్మగారు ఎల్. ఎస్. పి. ప్యా సయనవారు అటునంటివా రిటువంటి పనిని అంగీకరిస్తారనడం అన్యాయం! నిర్మలాంబ మంచంమీద దొరికిన బెల్టుకు కస్తూరి వాసిం దనడానికి కారణా వేమీ లేవు. దానిని కస్తూరి వాస్త్రుండగా చూచినసాక్ష్యం లేదు. కస్తూరి యుద్ధిరా అని విశ్వాసరావుగారు దాఖలుచేసిన కాగితా లన్నీ కల్పితాలు. పోలీసువారు విశ్వాసరావుగారుకలిపి యిచ్చినదీచేసి వుంటారు.

ప్రాసి—(లేచి) ఐ ది క్వెస్టు దీ కోడ్డు టూ నోట్ దట్ నల్లంగ్!

నాయ—ఓ—నేను ముఘాయీల స్త్రీడర్మి—నాయిస్టంనచ్చినట్లు. ముఘాయీ డడానికి నాకు కావలసినంత అధికారంవుంది. కావల్సినట్లకల్పటంబీ సెక్షన్ చూచుకోండి!

మేజి—గో ఆ! గో ఆ! డోన్టు వేప్టు మై టయ్స్!

నాయ—చిత్తం—చిత్తం. కస్తూరి చక్కదనంలోనూ పంగిసంలోనూ కూడా చాలాపేరుబడ్డ మని... అది గొప్పకట్టం దంక! అన్నమాట రాలు మానేసి కూర్చుంటారు, కొమ్ములుపోగినవారంతాదాని కొంపచుట్టూ తిరగడం నేను స్వయంగా యెరుగుచును. దానికి

ధనమే కావలి స్త్రీకొంపలూగోళ్ళూ తెగనమ్మ తెచ్చియిచ్చేవారు కోటిమంది వున్నాడు. ఈనూ స్త్రీకోసం దానికింతపని చెయ్య వలసిన యవసరం యేమీలేదు. ఇక సాక్షులసంగతి చూతాం. ఈ కేసులో అట్టెండైన సాక్షులు ఆరుగురు. స్కిడ్ అండుకోవారి గోబంటు సాక్ష్యం చిల్లిగవ్వకుకొరగాదు. పోష్టు జవాను శర్మ గారి కాపార్మిలు ఏడేటున డిలివరు చేసింపి చెప్పలేకపోయాడు. పార్మిలుమీద స్కిట్ అండుకో వారిపేరున్న దంటాడు. అపేరు తానెందుకు చదినాడో - డేటు మరిచిపోయిన వాడాపేరెందుకు మరిచిపోలేదో కోర్టువారు అలోచించవలసి వుంటుంది. అపార్మిలుగో వున్నది ప్రెస్సిజ్ అసిస్టెన్ట్ అసలే చెప్పలేక పోయాడు. కాబట్టి, సూసాక్ష్యునికి గడ్లపరక చాటి విలువ లేదు. రంగి, తన మొగుడు తనకు ఫాల్సు యిస్సర్ మేషన్ చెప్పి తన్ను నిర్మలాంబ గానియంట పంపికోనడానికి వెళ్ళకుండా చేసినట్లు చెప్పింది. ఇది కేవలంవిరుద్ధం. నిజంగా మొగుడల్లాచెప్పినా నిశ్చయంగా కోర్టు వారి మొగుడు యేవెల్లామూ ఆనంగతి వష్యకోదు. కాబట్టి, యిది కల్పన సాక్ష్యమన్న మాటన్నప్పుడు. ఇక్కడికిముగ్గురైనారు. కడమ ముగ్గుల్లో ఇద్దరుపోలీసు జవానులు. పోలీసువారి సాక్ష్యవికెంత విలువ ఉన్నాలో కోర్టువారికి నిశ్చయమయ్యే వుండును. రాత్రి రెండు గంటలవేళ రంగల్లి చూచా నంటాడు! రాత్రి రెండు గంటలవరకూ బీటులో మేలుకున్న కానిస్టేబిలును నేనిరివరకు చూడ లేదు! ఆరాత్రి రంగడు కట్టుకున్నది తెల్లపంచని రంగి చెప్పింది యెల్లి సంచంటాడు కానిస్టేబిలు, కాబట్టి వీళ్ళసాక్ష్యం కంగోసాక్ష్యం అని చెప్పక తప్పదు. ఇకవిశ్వాసరావుగావున్నా రు. ఈనాటకాని కీయనేనాయకుడు. ఇదేకోర్టువారు ముఖ్యంగా వినవలసిన సంగతి. ఈయన కస్తూరిని కామించినందులకై రఘునాథరావుగా రీయన్ని డిస్మిస్ చేసి ఆవువ్యోగం శర్మగారి కిచ్చారు ఈకారణంచేత కస్తూరిమీదా, శర్మమీద కార్యణ్యం వహించి, కసి తీర్చుకొనేనిమిత్తం-శర్మగారిపేరుతోస్కిట్ అండు

కో వారి కుత్తరం వ్రాసి, ప్రెస్సిక్ ఆసిక్ తెప్పించి, పోస్టుజనానిని కట్టిశర్మగారికి తెలియకుండా తనకు జిల్లీచరీ చేయించుకుని, దాన్ని ప్రయోగించడానికి రంగస్థలం యేర్పాటుచేసి, తనమీద అనుమానం తగలకుండా పోయేవిమిత్తిం పొరుగుూ చక్కాబోయి, పనిచేసి నట్టు తెలిసినతరువాత పరస్పరంగా మొన్నరాత్రి చచ్చిచచ్చి నిన్న పోలిసువారిని కట్టి నిష్కారణంగా కష్టపర్చి, శర్మగారిని అరెస్టు చేయించారు. రంగడికి తాము కండ్లువా యిచ్చిస్తామే, రంగి తమయింట్లో చాలాకాలం పనిచేసినట్టు ఆయనే చెప్పి కున్నారు. అందువల్ల నే ఆయిద్దరినీ, గూఢచర్యనహారంబోయి పట్టపని ముట్టుగా చేసికోగలిగారు. ఆయింట్లో దొరికిన వస్తువులనున్నా దాన్ని పూవు చేయడంకోసం దాఖలుచేసిన యిదన వస్తువుగా లున్నా, ఆయన స్పష్టించినవే. కాబట్టి, కోర్టువారీనాగతులన్ని గమనించి, మామున్దాయీ లిద్దరినీ నిడకల చేయించుటకున్నా విశ్వాసరావుగారిపై తగుచర్య జరిపించుటకున్నుకోగతున్నాను.

మేజి—రఘునాథరావుగారు! మీరు నేరము చేసినారా?—పలుకు రేమి? మిమ్ములనే!—మీరు నేరము చేసినారా?

రఘు—(పిచ్చివానివలె) సేనా? నేరమా!— యేమి నేరము చెప్పనూ!— ఆ! అర్థమైనది! అయ్యా! నే నేపాపము నెఱుంగను!

మేజి—(వ్రాసికొని) శర్మగారు! మీరో?

శర్మ—అయ్యా! నేను చెప్పదలచినది సెషన్సులో చెప్పకొనవను.

మేజి—ఆల్ రైట్! (కస్తూరివంకఁ జూచి) నీవో?

కస్తూ—అయ్యా! సత్యము చెప్పినచో మహాప్రభువులు సువినియోగ నాశ్రితండుగిసికొందురని పోలిసువారు చాలామార్లము చెప్పినందున యదాగము నుసనిచేసికొన్నాను. ఆయిద్దరము నేను వ్రాసినదే. అందుది వ్రాసినఁ గాని, యాదుది వ్రాసినట్లొందనని శర్మగారు నన్ను చాల బలవంతపెట్టి వాగ్వియించినాను.

మేజి—(వ్రాసి, రంగనివంకఁ జూచి) ఏమిరా— నీ వెమి చెప్పవచ్చు?

రంగ—బాబయ్య! నాకొంప తీసినోడూ యీసెర్కబాజేనండి!
 ఉప్పునీరం పాలకొండ పెడిలే, అనుమానం యెవరిమీద తగల్గిని
 సెప్పించితి. ఆమాలు కన్నుకొండొండలకొసం ఆనపడి-ఆతాగిన
 పిమ్మిల్లో ఆయమ్మను పున్నెంకట్టుకున్నానండి! బాబుగార్నిపట్టు
 కున్నాకాల్లుంచీ, నాఅంతటనేనేతజల్లె నడిచింపంతానెప్పెయ్య
 లనుకుంటూంటే- పాపం దానంతటదే బద్దలయింది!

సీత—(ఏమో నాసి) మొదటియుద్ధాయి నిర్దోషిగాఁ దోచినందున
 విడుదల చేయుచు-కడవమ్మమ్మలనుకన్నులతో చేయడమైనది.
 [చిత్తావగావు చాటున రఘునాథగావుగారిని కౌగిలించుకొని
 యీవలికి నీసికొనిరాగా - వారి నెనుకఁ దెరపడును.]

సీత—మామగారు! నా యవచారము అన్నియు మన్నించి, నన్నీ
 నిశ్చయమండి రక్షించినందులకు మీ కనేకవందనములు! కాని,
 గొంగండముకడచినందులకు నాకాపంతయునంతోషము లేదు.
 ఏ మందురా?

సీ. కలగోత్రములు మాపుకొని రేపకలు మధ్య
 పాన మొనర్చిన పాపఫలము
 ఎగు సిగ్గులు వీడి యేవేళ వెలయాలి
 వంచను బడియున్న పాపఫలము
 అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లియాడిన నిజధర్మ
 వత్ని నేడ్పించిన పాపఫలము
 మురదృష్టి యుడిగి దుష్టులతో నహ
 వాన మొనర్చిన పాపఫలము
 అన్నెముం బున్నెము నెఱుంగనట్టి మిమ్ముఁ
 బరుష వచనంబు లాడిన పాపఫలము
 నేఁడు గొకున్న, మఱియొక నాఁడయినను
 నడ్డితోఁగూడ ననుభవింపంగ వలె!

శిశు—బాబు! కడచినదానిని మఱచి కత్తవ్వ మాలోచింపుడు.

రఘు — అబోచన కేమున్నది. నామెగొప్పయు, నావిశమునుగూడ.
మద్యపాననివారణమునకై వినియోగించి - పగలోకమునట్లుకాన
నామె యాత్మకు పరిపూర్ణ శాంతి కలుగజేసెన.

విశ్వా — అట్లయిన, నావిశముకూడ నా యుద్యమమునందే కలదు.
ఈపూటకు సంగళాశాసనము కావించి, ముగిసి పుచ్చును.

సీ. దేశంబు నానాట నాశంబు గాంచు

మద్యపానము రూపు సూయు గాక!

పేదనాడల నెల్ల చిల్లి విప్పి యునర్పు

కల్లంగడులు నేల గలియు గాక!

సంసారులను ముప్పి సన్యాసులం జేయు

రమ్ముకొట్లను గుమ్ము రాలు గాక!

సంస్థానములను శ్రీశానంబులం జేయు

బ్రాంవిషావులు మూలం బుడేడు గాక!

విధిగ నేడిట నీచాడుచివపు నీళ్ళ

కొలుకు వ్యయ సుగు కోటానుకొట్లు, దేశ

మునకు దక్కి దరిదులు ముదుక కూడు

ముదుక గుడ్డలనేని పొందుదుగుగాక!

శ్రీమద్భగద్గురు శంకరభగవత్పాద ప్రసాదాసాదృశ మహాకవిబ్రహ్మచారి

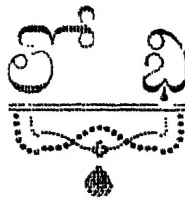
భారద్వాజ గోత్రార్థ వ శశాంక, కవిసుంధా కలాప హస్త

కాశ్యపూర్యన్వయ స్రవస్త, బంగారు రాజ కవిరాజ

తనూజ, నారాయణరాయామాత్యుని

పరిణీతంబగు మధుసేవా ప్రకరణము

సంపూర్ణము.

గళఃఖఃత :

శ్రీరఃశేషులై న మహాకవి

శ్రీ పానుగంటి విజయ రాఘవరావుగారి

సకల గుణాభిరాముడు గాఢి - వడ్డీలకోసం వేదవాక్యాలు సంపద
కోసం సంఘసంస్కారాలు, - అసలీ ఘాయదాల వనూలుకోసం అప్ర
వాక్యాలు, - కవకం కోసు శునకచేష్టలు, వృద్ధవివాహాలంటే ఉబలాటం -
స్త్రీవిద్యంటే చీదరింపూ, వేదవాక్యంంటే బెదరింపూ, కన్న కొడుకంటే
కొలకొలలు, కన్నబిడ్డలంటే ంటగింపు, ఆశ్రితులంటే యేవగింపూ
నాకదని బెదరింపూ, అందరిమీదా అనుమానాస్థాయిలు, అలి తెలివి లేటలు
అభియోగాలు అన్నీమూర్ఖిభవించివుచ్చ నాటకం లోఢి, సోకేళాలంటే
అతని కంటికి చవట పీనుగులు, సనాతన ధర్మం బుద్ధికి చవిటిసేల, కరుణరసం
అతనికి కంటికిలికం, వితరణగుణం అతనికి ప్రిబల విరోధి, అనుమానం అతని
సొమ్ము, అబద్ధాలు అతని ఆత్మ, అసత్య ప్రమాణాలు అతని పంచప్రాణాలు,
నిద్ర అతనికి కంఠపాళం విద్య అతనికి ఉరితొగిడు, లోకం తన కుపకారం
చెయ్యాలి. తన లోకానికి అపకారం చెయ్యాలి. అందుకే అతడు అవ
తరించాడు.

అద్భుత సంఘటనలలో, అదర్శనన్నివేళల్లో ఆపంద రసాన్ని 2లి
కించే సుభాషణలలో, చక్కని కృతహాసిక భాషలో వ్రాయబడిన సాంఘిక
నాటకం, నాటకపరిష్కారాలకీ సినీమా చిత్రనిర్మాణానికీ అనుగుణ్యమైన
నాటకరూపం. లోఢి ప్రియత్నాలు ఫలప్రదమాతాయో, తారుమారాతాయో,
ఒకపరిణాని వెంటనే చదవండి. పానుగంటివారి రచనా క్రమరత. ఈ నాట
కంలో కూడా ప్రతిభిగాంచింది. కొంత పోతులు మాత్రమే ఉన్నాయి.

వెల 1-8-0

మహా స్వరత నాటక ప్రచురణలు

నాటక రాజములు

ముత్తరాజు సుబ్బారావుగారి

ద్రౌపది పస్తాపహరణము	...	1-8-0
శ్రీకృష్ణ తులాభారము	...	1-8-0
రణ తిక్కన	...	1-0-0
రసి దేవయాని	...	1-0-0
మార్కండేయ	...	1-0-0

సోమరాజు రామానుజరావుగారి

రంగూన్ రౌడి (వలి భక్తి)	...	1-8-0
సత్తి సక్కుబాయి	...	1-8-0
గంగాపతరణము	...	1-8-0
ధరణికోట (రెడ్ల ప్రతాపము)	...	1-8-0
భీష్మ బ్రహ్మచారి	...	1-4-0
సతీతననూయ	...	1-4-0
కాలకేతనము	...	1-4-0
బలిబంధనము చం॥ కే॥	...	1-4-0

వలయువారిట్లు వ్రాయవలెను:

కురుకూరి సుబ్బారావు సన్,

ప్రొఫెయిటరు:

స ర స్వ తీ బు క్ డి పో * బె జ వా డ.

